

19 MAYIS JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

19 MAYIS SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ISSN: 2717-736X

CİLT: 5 SAYI: 2

19 MAYIS SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ISSN: 2717-736X

CİLT 5

SAYI 2

HAZİRAN 2024

İndeks:

Scientific Indexing Services

ASOS İndeks

Google Scholar

Akademik Dokümanlar Dizini (Index of Academic Documents [IAD])

İletişim:

dergipark.org.tr/19maysbd

19maysbd@gmail.com

Baş Editör:
Doç. Dr. Furkan ÇELEBİ (Yozgat Bozok Üniversitesi)

Editör Yardımcısı:
Öğr. Gör. Dr. İsmail Aykut KARAMANLI (Yozgat Bozok Üniversitesi)

Editör Yardımcısı:
Arş. Gör. Zeliha ULUTAŞ (KTO Karatay Üniversitesi)

Yazım ve Dil Editörü:
Öğr. Gör. Salih GENÇER (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

Alan Editörleri:
Doç. Dr. Mücahit YILDIRIM (Samsun Üniversitesi)
Coğrafya, Turizm, Kültürel Miras

Doç. Dr. Hüseyin MERTOL (Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi)
Sosyal Bilgiler Eğitimi, Özel Eğitim, Çocuk Gelişimi

Doç. Dr. Hasan Önder SARIDOĞAN (Akdeniz Üniversitesi)
İktisat, Ekonometri, Finans

Dr. Nurdan DOĞRU ÇABUKER (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Eğitim Bilimleri, Psikoloji, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

Dr. Öğr. Üyesi Onur ÇAPKULAÇ (Amasya Üniversitesi)
Örgüt Kuramı, Yönetim ve Strateji

Yabancı Dil Editörü
Ercüment KAYA (Sinop)

Sayı Hakemleri

Doç. Dr. Mücahit YILDIRIM
Doç. Dr. Türküler AKA
Doç. Dr. İpek OKKAY
Doç. Dr. Hüseyin MERTOL
Dr. Öğr. Üyesi Özge TOPÇU
Dr. Öğr. Üyesi Seda ERTÜRK
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ALDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Naciye GÜVEN
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet FIRAT
Dr. Öğr. Üyesi Rümeysa HOŞOĞLU KAMA
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Tamer KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ABANOZ
Dr. Fatma YEŞİLKAYA
Dr. Hüseyin BATMAN

İçindekiler

Araştırma Makaleleri

1. Yetişkinlerin Duygularını İfade Etme Becerileri ile Çocukluk Yaşantıları Arasındaki İlişki ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, The Relationship Between Adults' Expressing Emotions and Childhood Experiences and Determination of Affecting Factors, Ayşenur AYDIN, Arzu ÖZYÜREK, 110-123.
 2. Kardak Krizinde Türk Basınına Eleştirel Bakış, A Critical View of the Turkish Press in the Kardak Crisis, Elçin TALAY, 124-134.
 3. Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Ebeveyn Kabul-Ret Algısının Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlişkisinin İncelenmesi, Examining the Relationship between Parental Acceptance-Rejection Perception of Individuals in Emerging Adulthood and Intolerance of Uncertainty, Merve DEMİR, Hatice EPLİ, 135-144.
 4. Mutluluk Endeksi, Eğitim ve Gelir Seviyesinin Suç Oranına Etkisi: Türkiye Örneği, The Effect of Happiness Index, Education and Income Level on Crime Rate: The Case of Türkiye, Şengül CAN, 145-153.
 5. Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Kullanımının Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi, Investigation of Social Media Use in University Students in Terms of Dark Triad Personality Traits, Rumeysa ÇELİK, Seher BALCI ÇELİK, 154-162.
 6. Ortaokul 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinler ile Sosyal Bilgiler Dersindeki Tarih Konularının İlişkilendirilmesi: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri, Associating the Texts in 7th Grade Turkish Course Books with the History Topics of the Social Studies Course: Opinions of Social Studies Teachers, Durmuş BATIK, 163-171.
 7. Doğal Afet Riski Taşıyan Bölgelerde İşletme Yer Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Faktörlere Dair Literatür İncelemesi, Literature Review on Factors to Consider in Business Location Selection in Natural Disaster Risk Regions, Neslihan KAYA, Yasemin TATLI, 172-182.
-

19 MAYIS JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

19 MAYIS SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ISSN: 2717-736X

Cilt 5 Sayı 2

DOI: 10.52835/19maysbd.1356380

Gönderim Tarihi

06.09.2023

Kabul Tarihi

22.04.2024

Yetişkinlerin Duygularını İfade Etme Becerileri ile Çocukluk Yaşantıları Arasındaki İlişki ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

The Relationship Between Adults' Expressing Emotions and Childhood Experiences and Determination of Affecting Factors

Ayşenur AYDIN* , Arzu ÖZYÜREK**

*Bilim Uzmanı, aydn.aysenr@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6217-4135

**Prof. Dr., Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, a.ozyurek@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3083-7202

Öz

Bu çalışmada yetişkinlerin duygularını ifade etme becerileri ile çocukluk yaşantıları arasındaki ilişkinin ve bu ilişkiyi etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubunu, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle ulaşılabilen 229 yetişkin oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında kişisel bilgiler formu, Duygularını İfade Etme Becerileri Ölçeği ve Çocukluk Yaşantıları Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde ölçek puanları arası ilişkinin belirlenmesinde Spearman Brown Korelasyon katsayısı, ölçek puanlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesinde sınıflama analizlerinden CHAID analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak; duygusal yakınlık ve genel olarak duygularını ifade etme becerileri yüksek olan yetişkinlerin çocukluklarında kişisel-sosyal yaşantılarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Yetişkinlerin çocukluklarındaki aile yaşantısı algılarını etkileyen en önemli değişkenin öğrenim durumları olduğu, okul yaşantısı algılarını etkileyen en önemli değişkenin cinsiyetleri ve kişisel-sosyal yaşantı algılarını etkileyen en önemli değişkenin ise annenin çalışma durumu olduğu belirlenmiştir. Yetişkinlerin duygularını ifade etme becerilerini etkileyen en önemli değişkenin öğrenim durumları olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Duygu, Duyguları ifade etme, Çocukluk yaşantıları, CHAID analizi.

Abstract:

In this study, it was aimed to determine the relationship between adult's ability to express their emotions and their childhood experiences and the factors affecting them. The study group consisted of 229 adults. Personal information form, Emotional Expression Skills Scale and Childhood Experiences Scale were used to collect data. Spearman Brown correlation coefficient and CHAID analysis were used in the analysis of the data. In conclusion; It has been observed that adults with high emotional intimacy and generally high ability to express their feelings have more positive personal-social lives in their childhood. It has been determined that the most important variable affecting the perceptions of adults about family life in their childhood is their educational status, the most important variable affecting their perceptions of school life is their gender and the most important variable affecting their perceptions of personal-social life is the working status of the mother. It has been determined that the most important variable affecting the ability of adults to express their emotions is their educational status.

Key words: Emotion, Expressing feelings, Childhood experiences, CHAID analysis.

Giriş

Sosyal bir varlık olarak dünyaya gelen insan, çevreyle etkileşim yoluyla belirli davranışları öğrenmeye başlar. Dolayısıyla, insan davranışlarının temeli çocukluk döneminde atılmaktadır (Taş, 2022). Çocukluk, bebeklik ve ergenlik arasındaki gelişim süreci olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Bu çocukluk sürecinde deneyimlenen davranışlar, ilerleyen zamanlarda birey tarafından çok iyi hatırlanarak bireyin tüm yaşamı üzerinde ciddi etkiler bırakabilmektedir (Akın vd., 2013; Burger, 2006). Bu nedenle, çocukluk yaşantılarının niteliği ve kapsamı bireyin tüm gelişimi açısından oldukça önemlidir.

Bireyin hem aile üyeleri dışındaki bireylerle kurduğu ilişkilere hem de sonraki yıllarda edineceği sosyal statüsüne etki edebilecek en önemli etmen, bireyin ailesiyle kurduğu ilişkiler ve etkileşim sürecidir (Ersanlı, 1990). Bireyin çocukluk yaşantıları, onun fiziksel, duygusal ve sosyal yaşamı yanında karakter gelişimine de katkı sağlar. Dolayısıyla bireyin geçireceği olumlu çocukluk yaşantıları onun sevgi, güven, ilgi gibi duyguları yeterince deneyimlemesine fırsat sunar. Birey genel anlamda iyi bir çocukluk yaşantısı geçirdiğini, psikolojik ihtiyaçlarının yeteri kadar karşılandığını düşünüyorsa bireyin olumlu bir çocukluk yaşantısına sahip olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla çocukluk yaşantıları bireyin yetişkinlik dönemindeki mental, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin en önemli belirleyicisidir (Doğan ve Yavuz, 2020). Bu süreçte insan yaşamını anlamlandırmak için duygulardan faydalanmak da gereklidir. Çünkü bireyin kararları ve davranışlarının şekillenmesinde, çoğu zaman duygular düşüncelerden daha baskın çıkabilmektedir (Goleman, 2016). Bireyin çevresine ve topluma uyum sağlayabilmesinde etkin rolü olan duyguların, bireyin tüm gelişim alanları üzerinde de etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Gelişimsel olarak bireyde davranış değişikliği sağlanmak istendiğinde, bireyin mevcut davranışlarının altında yatan duygularının da bilinmesi önemlidir (Ersan, 2017).

Duygular, bir his olmakla birlikte hislere dair düşünceler, deneyimlenen psikolojik ve biyolojik durumlar karşısında herhangi bir eylemde bulunma istekliliğinin bütünü olarak ifade edilebilmektedir (Mestci, 2021). Sahip olunan duygular, bireyden bireye farklılık gösterdiği gibi zamanın her anında da farklılık gösterebilmektedir. Bu yönüyle duygular, bireyin mevcut durumunun ifade edilebilmesinde ve sosyal ilişkilerin devam edebilmesinde vazgeçilmez unsurdur (Elma ve Erzen, 2022). Duygular, ruh hallerinin aksine oldukça kısa ömürlü ve yoğunluğu baskın olarak tanımlanabilir. Birey mevcut ihtiyaçları, amaçları, güdülere, değerleri, inançları veya beklentileri söz konusu olduğunda duygularını daha güçlü yaşar. Ayrıca duygular, bireyin deneyimlerini daha akılda kalıcı hale getirebilir. Dolayısıyla duygular işlevseldir ve sosyal ilişkisel fırsatlara ve zorluklara uyumlu tepkilerde bireye yardımcı olur (Petersen vd., 2019). Sosyal duygusal gelişim, çocuğun kendi duygu ve düşüncelerinin farkına varması, duygularını ifade edebilmesi ve yönetebilmesi, duygularını kontrol altına alabilmesi, kendisiyle ve çevresindeki kişilerle olumlu ilişkiler geliştirerek çevresiyle barışık ve uyum içinde olabilmesidir (Kandır ve Alpan, 2008). Bireyin kendisine hedef belirlemesi ve bu doğrultuda çaba sarfetmesi, karşısına çıkan engellerle başa çıkabilmesi ve problemlere çözümler üretebilmesidir (Bozgün, 2021). Diğer gelişimsel alanlarda olduğu gibi sosyal-duygusal gelişim açısından da en değerli dönem, çocukluk dönemidir. Bireyin duygularının büyük bir kısmı bu dönemde kendini göstermekte ve yaşam boyu deneyimlenmektedir Sosyal duygusal gelişim, diğer gelişim alanlarını etkilemekle birlikte bireyin diğer tüm gelişim alanlarından da etkilenmektedir (Türk, 2014). Duyguların her bireyde farklı zaman ve yoğunlukta ortaya çıktığı bilinmekle birlikte doğru ifade edilemediğinde diğerleri tarafından anlaşılması güçleşebilir veya farklı anlaşılabilir.

Duyguları ifade etme, bireyin mevcut zamanda veya öncesinde deneyimlediği ya da hissettiği duyguyu sözlü ve sözsüz iletişimle ifade edebilme durumudur. Bireyin çevresiyle etkin şekilde iletişim kurabilmesinin yolu duygularını doğru ifade edebilmesidir. Birey, duygu durumunu karşı tarafa ifade ederken çeşitli mimiklerden ve duygularını kendince ifade ettiğini düşündüğü sözcüklerden yararlanmaktadır (Mestci, 2021). Duygularını ifade etme, duygularının farkında olma ve duygularını açığa çıkarma isteği birey için oldukça önemlidir. Çünkü tüm bunlar, bireye doğruluk ve gerçeklik hissi sağlamaktadır (Çeçen, 2002). Bireyin mantıklı düşünmesi kadar duyguları da davranışlarını şekillendirmektedir (Akçay ve Çoruk, 2012). Birey, duygu ve düşüncelerinin farkına varıp bunları ifade edebilmesi bakımından diğer canlılardan ayrılmaktadır. Duygularını ifade edemediğinde pek çok olumsuz durumla karşılaşılırken, duygularını ifade edilebildiği durumlarda kendisiyle ve çevresiyle iletişimi daha sağlıklı olabilmekte, dolayısıyla psikolojik yönden sağlık durumu olumlu yönde etkilenmektedir (Çarkıt ve Yalçın, 2018; Güler ve Tuncay, 2021). Mutluluk, üzüntü, korku vb. duygular gerçekte standart olmasına rağmen yaş, kültür, öğrenim durumu, statü ve cinsiyet gibi etkenler nedeniyle bireylerin duyguları ifade etme şekli değişebilmektedir (Barutçugil, 2002). Bireyin kişiliği ve sosyal öğrenmeleri içinde bulunduğu ailesi, duyguları ifade etmede engelleyici veya destekleyici olabilmektedir (Özcan, 2022).

Bireyin deneyimlediği olumsuz çocukluk yaşantıları, onun iyi oluşu ve sağlığı üzerinde kalıcı etkilere sebep olabilmektedir. Birey en eski yaşanmışlıkları ve ilişkileriyle şekillenir (Boullier ve Blair, 2018). Bireyin güvenli, istikrarlı, besleyici ilişkiler oluşturmaya ve gelişimini destekleyici, yaşam boyu öğrenmeyi ve başarıyı hedefleyeceği aile ortamına ihtiyacı vardır. Bunun aksi olduğunda, yani olumsuz çocukluk yaşantılarını deneyimleyen bireyde toksik stres adı verilen yüksek düzeyde stres oluşur (ACEs, 2014). Çocukluk yaşantılarında bedensel ve duygusal ihtiyaçları yeterince karşılanmayan bireyler, kendi potansiyellerini ortaya koyamayıp normal gelişimlerini de kimi zaman tamamlayamayabilirler. Dolayısıyla duyguların oluştuğu çocukluk döneminde, ihtiyaçların giderilmesi önemlidir (Türk, 2014). İnsan yaşamının çoğu bölümünde olduğu gibi bireyin duygularını fark edip anlamlandırabilmesi ve duygularını ifade etme becerisinde de ailenin rolü oldukça büyüktür (Büyükbeci, 2019). Aile ilişkilerinde duyguların kolay ifade edilebildiği bir ortamda yetişen birey, kendisinin ve başkalarının duygularını ifade

edebilmesine olanak sağlar (Oğuz, 2019). Kısaca, bireyin çocukluk yaşantıları onun duygularını ifade etme becerileri üzerinde etkili olurken duyguları ifade etme becerilerinin de sosyal etkileşimlerinde etkili olması söz konusu olacaktır.

Alan yazında, çocukluk yaşantılarını konu alan çalışmalar incelendiğinde; çocukluk yaşantılarıyla yaratıcılık ve öz saygı (Taş, 2022), mutluluk ve öz şefkat (Tunca, 2022), sosyal dışlanma ve affetme (Hudaynazarova, 2022), psikolojik sağlamlık ve mutluluk (Doğan ve Yavuz, 2020), şiddetli duygudurum bozukluğu (Lu vd.,2008), mutsuzluk (Gençosun 2022), kişilerarası zorluklar ve duygu düzensizliği (Poole vd., 2018), iyi oluş (Özdoğan, 2020) empati düzeyleri (Kurtuluş, 2022) ve çocukluk çağı istismar sıklığı (Zeren ve ark.,2012) konularının ele alındığı görülmüştür. Ayrıca okul öncesi eğitimcilerinin dijital çağda çocukluk yaşantılarına ilişkin görüşleri (İğci, 2022) ile olumsuz çocukluk yaşantıları farkındalığı ve müdahale stratejileri (Olçay ve Özgün, 2022); çocuklukta örselemişlikle kendine zarar verme davranışı (Demir ve Çakın, 2020), olumsuz çocukluk deneyimleri ve davranış sorunları (Hunt vd., 2017) ve ergenlikte yakın ilişkilere (Durmuşoğlu ve Doğru, 2006), ebeveynlikte ebeveyn çocuk ilişkisine (Torun, 2021) ve üniversitelere yerleşen üstün başarılı gençlerin erken çocukluk yaşantılarının (Akkuş, 2002) incelendiği çalışmalara rastlanmıştır. Duyguları ifade etme becerisiyle ilgili olarak ise üniversite öğrencilerinde duygusal farkındalık, duyguları ifade etme benlik kurgusu ve öznel iyi oluş (Kuyumcu, 2011), yetersizlik duyguları ve duyguları ifade etme (Kılıç, 2021), aleksitimi ve psikolojik ihtiyaçlar (Yalçın ve Hamarta, 2013) erken dönem uyum bozucu şemalar (Güler ve Tuncay, 2021) arasındaki ilişkilerin incelendiği; çocukların duyguları ifade etmede cinsiyet farklılıkları (Chaplin ve Aldao, 2013), duygu ve yeme psikopatolojisi (Meyer vd., 2010) ile üniversite öğrencilerinin düşünce hataları ve duyguları ifade etmelerinin mükemmeliyetçilik tutumlarını yordamasına (Çarkıt ve Yalçın, 2018), duygusal dışavuruma (Denizci, 2015) ve duygu yönetimine (Tetik ve Akkaya, 2018) yönelik çalışmalar olduğu görülmüştür. Yapılan bu çalışmalarda, bireylerin çocukluk yaşantıları ve duygularını ifade etme becerilerinin ayrı ayrı ele alınarak farklı durumlarla ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir. Fakat duyguları ifade etme becerileri ve çocukluk yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmediği görülmüştür. Diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada yetişkin bireylerin duygularını ifade etme becerileri ile çocukluk yaşantıları arasındaki ilişki ve etkileyen faktörleri belirlemek hedeflenmiştir. Çalışmada, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Yetişkinlerin duygularını ifade etme becerileri ile çocukluk yaşantıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Yetişkinlerin çocukluk yaşantılarını etkileyen kişisel faktörler nelerdir?
- Yetişkinlerin duygularını ifade etme becerilerini etkileyen kişisel faktörler nelerdir?

Yöntem

Model

Bu çalışma, ilişki tarama modelinde tasarlanan nicel bir çalışmadır. İlişki taramalarda, bir durum veya olaya yol açan değişkenlerin ilişkisi, etkisi ve ilişki-etkinin dereceleri saptanmaktadır (Toytok ve Uçar, 2018).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, zaman, para ve çabadan tasarruf sağlamak söz konusudur (Baltacı, 2018). Çalışmaya katılmaya gönüllü 229 kişi, çalışma grubunu oluşturmuştur. Tablo 1'de çalışma grubunun bilgileri verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubu Kişisel Bilgileri

Cinsiyet	N	%	Medeni Durum	N	%
Kadın	165	72,1	Bekar	153	66,8
Erkek	64	27,9	Evlü	76	33,2
Yaş	Öğrenim Durumu				
18-24 yaş	94	41,0	Ortaokul	9	3,9
25-29 yaş	71	31,0	Lise	66	28,8
30-34 yaş	38	16,6	Ön lisans	24	10,5
35-39 yaş	16	7,0	Lisans	113	49,3
40 yaş ve üzeri	10	4,4	Lisans üstü	17	7,4
Anne Öğrenim	Baba Öğrenim				
İlkokul	136	59,4	İlkokul	88	38,4
Ortaokul	37	16,2	Ortaokul	34	14,8
Lise	39	17,0	Lise	54	23,6
Üniversite	17	7,4	Üniversite	53	23,1
Kardeş Sayısı	Çocuklukta Anne				
İki kardeş	71	31,0	Çalışıyordu	45	19,7
3 kardeş	67	29,3	Çalışmıyordu	184	80,3
4 kardeş	39	17,0	Çocuklukta Aile Yapısı		
5 ve üzeri kardeş	52	22,7	Anne-baba birlikte	217	94,8
			Anne-baba ayrı	12	5,2

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %72,1'inin kadın ve %27,9'unun erkek, %41'inin 28-24 yaş ve %31'inin 25-29 yaşında, %66,8'i bekar ve %33,2'si evli, %28,8'i ilköğretim ve %49,3'ü lisans mezunu, %31'i iki kardeşlidir. Katılımcıların annelerinin %59,4'ü ve babalarının %38,4'ü ilköğretim mezunu, %580,3'ünün çocukluklarında anneleri bir işte çalışmamakta iken %94,8'i anne-babanın birlikte olduğu tam aileye sahiptir.

Veri Toplamada Kullanılan Araçlar

Verilerin toplanmasında katılımcıların cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, medeni durum ve kardeş sayısı ile anne-baba öğrenim durumu, çocukluğunda annesinin çalışma durumu ve aile yapısına ilişkin bilgileri kapsayan Kişisel Bilgi Formu ile Duyguları İfade Etme Becerileri Ölçeği (DİEBÖ) ve Çocukluk Yaşantıları Ölçeği (ÇYÖ) kullanılmıştır.

DİEBÖ; King ve Emmons (1990) tarafından geliştirilmiş, Kuzucu (2011) Türkçeye uyarlamıştır. Toplam 15 madde ve üç alt boyutlu ölçek, yedili likert tipindedir. Ölçekte olumlu-olumsuz ve yakınlık duygularının ne derece ifade edildiğini ölçen maddeler yer almaktadır. Yüksek puan alınması, duyguları ifade etme eğiliminin fazla olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Cronbach Alfa toplam iç tutarlığı .78, "Olumlu duygu ifadesi" olarak belirtilen faktör için .74, "olumsuz duygu ifadesi" faktörü için .67 ve "yakınlık ifadesi" faktörü için ise .63 bulunmuştur (Kuzucu, 2011).

ÇYÖ; Manap (2015) tarafından geliştirilmiş, 12 madde ve üç alt boyutlu, 5'li likert tipinde bir ölçektir. Her alt boyutta 4 madde vardır ve alınan yüksek puan o alt boyuta ilişkin olumsuz çocukluk yaşantılarının da yükselmesi anlamına gelmektedir. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı Aile Yaşantıları alt boyutu için .82, Okul Yaşantıları için .77 ve Kişisel/Sosyal Yaşantılar için .69 bulunmuştur (Manap, 2015).

Bu çalışmada Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları, Duyguları İfade Etme Becerileri Ölçeği için .75 ve Çocukluk Yaşantıları Ölçeği için .82 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Veri toplama öncesinde, Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu onayı alınmıştır (18.01.2023, toplantı no; 2023/01, karar no: 40). Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler çevrimiçi olarak Google Formlar aracılığıyla hazırlanmış ve ilgili link katılımcılara gönderilerek doldurmaları istenmiştir. Katılımcıların onamı da aynı yolla alınmıştır. Verilerin toplanmasının ardından, veriler kodlanarak istatistik programına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde kişisel bilgilerin frekans ve yüzdeleri alınmış, ölçek puanları normallik dağılımının incelenmesinde Kolmogorov Smirnov Testi kullanılmıştır. Ayrıca çarpıklık, basıklık ve varyasyon katsayıları, histogram ve Q-Q plot grafikleri incelenmiştir. DİEBÖ alt boyut puanları normal dağılıma uygunken ÇYÖ puanlarının normal dağılım göstermediği görülmüştür. Buna göre iki ölçek puanları arası ilişki Spearman Brown Katsayısı ile incelenmiştir. Her iki ölçek puanlarına etki eden kişisel faktörlerin belirlenmesinde sınıflandırma analizlerinden CHAID analizi kullanılmıştır. CHAID analizinde bağımsız değişkenlerin veri kümeleri, bağımlı değişkeni en uygun biçimde açıklayacak alt gruplara bölünür. Bu bölünmeyle de hedef değişkene göre istatistiksel olarak homojen olan bütün değerler birleştirilmiş olur (Ediz ve Türe, 2015).

Bulgular

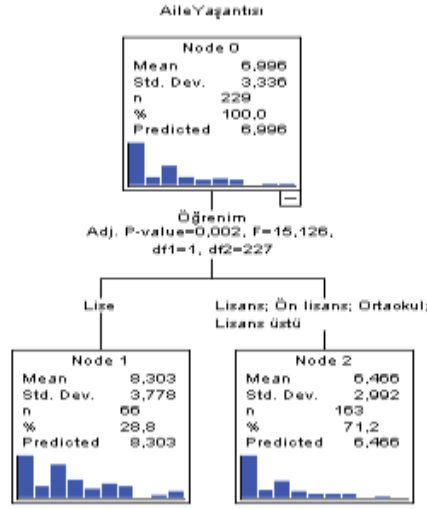
Çalışmanın birinci alt amacı doğrultusunda DİEBÖ ve ÇYÖ puanları arası ilişkiyi gösterir bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. DİEBÖ ve ÇYÖ Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları

ÇYÖ		DİEBÖ			
		Olumlu Duygu	Negatif Duygu	Yakınlık	Duygu Toplam
Aile Yaşantısı	<i>r</i>	-0,069	-0,090	-0,120	-0,112
	<i>p</i>	0,302	0,174	0,070	0,090
Okul Yaşantısı	<i>r</i>	-0,094	0,035	-0,111	-0,086
	<i>p</i>	0,155	0,601	0,095	0,196
Kişisel Sosyal Yaşantılar	<i>r</i>	-0,040	-0,070	-0,201**	-0,148*
	<i>p</i>	0,551	0,289	0,002	0,025

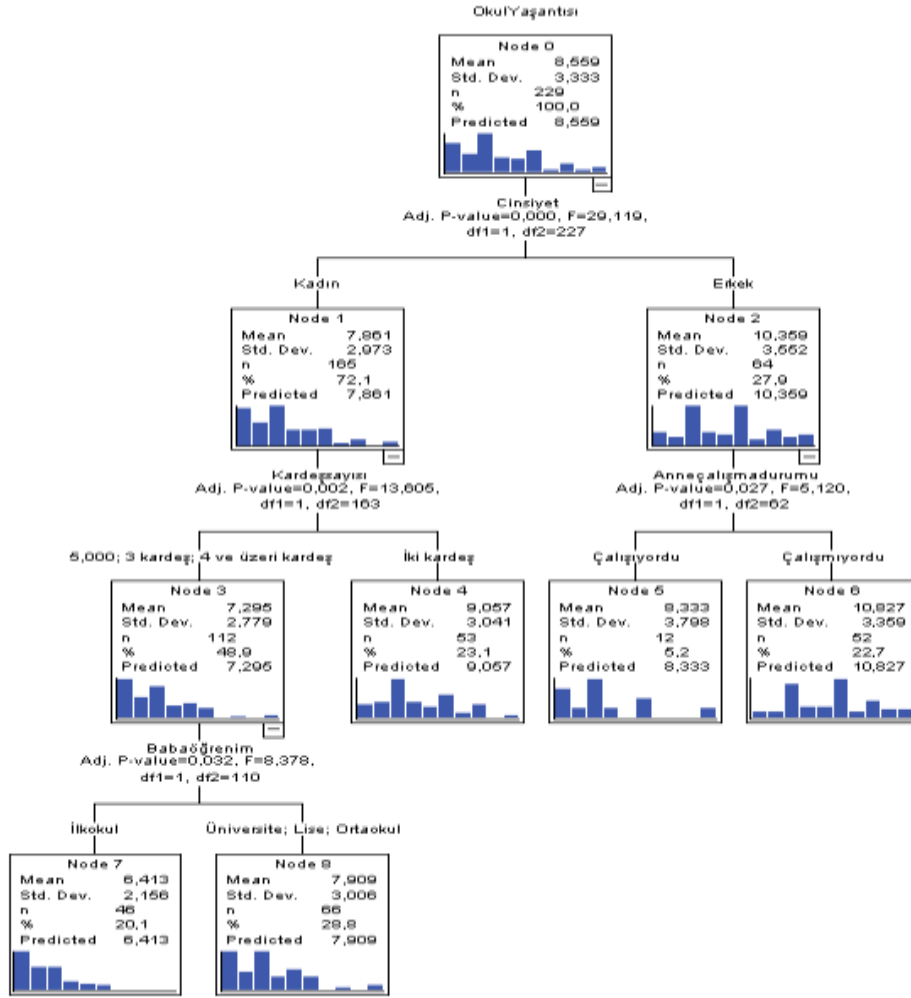
Tablo 2'ye göre katılımcıların ÇYÖ Kişisel-Sosyal Yaşantılar alt boyut puanı ile DİEBÖ Yakınlık alt boyut puanı ($r=-0,201$; $p=0,002$) ve toplam puanı ($r=-0,148$; $p=0,025$) arasında negatif yönlü ve zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Yetişkinlerin ÇYÖ Kişisel Sosyal Yaşantılar alt boyut puanları arttıkça DİEBÖ Yakınlık ve toplam puanları azalmaktadır. Buna göre yetişkinlerin olumsuz çocukluk yaşantıları arttıkça yakınlık ve genel olarak duygularını ifade etme becerileri azalmaktadır veya olumsuz çocukluk yaşantıları azaldıkça yakınlık ve duygularını ifade etme becerileri artmaktadır. Bir diğer ifadeyle, çocukluk dönemi kişisel sosyal yaşantıları olumlu olan bireylerin, yakınlık ve duygularını ifade etme becerileri daha iyi olmaktadır.

Çalışmanın ikinci alt amacı doğrultusunda, bağımlı değişken olarak ÇYÖ Aile Yaşantısı, Okul Yaşantısı ve Kişisel-Sosyal Yaşantılar alt boyut puanları, bağımsız değişken olarak ise cinsiyet, kardeş sayısı, çocukluğunda anne-babanın çalışma durumu, aile yapısı ve çocukluğunda birlikte yaşadığı kişiler bağımsız değişken olarak atanmıştır. Risk puanları dikkate alınarak maksimum ağaç derinliği 3, Aile Yaşantısı alt boyutu için üst düğümdeki minimum değer 100 ve alt düğümdeki minimum değer 50; Okul Yaşantısı ve Kişisel Sosyal Yaşantılar alt boyutları için üst düğümdeki minimum değer 20 ve alt düğümdeki minimum değer 10 olarak belirlenmiştir. Analiz sonucunda Aile Yaşantısı alt boyutunda 2 düzeyde ve 3 düğümlü, Okul Yaşantısı alt boyutunda 4 düzeyde 9 düğümlü, Kişisel-Sosyal Yaşantılar alt boyutunda 3 düzeyde 5 düğümlü ağaç yapıları oluşmuştur. Bu yapılar Şekil 1-3 arasında sunulmuştur.

Şekil 1. Aile Yaşantısını Etkileyen Faktörlere İlişkin Karar Ağacı

Şekil 1'e göre yetişkinlerin aile yaşantısını etkileyen en önemli faktör öğrenim durumlarıdır ve yetişkinlerin aile yaşantıları öğrenim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır ($F=15.126$; $p=0.002$). CHAID analizi, katılımcıları lise ile ortaokul-ön lisans-lisans-lisans üstü öğrenimine sahip olanlar şeklinde iki kümeye ayırmıştır. Lise mezunlarının Aile Yaşantısı alt boyut puanı 8.303 iken orta-ön lisans-lisans-lisans üstü mezunlarının puanı 6.466'dır. Lise mezunu katılımcıların, aile yaşantısına ilişkin duyguları daha olumsuzdur.

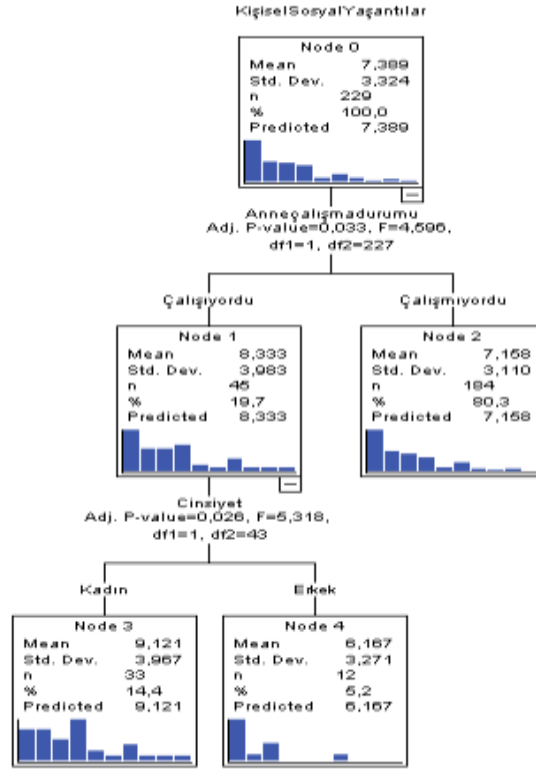
Şekil 2. Okul Yaşantısını Etkileyen Faktörlere İlişkin Karar Ağacı

Şekil 2'ye göre yetişkinlerin okul yaşantısını etkileyen en önemli faktör cinsiyettir ve yetişkinlerin okul yaşantıları cinsiyet faktörüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=29.119$; $p=0.000$). Kadınların Okul Yaşantısı puanı 7,861 iken erkeklerin puanı 10.359'dur. Erkeklerin okul yaşantıları puanı kadınlardan daha yüksektir.

Kadınların okul yaşantıları kardeş sayılarına göre farklılık göstermektedir ($F=13.605$; $p=0.002$). CHAID analizi kadınları kardeş sayısına göre iki kardeş ile 3 ve daha fazla kardeş olanlar olarak iki kümeye ayırmıştır. İki kardeş olanların puanı 9.057 iken daha fazla kardeş olanların puanı 7.295'tir. Puanı düşük olan 3 ve üzeri kardeşe sahip olanları okul yaşantıları baba öğrenim durumuna göre farklılık göstermektedir ($F=8.378$; $p=0.032$).

CHAID analizi kardeş sayısı 3 ve üzeri olan kadın katılımcıları baba öğrenim durumuna göre iki kümeye ayırmıştır. Babası ilkökul mezunu olanların puanı 6,413 iken ortaokul ve üzeri öğrenim düzeyine sahip olanların puanı 7,909'dur. Erkeklerin okul yaşantıları annelerin çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır ($F=5.120$; $p=0.027$). Çocukluğunda annesi bir işte çalışmayanların Okul Yaşantısı puanı 10.827 iken annesi ev hanımı olanların puanı 8.333'tür.

Sonuç olarak, yetişkin bireylerin okul yaşantısını etkileyen en önemli değişken cinsiyet olup babası ilkökul mezunu, 3 ve daha fazla kardeşe sahip kadınların okul yaşantısının olumlu olduğu, annesi ev hanımı erkek katılımcıların ise okul yaşantısının olumsuz olduğu bulunmuştur.

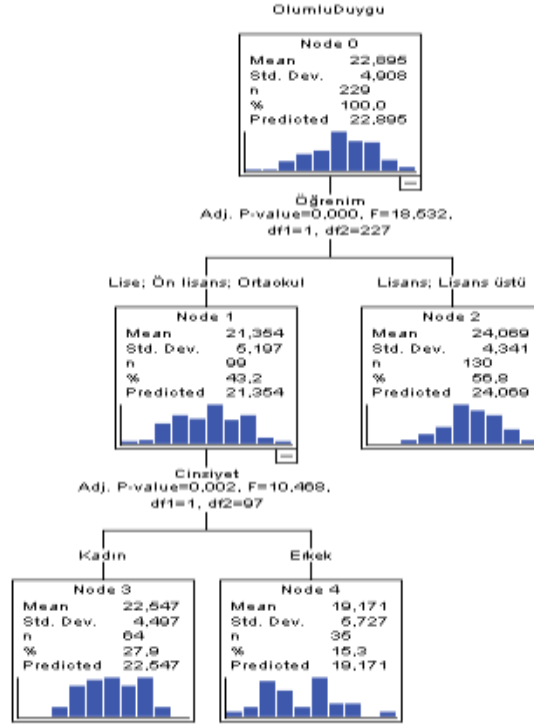
Şekil 3. Kişisel-Sosyal Yaşantıları Etkileyen Faktörlere İlişkin Karar Ağacı

Şekil 3'e göre yetişkinlerin kişisel-sosyal yaşantılarını etkileyen en önemli faktör annenin çalışma durumudur ve yetişkinlerin kişisel-sosyal yaşantıları annenin çalışıp çalışmamasına göre farklılaşmaktadır ($F=4.596$; $p=0.033$). Annesi çalışanların Kişisel-Sosyal Yaşantılar puanı 8.333 iken annesi çalışmayan/ev hanımı olanların puanı 7.159'dur.

Annesi çalışanların ÇYÖ Kişisel-Sosyal Yaşantılar alt boyut puanı annesi ev hanımı olanlardan daha yüksektir. Annesi çalışanların kişisel-sosyal yaşantılarını etkileyen en önemli faktör cinsiyettir ve kişisel-sosyal yaşantıları cinsiyete göre farklılaşmaktadır ($F=5.319$; $p=0.026$). Kadınların puanı 9.121 iken erkeklerin puanı 6.167'dir.

Sonuç olarak, yetişkin bireylerin kişisel-sosyal yaşantılarını etkileyen en önemli değişken annenin çalışma durumu olup çocukluğunda annesi çalışmayanların kişisel sosyal yaşantıları daha olumlu, annesi bir işte çalışan kadınların kişisel-sosyal yaşantıları daha olumsuzdur.

Çalışmanın üçüncü alt amacı doğrultusunda bağımlı değişken olarak DİEBÖ alt boyut ve toplam puanları, bağımsız değişken olarak ise cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, medeni durum ve kardeş sayısı atanmıştır. Risk puanları dikkate alınarak maksimum ağaç derinliği 3, Olumlu Duygu alt boyut ve toplam puan için üst düğümdeki minimum değer 60 ve alt düğümdeki minimum değer 30 olarak, Negatif Duygu ve Yakınlık alt boyutları için üst düğümdeki minimum değer 100 ve alt düğümdeki minimum değer 50 olarak belirlenmiştir. Olumlu Duygu alt boyutu ve toplam puanda 3 düzeyde 5 düğümlü ağaç yapıları, Negatif Duygu ve Yakınlık alt boyutlarında ise 2 düzeyde 3 düğümlü ağaç yapıları oluşmuştur. Bu yapılar Şekil 4-7 arasında sunulmuştur.

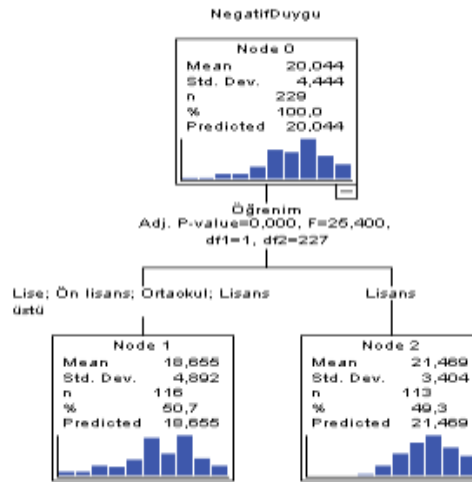

Şekil 4. Olumlu Duyguları Etkileyen Faktörlere İlişkin Karar Ağacı

Şekil 4'e göre yetişkinlerin olumlu duygularını etkileyen en önemli faktör öğrenim durumlarıdır ve yetişkinlerin olumlu duyguları öğrenim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($F=19.532$; $p=0.000$). CHAID analizi, katılımcıları ortaokul-lise-ön lisans ile lisans-lisansüstü öğrenime sahip olanlar şeklinde iki kümeye ayırmıştır. Lisans-lisans üstü mezunlarının Olumlu Duygular alt boyut puanı 24,069 iken orta-lise-ön lisans mezunlarının puanı 21.354'tür.

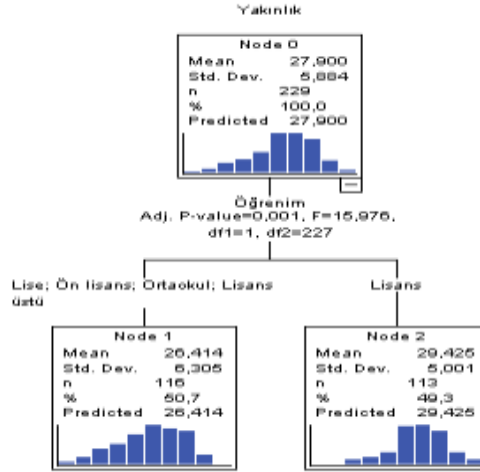
Orta-lise-ön lisans mezunlarının olumlu duygularını etkileyen en önemli faktör cinsiyettir ve olumlu duyguları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=10.469$; $p=0.002$). Kadınların puanı 22.547 iken erkeklerin puanı 19.171'dir.

Sonuç olarak, yetişkin bireylerin olumlu duygularını etkileyen en önemli değişken öğrenim durumları olup orta-lise-ön lisans mezunu erkeklerin olumlu duyguları düşük düzeyde, lisans-lisans üstü mezunlarının olumlu duyguları yüksek düzeydedir.

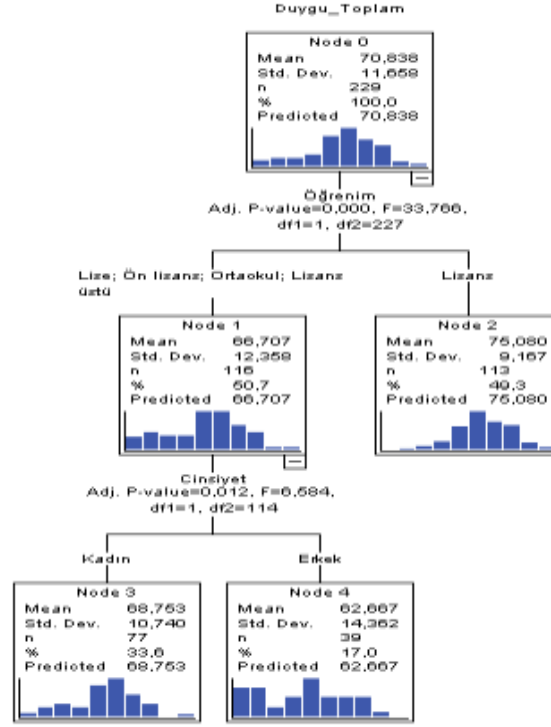
Şekil 5. Negatif Duyguları Etkileyen Faktörlere İlişkin Karar Ağacı

Şekil 5'e göre yetişkinlerin negatif duygularını etkileyen en önemli faktör öğrenim durumlarıdır ve yetişkinlerin negatif duyguları öğrenim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($F=25.400$; $p=0.000$). CHAID analizi, katılımcıları ortaokul-lise-ön lisans-lisans üstü ile lisans öğrenimine sahip olanlar şeklinde iki kümeye ayırmıştır. Lisans mezunlarının Negatif Duygular alt boyut puanı 21.469 orta-lise-ön lisans-lisans üstü mezunlarının puanı 18.655'tir. Lisans mezunu katılımcıların, negatif duyguları daha yüksektir.

Şekil 6. Yakınlık Duygularını Etkileyen Faktörlere İlişkin Karar Ağacı

Şekil 6'ya göre yetişkinlerin yakınlık duygularını etkileyen en önemli faktör öğrenim durumlarıdır ve yetişkinlerin yakınlık duyguları öğrenim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($F=15.976$; $p=0.001$). CHAID analizi katılımcıları ortaokul, lise, ön lisans ve lisans üstü ile lisans öğrenimine sahip olanlar şeklinde iki kümeye ayırmıştır. Lisans mezunlarının Yakınlık alt boyut puanı 29.425 iken orta-lise-ön lisans-lisans üstü mezunlarının puanı 26.414'tür. Lisans mezunu katılımcıların, yakınlık duyguları daha yüksektir.

Şekil 7. Duyguları İfade Etme Becerilerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Karar Ağacı

Şekil 7'ye göre yetişkinlerin genel olarak duygularını ifade etme becerilerini etkileyen en önemli faktör öğrenim durumlarıdır ve yetişkinlerin duygularını ifade etme becerileri öğrenim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($F=33.766$; $p=0.000$). CHAID analizi katılımcıları ortaokul-lise-ön lisans-lisans üstü ile lisans öğrenime sahip olanlar şeklinde iki kümeye ayırmıştır. Lisans mezunlarının DİEBÖ toplam puanı 75.080 iken orta-lise-ön lisans-lisans üstü mezunlarının puanı 66.707'dir.

Ortaokul-lise-ön lisans-lisans üstü mezunlarının duygularını ifade etme becerilerini etkileyen en önemli faktör cinsiyettir ve duygularını ifade etme becerileri cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=6.584$; $p=0.012$). Kadınların puanı 68.753 iken erkeklerin puanı 62.667'dir.

Sonuç olarak; lisans mezunu katılımcıların duygularını ifade etme becerileri yüksek iken orta-lise-ön lisans-lisans üstü mezunu erkeklerin duygularını ifade etme becerileri düşüktür.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Yetişkinlerin duygularını ifade etme becerileriyle çocukluk dönemi aile yaşantıları arasındaki ilişki ve etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmada, kişisel-sosyal yaşantılarla yakınlık ve genel olarak duygularını ifade etme becerileri arasında düşük düzeyli negatif yönlü bir ilişki olduğu, olumsuz çocukluk yaşantıları arttıkça yakınlık ve genel olarak duygularını ifade etme becerilerinin azaldığı belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle, duygusal yakınlık ve genel olarak duygularını ifade etme becerileri yüksek olan yetişkinlerin çocukluklarında kişisel-sosyal yaşantılarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Alan yazında bu sonuçla ilişkilendirebilecek yeterli çalışma olmamakla birlikte, yapılan bir çalışmada ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve sosyal bağlılık kalitesi azaldıkça yalnızlığın arttığı, bu durumun da psikolojik ve öznel iyi oluş düzeyini azaltıcı etki oluşturduğu belirlenmiştir (Özdoğan, 2020). Şiddetli duygudurum bozuklukları ile olumsuz çocukluk deneyimlerinin ilişkisinin incelendiği bir başka çalışmada, şiddetli duygudurum bozukluğu olan yetişkinlerin olumsuz çocukluk deneyimlerine daha fazla maruz kaldıkları saptanmıştır (Lu vd., 2008). Pool ve ark. (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, olumsuz çocukluk yaşantılarını ile kişilerarası zorluklar arasında ilişki olduğu, çocukluk sıkıntılarının yetişkinlikte kişilerarası işlevsellik üzerinde rolünün olduğu ifade edilmiştir. Meyer ve Carver (2000) ise üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarında, olumsuz çocukluk deneyimlerini hatırlayan katılımcılarda karamsarlık özelliklerinin diğer katılımcılara göre daha güçlü olduğunu saptamışlardır. Alan yazında yapılan çalışmalardan elde edilen bu bulguların, mevcut araştırma bulgusunu kısmen desteklediği söylenebilir. Dolayısıyla çocukken daha olumlu, duyguların kolaylıkla ifade edilebildiği, aile ve çevre ilişkilerinin daha sıcak olduğu olumlu bir çocukluk

ortamı deneyimi edinen bireylerin yetişkinlikte duygularını karşı tarafa aktarabilmekte daha rahat ve istekli olmaları arasında manidar bir ilişki olduğu söylenebilir.

Yetişkinlerin çocukluk yaşantılarını etkileyen faktörlerin CHAID analiziyle incelenmesi sonucunda, yetişkin bireylerin aile yaşantısını etkileyen en önemli değişkenin öğrenim durumu olduğu ve lise mezunu katılımcıların, ortaöğretim, ön lisans, lisans ve lisans üstü eğitime sahip katılımcılara göre aile yaşantısına ilişkin duygularının daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Okul yaşantısını etkileyen en önemli değişkenin cinsiyet olduğu; babası ilkokul mezunu, 3 ve daha fazla kardeşe sahip kadınların okul yaşantısının daha olumlu olduğu, annesi ev hanımı erkek katılımcıların ise okul yaşantısının olumsuz olduğu saptanmıştır. Kişisel-sosyal yaşantılarını etkileyen en önemli değişkenin annenin çalışma durumu olup çocukluğunda annesi çalışmayanların kişisel sosyal yaşantılarının daha olumlu, annesi bir işte çalışan kadınların kişisel-sosyal yaşantılarının daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Genel olarak öğrenim durumu, cinsiyet ve annenin çalışma durumunun, yetişkinlerin olumsuz çocukluk yaşantıları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Alan yazında, çocukluk yaşantılarını konu alan çalışmalar incelendiğinde çalışma bulgularıyla kısmen benzer sonuçlara rastlanmıştır. Torun (2021) kendi çocukluk yaşantılarına bağlı olarak ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerini incelediği çalışmada, erkeklerin çocukluklarındaki okul yaşantısıyla ilgili olumsuz duygularının kadınlardan daha fazla olduğunu saptamıştır. Gençotun (2022) kadınların çocukluk yıllarında erkeklere göre olumsuz yaşam deneyimlerinin daha yüksek olduğunu, anne ve baba eğitim düzeyine göre katılımcıların çocukluk çağında olumsuz yaşam deneyimi yaşama düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediğini, baba eğitim düzeyi düştükçe çocukluk çağı örselenme yaşantı düzeyinin yükseldiğini saptamıştır. Zeren ve ark. (2012) çocukluk çağı travmaları ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını saptamıştır. Hunt ve ark. (2017) ise orta çocuklukta olumsuz çocukluk deneyimleri ve davranış sorunlarını inceledikleri çalışma sonucunda, anneleri düşük eğitim düzeyine sahip çocukların özellikle birden fazla olumsuz çocukluk yaşantısına maruz kalmış olma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan bu çalışmaların sonuçlarından yola çıkarak kişisel değişkenlerin bireyin çocukluğunda olumlu ve olumsuz yaşantı deneyimlerine neden olabileceği, fakat bu durumun bireyin ve anne-babanın özelliklerinden birinin tek başına etkili olmasından çok aileye ilişkin birden fazla faktörün birlikte etkili olabileceğini düşündürmektedir. Her birey ve her ailenin kendine özgü özellikleri vardır ve çocukluk çağında aile ortamı bağlamında yaşanan duygu durumları yetişkinlik döneminde farklı şekillerde algılanabilir. Araştırmanın bulgusunda annesi çalışan kadınların çocukluğunda kişisel sosyal yaşantısını olumsuz algılaması, annenin çalışmasıyla küçük kız çocuğuna kardeş bakımı ve ev işleri gibi sorumlulukların yüklenmesinden kaynaklanmış olabilir. Kardeş sayısının artmasıyla kadın katılımcıların okul başarılarının daha olumlu olması, derslerinde kardeşler arası desteğin varlığından kaynaklanmış olabilir. Bir kardeşin diğer kardeşin derslerine destek olması, anne-baba müdahalesini azaltacağından bu etkileşime bağlı olumsuz durumlarda azalacaktır.

Yetişkinlerin duygularını ifade etme becerilerini etkileyen faktörlerin CHAID analiziyle incelenmesi sonucunda, yetişkin bireylerin olumlu duyguları, negatif duyguları, yakınlık düzeyi ve genel olarak duygularını ifade etme becerilerini etkileyen en önemli değişkenin öğrenim durumları olduğu belirlenmiştir. Orta-lise-ön lisans mezunu erkeklerin olumlu duygularının düşük düzeyde ve lisans-lisans üstü mezunlarının ise yüksek düzeyde; lisans mezunlarının negatif duyguları, yakınlık duyguları ve genel olarak duyguları ifade etme becerilerinin daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Orta-lise-ön lisans-lisans üstü mezunu erkeklerin duygularını ifade etme becerileri ise düşük bulunmuştur.

Alan yazında, duyguları ifade etme becerilerini konu alan çalışmalar incelendiğinde çalışma bulgularıyla kısmen benzer sonuçlara rastlanmıştır. Yapılan bazı çalışmalarda öğrenim süresi arttıkça bireylerin duygularını ifade etme becerilerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Denizci, 2015; Tetik ve Akkaya, 2018; Güler ve Tuncay, 2021). Kurtuluş (2022) çalışmasında, öğrenim durumuna göre yakın ilişkiler ve olumlu duyguları ifade etmede bir fark olmadığını, olumsuz duyguların ifadesinde ise eğitim durumu lisansüstü olan katılımcıların puanının üniversite mezunlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Yalçın ve Hamarta (2013) çalışmalarında üniversiteye giden kız öğrencilerin yakınlık ve olumlu duygularının erkeklerden daha yüksek olduğunu, olumsuz duygu düzeyinde cinsiyetin farklılık oluşturmadığını saptamamışlardır. Bu araştırmaların mevcut araştırma bulgusunu desteklediği söylenebilir. Öğrenim düzeyinin duyguları ifade etme becerilerine olumlu etkisinin olması beklenen bir sonuçtur. Çünkü öğrenim sürecinde geçirilen süre farklı deneyimler edinmede etkili olurken bireyin yaşı ve sosyal ilişkide bulunduğu kişi sayısının artmasına da neden olmaktadır. Ayrıca öğrenim durumunun artmasıyla birlikte bireyin toplumdaki statüsüne ilişkin görüşü değişebilir ve özgüveni artabilir. Böylece kendini daha iyi tanıyan, özgüveni yüksek, farklı sosyal ortamlara girme deneyimi daha fazla olan bireyin kendisi ve karşısındakilerin duygu durumlarını tanıyarak duygularını doğru ve anlaşılır şekilde ifade etme oranının artacağı düşünülebilir.

Elde edilen bu bulgular ve alan yazın doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Yaşamın ve sosyal ilişkilerin doğrudan ve dolaylı olarak duygulardan etkilendiği ve tüm gelişimsel özelliklerin olduğu gibi duygusal gelişimin de çocukluk döneminden etkilendiği düşünüldüğünde, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarına özen göstermeleri önerilebilir. Çocukluk döneminde, ebeveyn davranışları ve kardeş ilişkileri gibi aile içi etkileşimin olumlu olması durumunda yetişkinlikte de çocukluk dönemi yaşantıları olumlu olarak hatırlanabilir. Doğumdan itibaren çocukların ailenin bir üyesi olarak görülmesi, büyüdükçe tüm gelişimsel alanlarının desteklenmesi yanında duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade etmesi için cesaretlendirilmeleri, olumlu rol model olunması önerilebilir.

- Aile içi etkileşimin olumlu olması, çocukların aileleriyle ve çocukluk dönemleriyle ilgili olumlu duygular edinmelerine neden olacağından okul öncesi eğitimden itibaren eğitimcilerin ve alan uzmanlarının aile eğitimlerinde çocuk gelişimi, aile içi iletişim ve etkileşim, ebeveyn tutumları gibi konularda eğitimler planlayıp uygulamaları önerilebilir.
- Duyguları ifade etmedeki en önemli faktörün öğrenim düzeyi olduğu bulgusu dikkate alındığında, bireylerin zorunlu eğitim sonrası öğrenimlerine devam etmelerinin teşvik edilmesi önemli görünmektedir. Evlilik, çocuk sahibi olma, işe girme gibi pek çok faktörün öğrenimin sona ermesi anlamına gelmediği, hayat boyu öğrenme sürecinin devam ettiği konusunda bireyler bilgilendirilebilir ve teşvik edilebilir.
- Bu çalışmada, kişisel bazı değişkenlere göre çocukluk yaşantıları ve duygu durumları incelenmiştir. Benzer çalışmalarda meslek, kültürel özellikler ve yaşanılan çevre gibi farklı değişkenler ele alınabilir. Ayrıca çocukluk yaşantılarıyla yetişkinlikte duyguları anlama ve ifade etme becerileri, duygusal zekâ veya sosyal beceriler arası ilişkiler incelenebilir. Çocukluktan yetişkinliğe duygu durumlarının incelendiği boylamsal çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- ACEs, R. R. (2014). Adverse Childhood Experiences. *In ACE*, (12), s.18.
- Akçay, C., & Çoruk, A. (2012). Çalışma Yaşamında Duygular ve Yönetimi: Kavramsal Bir İnceleme. *Eğitimde Politika Analizi*, 1(1), s.3-25.
- Akın, A., Uysal, R. & Çitemel, N. (2013). Çocukluk Dönemi Mutluluk/Huzur Anıları Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), s.71-80.
- Akkuş, D. (2020). Üniversitelere Yerleşen Üstün Başarılı Öğrencilerin Erken Çocukluk Yaşantılarının İncelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), s.50-62.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), s.231-274.
- Barutçugil, İ. (2002). *Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayınları
- Boullier, M., & Blair, M. (2018). Adverse Childhood Experiences. *Paediatrics and Child Health*, 28(3), s.132-137.
- Bozgün, K. (2021). İlkokul Öğrencilerinin Okuma-Yazma Motivasyonunda Sosyal-Duygusal Gelişim, Azim ve Okulda Öznel İyi Oluşun Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik; Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*, (Çev.: İ. D. Erguvan Sarioğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyükcebeci, A. (2019). Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Yaratıcı Kişilik Özellikleri ve Aleksitimi ile İlişkisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (4), s.3187-3213.
- Chaplin, T.M. & Aldao, A. (2013). Gender Differences İn Emotion Expression İn Children: A Meta-Analytic Review. *Psychol Bull*, 139(4), s.735-65.
- Çarkıt, E. & Yalçın, S. B. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Düşünce Hataları ve Duyguları İfade Etmelerinin Mükemmeliyetçilik Tutumlarını Yordaması. *Sakarya University Journal of Education*, 8 (1), s.195-210.
- Çeçen, Y. D. D. A. (2002). Duygular İnsan Yaşamında Neden Vazgeçilmez ve Önemlidir? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(9) s.164-170.
- Demir, P. & Çakın, N. (2020). Kendine Zarar Verme Davranışı ve Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları: Bir Gözden Geçirme. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (10), s.129-155.
- Denizci, M. (2015). Does Emotional Expressivity Moderate Pain Severity/Personality Traits And Depression/Marital Satisfaction Relations In Fibromyalgia Patients? Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, T., & Yavuz, K. (2020). Yetişkinlerde Psikolojik Sağlık, Olumlu Çocukluk Deneyimleri ve Algılanan Mutluluk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, (12), s.312-330.
- Durmuşoğlu, N. & Doğru, S. S. Y. (2006). Çocukluk Örselleyici Yaşantılarının Ergenlikteki Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), s.237-246.
- Ediz, A. & Türe, H. (2015). Ankara İlinde Çocuk Suçluluğuna Yönelten Sebeplerin Çıkd Analizi ile İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (54), s.247-250.
- Elma, Y. E. & Erzen, V. (2022). 48-72 Aylık Çocukların Duygular Temasına Yönelik Gerçekleştirilen Çizimlerinin İncelenmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 9 (3), s.539-555.

- Ersan, C. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Saldırganlık Düzeylerinin Duygu İfade Etme ve Duygu Düzenleme Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Ersanlı, K. (1990). Aile İçi İlişkilerin Dayandığı Psikolojik Temeller. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 5(1), s.51-54.
- Gençtosun, K. N. (2022). Yetişkinlik Dönemindeki Mutsuzluğun Çocukluk Yaşantıları ve Travmaları ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Goleman, D. (2016). *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?* (Çev.: B. S. Yüksel) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Güler, K. & Tuncay, M. (2021). Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar ve Duyguları İfade Edebilme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (4), s.1385-1405.
- Hudaynazarova, A. (2022). Olumlu ve Olumsuz Yaşantı Geçirmiş Ergenlerin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) ve Affetme Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Hunt, T. K., Slack, K. S., & Berger, L. M. (2017). Adverse Childhood Experiences and Behavioral Problems İn Middle Childhood. *Child abuse & neglect*, 67, s.391-402.
- İğci, U. G. (2022). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Covid-19 Salgın Döneminde Dijital Çağ Bağlamında Çocukluk Yaşantılarına İlişkin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- İnternet: <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25.02.2023).
- Kandır, A., & Alpan, U. Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), s.33-38.
- Kılıç, S. (2021). Üniversite Öğrencilerinde Yetersizlik Duygusu ve Duyguları İfade Etme Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Kurtuluş, H.K. (2022). Programı 18-65 Yaş Arası Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Duyguları İfade Etme ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kuyumcu, B. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Duyguları İfade Etme Benlik Kurgusu ve Öznel İyi Oluş Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 1 (2), s.104-113.
- Kuzucu, Y. (2011). Duyguları İfade Etme Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (3), s.779-792.
- Lu, W., Mueser, K. T., Rosenberg, S. D., & Jankowski, M. K. (2008). Correlates Of Adverse Childhood Experiences Among Adults With Severe Mood Disorders. *Psychiatric Services*, 59(9), s.1018-1026.
- Manap, A. (2015). Çocukluk Yaşantıları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), s.822-826.
- Mestci, S. (2021). *Çocuklarda Duygu Düzenleme Becerisi*. (Ed.: F. Gökkaya), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Meyer, B., & Carver, C. S. (2000). Negative Childhood Accounts, Sensitivity, and Pessimism: A Study Of Avoidant Personality Disorder Features İn College Students. *Journal of Personality Disorders*, 14(3), s.233-248.
- Meyer, C., Leung, N., Barry, L. ve De Feo, D. (2010). Emotion and Eating Psychopathology: Links With Attitudes Toward Emotional Expression Among Young Women. *International Journal of Eating Disorders*, 43(2), s.187-189.
- Oğuz, E.N. (2019). Yetişkinlerde Kendine Yansıtma ve İçgörü, Duyguları İfade Etme, Duygusal Şemalar ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki ve Çeşitli Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Olca, A. & Özgün, Ö. (2022). Okul Öncesi Çalışanlarının Olumsuz Çocukluk Yaşantılarına Dair Farkındalık Düzeyleri ve Müdahale Stratejileri, Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi, *Ege Eğitim Dergisi*, 7. Özel Sayı. S.40-55.
- Özcan, S. (2022). Kişilik Özellikleri, Duygu Gereksinimi ve Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Duyguları İfade Etmeyi Yordayıcı Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Düzce.
- Özdoğan, A. Ç. (2020). Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, Romantik İlişki Kalitesi ve Sosyal Bağlılık ile İyi Oluş Arasındaki İlişkide Yalnızlığın Aracılık Rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), s.59-85.
- Petersen, E., Fiske, A. P., & Schubert, T. W. (2019). The Role Of Social Relational Emotions For Human-Nature Connectedness. *Frontiers in psychology*, (10), s.1-6.

- Poole, J. C., Dobson, K. S., & Pusch, D. (2018). Do Adverse Childhood Experiences Predict Adult İnterpersonal Difficulties? The Role Of Emotion Dysregulation. *Child abuse & neglect*, (80), s.123-133.
- Taş, S. (2022). Olumlu Çocukluk Yaşantılarının Bireysel Yaratıcılıkla İlişkisinde Öz-Saygının Aracılık Etkisi. *Omer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), s.296-310.
- Tetik, S. & Akkaya, B. (2018). Üniversite Gençlerinin Duygu Yönetimi Becerileri Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(4), s.99-121.
- Torun E. N. S. (2021). 4-8 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Çocukluk Yaşantılarına Bağlı Olarak Çocuklarıyla Olan İlişkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Toytok, E. H., & Uçar, L. (2018). Okul Yöneticilerinin Kullandıkları Güç Türleri ve Örgütsel Depresyon: Bir İlişkisel Tarama Modeli. *Ekev akademi Dergisi*, (76), s.109-126.
- Tunca, A. (2022). Kadınların Mutluluğunun Yordayıcıları Olarak Öz-Şefkat ve Olumlu Çocukluk Yaşantıları. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), s.535-545.
- Türk, E. (2014). Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 14(3), s.143-158.
- Yalçın S. B. & Hamarta, E. (2013) Üniversite Öğrencilerinin Duygularını İfade Edebilmelerinin Aleksitimi ve Psikolojik İhtiyaçlarına Göre İncelenmesi. *OPUS-Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(4), s.36-82.
- Zeren C, Yengil E, Çelikel A, Arık A. ve Arslan M. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı İstismarı Sıklığı. *Dicle Tıp Dergisi*; 39 (4), s.536-541.

19 MAYIS JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

19 MAYIS SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ISSN: 2717-736X

Cilt 5 Sayı 2

DOI: 10.52835/19maysbd.1435215

Gönderim Tarihi

11.02.2024

Kabul Tarihi

24.04.2024

Kardak Krizinde Türk Basınına Eleştirel Bakış

A Critical View of the Turkish Press in the Kardak Crisis

Elçin TALAY*

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, talay.elcin@gmail.com, ORCID: 0009-0008-1356-8363

Öz

Bu çalışmada yetişkinlerin duygularını ifade etme becerileri ile çocukluk yaşantıları arasındaki ilişkinin ve bu ilişkiyi etkileyen faktörlerin belirlenmesi Çalışma; basın, kendi oluşturmuş olduğu etik ilkelerini ihlal etmesi durumunda ülkelerin dış politikalarını etkileyebilecek krizlere dahi neden olabileceklerini göstermek için hazırlanmıştır. Araştırma hazırlanırken "literatür taraması" yapılmış ve ek olarak, kriz ile ilgili daha öncesinde çekilmiş olan belgeler izlenerek "söylem analizi" yöntemi ile çalışılmıştır. Tarih sıralamasına göre haberler sıralanmış analiz edilip Basın Etik ilkelerine uyup uyulmadığı incelenmiştir. Özellikle de kriz ile ilgili verilmiş olan demeçlere yer verilerek durum ele alınmak istenmiştir. Bu şekilde, tarafların kendi doğrularını nasıl savunduğuna bakarak tarafsız bir gözlem yapılmak istenmiştir. Medyanın, kendi etik ilkelerine uymaması durumundan asıl krize yol açabileceği aktarılmıştır. Sabah Gazetesi'nin eleştirisi gibi rakipleri tarafından eleştiriyeye de maruz kalmış iken ayrıca siyasi kanat tarafından da 'bayrak yarışı' na girilerek hükümet gibi davranmış olmaları eleştirilmiştir. Bu noktada, medyanın doğru ve tarafsız bir şekilde olayları sunma yükümlülüğünün ihlal edildiği, ancak bu yükümlülüğün varlığının önemli olduğu belirtilmiştir. Basın Konseyi'nin kriz sürecinde etik ilkelere uyum konusundaki açıklaması ile gazetecilerini savunması da ayrıca dikkat çekici bir unsurdur. Ve sansasyonel dil kullanımının, tansiyonun asıl yükselttiği ve krizin nasıl başlayıp sona erdiğini detaylarıyla ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Basın ilkeleri, Sansasyonel habercilik, Medyanın tarafsızlığı, Basın etiği.

Abstract:

Study; It has been prepared to show that if the press violates the ethical principles it has established, it may even cause crises that may affect the foreign policies of countries. While preparing the research, a "literature scan" was conducted and, in addition, documentaries shot previously about the crisis were watched and studied with the "discourse analysis" method. The news was sorted and analyzed according to date order and it was examined whether the Press Ethics principles were complied with. In particular, the situation was intended to be addressed by including the statements made regarding the crisis. In this way, an objective observation was intended to be made by looking at how the parties defend their own truths. It has been stated that if the media does not comply with its own ethical principles, it may cause the real crisis. While they were criticized by their rivals, such as the criticism of Sabah Newspaper, they were also criticized by the political wing for behaving like the government by engaging in a 'relay race'. At this point, it has been stated that the media's obligation to present the events accurately and impartially has been violated, but the existence of this obligation is important. Another striking element is the Press Council's defense of its journalists with its statement on compliance with ethical principles during the crisis. And the use of sensational language, what actually increases the tension and how the crisis begins and ends are discussed in detail.

Key words: Press Principles, Sensational Reporting, Media Impartiality, Press Ethics.

Giriş

Kardak Krizi 25 Aralık 1995 tarihinde Figen Akat adlı sivil bir geminin Ege Denizi açıklarında karaya oturması ile ortaya çıkmış bir sorundur ve iki ülkede kendi tezlerini ortaya koyarak bu kayalığın kendine ait olduğunu ileri sürmüştür. Araştırma da ise olayın çıkış anından sona erişine kadar basına yansımaları yönünden inceleyerek medyanın tarafsızlık ilkelerine ve basın etik ilkelerine uymayışının nasıl sıcak çatışmaya döndüğü aktarılmıştır. Bugün de popüler ve çok satanlar içinde yer alan Milliyet, Cumhuriyet ve Sabah gazeteleri ile Türkiye’de ilk kez abonelik sistemine geçen Türkiye Gazetesi incelenmiştir. Birinci bölümde, iki ülke arasındaki krizin nasıl bir siyasi ortam içinde geliştiğini anlama kadına detaylı bir inceleme sunulmaktadır. Ayrıca, krizin başlamasına neden olan coğrafi unsurları da anlamak adına kayalıkların konum bilgisine yer verilmiştir. Metin aynı zamanda krizin nasıl başladığı, nasıl geliştiği ve nasıl sona erdiği konularına odaklanarak, bu süreç içindeki dönüm noktalarını ve aktörlerin rollerini detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Krizin tırmanma evreleri, diplomatik müzakereler, uluslararası müdahaleler ve diğer etkenlerin incelenmesi, olayların karmaşıklığını ve derinliğini ortaya koymaktadır.

İkinci bölümde, çalışmanın temel dayanağı olan basına odaklanılmıştır. Medya ve siyaset arasındaki karmaşık ilişkiye vurgu yaparak, bu iki önemli aktörün nasıl etkileşim de bulunduğu ve birbirinin asıl şekillendirdiği incelenmiştir. Basının, siyasi olayların asıl ele aldığı, gündem oluşturma süreçlerinden asıl katkıda bulunduğu açıklanmıştır. Ayrıca, medyanın sansasyonel dil kullanımı bu bölümde ele alınmıştır. Sansasyonel habercilik kavramının ne anlama geldiği, medyanın bu tür bir dil kullanımının toplumdaki etkileri ve haber değeri ile gerçeklik arasındaki denge konularında inceleme yapılmıştır. Son olarak, bu bölümde Basın Konseyi’nin tarihine odaklanılmıştır. Üçüncü bölüm, çalışmanın merkezine yerleşmiş olan basının krize dair haberlerine odaklanmış ve söylem analizi yöntemi kullanılarak detaylı bir haber analizi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, medyanın krizle ilgili olarak ürettiği haberler söylem analizi çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca, Basın Konseyi’nin krizle ilgili yaptığı açıklamalara ve bu konudaki eleştirilere bu bölümde detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Basın Konseyi, gazetecilerin ülkeleri ile ilgili bir duruma tarafsız kalamayacağını savunurken önemli köşe yazarları ise bu görüşe karşı çıkmıştır.

Kardak Krizinde Siyasetin Durumu

Krizi gözlemlemeden nasıl bir siyasi dinamiğe sahip olduğuna bakılmalıdır. Siyasi iklimler, meseleleri ele alış biçimlerine etki eder ve hatta benzer olaylara farklı siyasi dönemlerde farklı tepkiler verilebilir. Bu duruma "zamanın ruhu" demek mümkündür. Kardak Krizi sırasında da bu geçerlidir ve bakıldığı zaman bu kadar belirsizliğin olduğu bir ortamda gazeteciler, kayalıklara kadar gitmese belki de siyasiler durumu mesele yapmak istemeyecekti. Kayalıklara oturma meselesi kriz olduktan sonra ise Çiller, bugün dahi kendi ile özdeşleşen imza cümleleri ile mesele ile kendini özdeşleştirmiş, bir nevi kazanmama ihtimali olmadığını altını çizerek halkın güvenini ve takdirini arkasına almak istemiştir. Çünkü seçimlerin birinci partisi Doğru Yol değildi ve seçim sonuçlarına göre muhalefette olması gerekirken parlamenter sistem gereği başbakanlık koltuğuna oturabilmişti. Seçimlerin kazananı ise Erbakan’dı.

Refah Partisi ve Necmettin Erbakan, 1995 genel seçimlerinden galip ayrılmış ancak oyları tek başına bir iktidar kurmaya yetmiyordu. Bu istikrarsızlık içinde hükümet kurma görevi, Necmettin Erbakan’a verildi ancak muvaffak olunamaması üzerine, seçimlerde en çok oyu alan ikinci partinin lideri, Mesut Yılmaz görevi aldı. Yılmaz, Tansu Çiller’in Doğruyol’u ile Ana-Yol koalisyonunu kurmuş ancak meclisten güvenoyu alamamaları bu koalisyonun yalnızca 6 Mart-28 Haziran 1996 arasında üç ay görev yapabilmesine neden oldu. Ve iktidarı kurma görevi tekrar Erbakan’a geçerek Çiller ile bugün dahi ülke tarihini etkileyen Refahyol’u 8 Temmuz 1996’da kurdular. Meclisten güvenoyu alındı ve protokole göre Erbakan 2 yıl Başbakanlık yaptıktan sonra Tansu Çiller Başbakanlığı devralacaktı. Bir diğerinin başbakan olduğu dönemde ise diğeri ülkenin dışişleri bakanı ve başbakan yardımcısı olacaktı. Koalisyon çarpıcı durumlar ile hükümet etme işine başlamıştı; Erbakan ülkenin içinde bulunduğu ittifak olan NATO ile ilişkileri kötü hatta ilişkisi dahi olmayan İran’a, başbakan olduktan sonraki ilk dış ziyaretini gerçekleştirmişti ve elbette ABD’nin tepkisini çekmiş oldu. Ardından gerçekleştirdiği “Mısır-Libya ve Nijerya gezileri” (Ateş 2019) yeni başbakanın dış politika tercihini ortaya koymuş oldu ve eleştiri oklarının da hedefi haline geldi. Bu dış politika tercihleri ve iç politikaya yansımaları zamanla eleştiri oklarını daha da alevlendirdi, öyle ki kimilerine göre “Son Darbe” diye adlandırılan Türkiye’nin bugününü şekillendiren “28 Şubat Süreci” başlamış oldu. (Ateş 2019)

Kayalıkların Konumu

Coğrafi yönden Doğu Kardak’ın Türkiye’ye mesafesi “3.6 MİL” ile Kalimnos’a mesafesi ise “5.65 MİL”dir. Batı Kardak ise Anadolu’ya (Muğla ili için) “3.9MİL” iken Kalimnos’a “5.4MİL” (Güncan,2022) mesafe de bulunur.

Kayalıkların ismini Kardak olarak adlandırmamız yalnız Cumhuriyet Dönemi’nde değil, İmparatorluk döneminde de bu şekilde idi. Kayalıkların Yunanca ismi ise “*İmia*”dır. (Keser ve Ak, 2013) Yüz ölçümü ise 19.730 m2 ve 16.680 m2 (Gümrükçü ve Karabulut, 2021) ‘dir.

Piri Reis çizdiği kendi haritasında “İkizler”, Rum dilinde “uç” anlamına gelen Kardak kayalıkları küçük yüzölçümü ve yıllarca göz ardı edilip fark edilmemesine rağmen iki komşu ülkeyi neredeyse savaşın eşiğinden çevirmişti. (Gümrükçü ve Karabulut, 2021) Ayrıca Türk tarafı kriz sırasında kayalıkların tapusunu Muğla/ Bodrum’da bir kaymakamlıkta bulup kayalıkların Türkiye’nin mülkiyetinde” olduğunu iddia etmişlerdir ki bu iddia 9 Ocak 1996’da Yunanistan Dışişleri Bakanlığı tarafından reddedilmiştir.” (Özgör,2021) Ancak tapunun Türk tarafında bulunduğu hatırlanması dahi kriz anında soğukkanlı davranabilen bürokratlar olduğunun göstergesidir ve elde bir kanıt olması hasebiyle psikolojik bir üstünlük sağlanmasını sağlamıştır.

Krizin Doğuşu

Çanakkale'den İsrail'e gitmekte olan Figen Akat isimli Türk bandıralı kuru yük gemisinin 25 Aralık 'ta sabaha karşı Kardak Kayalıklarında karaya oturdu ve kayalık krizi doğdu. (Gümrükçü ve Karabulut,2021) Erim Akat ise yalnızca gemisinin kurtarılmasını istiyordu ve ona göre bu surum deniz kazasından öte bir durum değildi. Erim Akat, şeklinde "Bu kayalıklara şimdiye kadar biri sahip çıkıp da bir fener koymayı akıl etseydi bu kaza meydana gelmezdi" (Serdar, 2020) sözlerini sarf etmesi gösteriyor ki kendisi yalnızca ticari kaygı taşıyan bir iş adamı idi.

Fotoğraf 1. Figen Akat Gemisi.

Kaynak: <http://kuzeyli48.blogspot.com/2013/01/kardakta-psikolojik-savasin-tum.html>.

Bu krizde ortaya çıkan olaylarda, herhangi bir milliyetçi veya bilinçli bir şekilde kıta sahanlığına dair yapılan bir saik bulunmamaktadır. Olayların temelinde, çeşitli faktörlerin etkisi altında gerçekleşen bir dizi gelişme yer almaktadır. Bu gelişmeler arasında stratejik çıkarlar, ekonomik dinamikler, siyasi durumlar ve bölgesel ilişkiler gibi faktörler bulunmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerdeki dinamikler ve bölgesel güç dengeleri, krizin şekillenmesinde etkili olmuştur.

Akat'a Yunanistan, Yunan kara sularında bulunduğunu iddia ederek yardım teklif etmişti. Kaptan ise Türk kara sularında bulunduğunu bildirmiş ve yardım teklifini reddedip Türk Sahil Güvenlik Komutanlığından gelecek yardımı beklemek istemiştir. (Gümrükçü ve Karabulut, 2021) Kaptanın yardım tekliflerini kabul etmeyerek Türkiye yardımı bekleyişi kışkırtma olarak algılanmıştır.

Yardım teklifinin reddi üzerine Akat'ın etrafını Yunan hücum botları tarafından sarılması gerilimi tırmandırırken geminin kaptanının yaptığı bir tespitle, "Kardak Kayalıklarının hangi tarafın kara sularına dâhil olduğu ve dolayısıyla hangi tarafın egemenliğinde olduğu konusunda Türkiye ve Yunanistan arasında gerilimli günler" iki ülke içinde gelmekteydi. (Gümrükçü ve Karabulut, 2021)

Geminin kurtarma çalışmaları sırasında Türkiye'yi zor durumda bırakan bir olay gerçekleşmişti ki o da Akat'ı kurtarması gereken Türk bir şirket olan Onur Gemi Kurtarma A.Ş., Matsas Star adlı Yunan gemi kurtarma şirketinden römorkör kiralayarak Figen Akat'ı kurtarmış ve bu kiralama anlaşması daha sonradan bu anlaşmayı bilmeyen Türkiye'yi zor bir durum içinde bırakmıştı. "Yunanistan'da Türk resmi makamlarının Matsas Star'a izin verdiğini iddia ederek Türk tarafını zor surumda bırakmıştır. Ancak durum tamamen Türkiye'nin dışında gerçekleşmişti. (Günca,2022)

Ardından Türk Dışişleri Bakanlığı, Yunan Büyükelçiliği ile görüşmelere başlamıştır, bu görüşmeler sırasında Türk tarafının nota vermesi, krize resmi bir nitelik kazandırmış oldu. Sonunda ise Figen Akat gemisi kurtarılmış ve Güllük Limanına 26 Aralık 1995 günü çekilmiştir. (Şihmantepe, 2013)

Bu krizin temelinde herhangi bir kasıt olmadığı, aksine bir dizi tesadüfi olayın etkili olduğu görülmektedir. Kayalıkların hakimiyeti konusundaki belirsizlik ve bu alanın Yunan toprağı olarak kabul edilmesi, krizi tırmandırmıştır. Krizin temelini oluşturan bu faktörlerin başında, denizcilik kazalarının doğası, keşfedilen kayalıkların konumu ve stratejik önemi gibi etmenler gelmektedir.

Kriz Anı ve Sona Eriş

Dış politika için de yaşanan krizlere verilen cevaplar iç politik anın süzgecinden geçer; dış politika davranışımızın sertliği, genelde içeri de yaşadığımız kargaşaların yansımasıdır. Hazırlıksız yakalandıkları bu kriz çalkantılı günler yaşayan iki ülkenin iktidarları içinde geri adım atamayacakları bir mesele halini almaya başlamıştı. Karşılıklı olarak iki ülkeyi de basın, sıkıştırıyordu. Bu nedenle durumu daha da kızıştıran açıklamalar yapmaya itilmiş oldular.

Yunan Dışişleri Bakanı Pangalos "Kardak bizimdir" şeklinde bir açıklama yapmış ve bunun üzerine Çiller ise halen Kardak Krizi denildiğinde akıllara gelen "O bayrak iner, o asker gider" yanıtı vermiştir. (Güzel,2007) Ancak çözüm için barışçıl bir dil gerekmektedir, aksi halde iki NATO ülkesi de daha önce varlığını bile fark etmedikleri kayalıklar yüzünden sıcak çatışmaya girişecekti. Bu konu da Cumhurbaşkanı Demirel'inde barışçıl çözümden yana olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 2. Hürriyet Gazetesi (<https://twitter.com/TrDisPolitika/status/825220209996922882> , Erişim Tarihi:11.02.2024)

Nur Batur'un kitabından aktarıldığı şekilde dönemin Cumhurbaşkanı Demirel'in görüşü şu şekildedir:

“Gemiler kayalığı çevirmiş... Başbakan (Tansu Çiller) geldi. ‘Kayalığa asker çıkaralım, bayrak çıkaralım’ diyor. Askerler öyle diyor, başbakan öyle geliyor bana... Gidip bayrağı indirsek onlar müdahale eder. Onlar ederse biz ederiz. Hava kuvvetleri için içine girer. Savaş olur. Savaş zaten böyle olur ‘Bu çok ağır bir sorumluluktur’ dedim. Bunu başka türlü çözenin yolu yok mu? Peki, buradan savaş çıkarsa biz bunu dünyaya nasıl izah ederiz. Savaş çıkarsa kendi halkımıza nasıl izah ederiz.? Bize ‘Bir avuç kaya parçası için bu savaşı çıkarmasaydınız, başka türlü halletseydiniz’ demezler mi? Askeri tedbir alınca kadar biz yapılacak her şeyi yaptık mı yapmadık henüz. Ben diyorum ki, çağırdım hepsini geldiler... Açıkça söyledim... Siz Genelkurmay başkanı olarak bunun sorumluluğunu taşıyamazsınız! Siz başbakan olarak taşıyamazsınız. Siz dışişleri bakanı olarak taşıyamazsınız. Bu sorumluluğu kimse taşıyamaz. Başka bir şey düşünün... Müdahale her zaman yapabilirsiniz ama o en son yapılacak iştir. İki saat sonra Genelkurmay başkanı tekrar geldi: ‘Efendim sizin söylediğiniz doğrudur’ dedi. ‘Orada ikinci kayalık var. İkizi. İkincisine de biz asker çıkaralım’ Gayet güzel. Bir taraftan da Amerikalularla konuşuyoruz. Diğer taraftan ikinci kayalığa asker ve bayrak gönderme talimatı verdik. Biz sadece Clinton’ın lafına kanmadık. Kaldırın asker ve bayrağı hadise bitsin. İkinci kayalığa çıkmasaydık. Amerika’nın arabuluculuğu belki işe yaradı belki de yaramazdı. Diplomaside güçlü olmak için kuvvet lazım. Gücünü göstermek lazım. Biz de gücümüzü gösterdik.” (Batur, 2004)

Kardak Krizi yeni yıla kadar yani 1 Ocak 1996 senesine kadar sürmüştür. Yunan basını içerisinde yer alan Gramma adlı dergisinin 20 Ocak'ta konuyu detaylandırarak haber yapması ise Yunan kamuoyunun dikkatini çekerek konuyu halk nezdinde de krize çevirmiş oldu. (Şıhmantepe, 2013) Ayrıca Kalimnos Adası Belediye Başkanı, adanın papazı, aileleri ve Antenna televizyon kanalı 26 Ocak 1996 tarihinde Kardak Kayalıklarına giderek Yunan bayrağını dikmiş ve Türkiye'yi zor bir durumun içinde bırakmıştır. Bayrağı indirmek için adaya gidilmesi savaş çıkma ihtimalini beraberinde getirecekti ancak bayrağın orada durması da zaten sallantıda olan siyasi iktidarın toprak kaybetmesi anlamına gelecekti. Bu hareket yalnız Türk tarafı için değil, Yunanistan içinde önemli bir eşikti; dikilmiş olan bayrağı indiremezlerdi ki bu da savaş ihtimalini göze almak demektir. Belediye Başkanının attığı bu adım için *“Emekli büyükelçi P. K. Ioakeimidis tarafından ‘pervasız beceriksiz eylem’ olarak nitelendirilmiştir.* “ (Gümrükçü ve Karabulut, 2021)

Fotoğraf 3. Papaz ve Bir Grup Eşrafın Kayalıklara Çıkması

(<https://www.internethaber.com/kardak-fotograflari-19-yil-sonra-yayinlandi-foto-galerisi-1200825.htm>, Erişim Tarihi:11.02.2024)

Kayaya oturma gerginliğinden “bayrak dikme” gerginliği başlatan Yunan belediye başkanı ve basınının hatalı tutumuna, Türk siyasetinin nasıl bir tepki vereceğini bilemiyoruz çünkü henüz bir tepki vermeden araya Türk basını girerek neredeyse bir “vatan savunması” başlatmışlardır.

Hürriyet Gazetesi'nin iki temsilcisi, hemen ertesi gün Kardak (İmia) kayalıklarına giderek Yunan bayrağını indirip Türk bayrağını asmıştır ve böylece diplomatik dilin sertleşmesine yol açmıştır. (Şihmantepe,2013) Olaya hükümetten önce basının cevap vermesi de basının krizde başat aktör olduğu göstermektedir.

Konu ile ilgili 'Operasyon Kardak' isimli belgeselde Ertuğrul Özkök ve Hüseyin Kocabıyık'ın açıklamaları aşağıdaki gibidir:

Hüseyin Kocabıyık'a göre (Tansu Çiller'in danışmanı);

"Bizim Hürriyet Gazetesi'nin acayip muhabirleri helikopterle adaya gittiler, son derece popülist bir şeydi tabi; Yunan bayrağını indirip Türk bayrağını diktiler. Ne vakit ki hem Yunanistan'da hem de bizde medya tamamen kıskırtıcı ve rol kapmaya dönük hatta popülizm bile denmez çünkü popülizmde bir mantığı var, yani Hürriyet Gazetesi'nin gidip bir adaya helikopterle inip bayrak değiştirmesi de ne oluyor? Bunu yapacaksa bu ülkenin askerleri yapar. Ardından Yunan askeri geldi adaya, onlarda Türk bayrağını çıkarıp Yunan bayrağını astılar. Böylece olay iki ülke arasında diplomatik bir krizin ötesine çıkıp bir milliyetçilik krizine dönmeye başladı."

Kendisinin açıklaması ile basının, siyasi bir aktör gibi diplomatik bir krize yanıt vermesinden krizden sonra dahi nasıl bir rahatsızlık duyduğunu ve aslında basının kriz boyunca takındığı tutumu, milliyetçi bir hisle değil de puan toplama amaçla sürdürdüğü fikrine sahip olduğu görülüyor.

Dönemin Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'e göre ise durumu açıklarken 'Türk adası' diye açıklaması milliyetçi saiklerle hareket edildiğine delalet ediyor ve Ankara'yı sessiz kalmak ile suçlamıştır.

"Sabah toplantısında oturuyoruz böyle dedim ki ben 'Ne oldu orada, kurtarıldı mı o gemi?' Yok, kurtarılmadı çünkü kurtarılması için bir yardımın gitmesi lazım fakat Yunanlar 'burası bizim adamız' diyor; Türkler, 'bizim adamız' diyor, gidemiyor gemi falan. Ya neresi bu, dedim ben yahu; Bir bakın, dedim. Kardak, dediler. 'Kardak neresi?' dedim, hiç hayatım da duymamıştım daha adını. İşte, dediler; Gümürlük'e yakın bir yer. Ertesi sabah toplantıya geldik tekrar. O sırada gazeteler geldi ve Milliyet Gazetesi'nin üzerinde kocaman, tam sayfa 'İşte, o ada!' diye 'O adaya gittik, girdik.' falan diye bir haber. Yemyeşil bir ada işte, kocaman duruyor falan. Bizim haber ajansının o zamanlar gene müdürü Uğur Cebeci var. Uğur, dedim; 'Milliyet gitti' dedim. 'Siz gidip bulamadınız şu adayı' dedim. Uğur, gülmeye başladı. 'Noldu?' dedim. 'Ertuğrul Bey, yanlış adaya gitmişler. Orası Kardak değil.' dedi. Milliyet'in birinci sayfasındaki ada, Kardak değilmiş. Yazı işleri masasına oturduk ve önümüze bir fotoğraf geldi. Fotoğraf şöyle; bir kayalık, bir tane helikopter duruyor, üzerinde Türk bayrağı böyle kuyruğunda. Bizim muhabir çocuklar, oraya bir tane Türk bayrağı dikmişler. Türk bayrağı ile harika bir fotoğraf. Bizde aldık bunu ertesi gün sayfaya açtık bunu. 'İşte Türk bayrağı' diye açtık. Tabi ertesi sabah gazete çıkınca olay patladı. Yunanistan'da bir anda olay oldu. Bizim çocuklar gittiklerinde çünkü bir tane Yunan bayrağı bulmuşlar. Yunan bayrağını çıkarıp yerine Türk bayrağını takmışlar. Yunanistan'da Yunan basını ayağa kalktı. Birден bir Kardak meselesi çıktı ortaya, böyle yani mesele. Neyse iş böyle büyüdü, tabi öbür Türk basını girdi falan. Fakat o ana kadar Türkiye'de Ankara'dan bir tepki yok. Böyle şeylerden medyayı suçlamak, bence çok kolaycı bir yaklaşım. Dolayısıyla bizde bir şey yapmadık. Biz gittik oraya, Türk adası diye bir yer orası, fotoğrafını çektik, fotoğrafını yayınladık." (Operasyon Kardak, 2021, Blue TV)

Fotoğraf 4. Hürriyet Gazetesi Muhabirlerinin Kardak Kayalıklarına Türk Bayrağını Dikmeleri.

<https://www.21vyte.org/tr/merkezler/unutulan-bir-krizin-anatomisi-ve-perde-arkasi-kardakkayalıklarıkriz,Erisim>
Tarihi:11.02.2024)

Yunan tarafı tüm bunların karşısında sert bir tavır alarak "28 Ocak 1996 günü, 12 kişilik bir Yunan askerî timi Kardak'a daha sonradan anlaşıldığı üzere Doğu Kardak'a çıkararak Yunan bayrağı çekmiştir. Türkiye ise durum karşısında hemen karşı atak yapılmayarak öncelikle Yunan Büyükelçi'yi, Dışişleri Bakanlığına davet etmiş ve nota vererek tepkilerini bildirmişlerdir. (Şihmantepe, 2013) Ancak Türkiye'nin sakinliği karşı tarafta aynı etkiye neden olamadı ve daha aynı gün Yunan başbakan Simitis, açıklamasında "Bu veya herhangi bir saldırgan milliyetçiliğe, Yunanistan'ın cevabının anında, sert ve kararlı olacağını ilan ediyoruz" demiş ardından da tüm imkanları ile Türkiye'ye karşı harekete geçebileceklerini belirterek "Türk gemilerinin Yunan kara sularından çıkmasını salık vermiştir.(Şihmantepe, 2013) Bununla da yetinmeyerek Türk Büyükelçi'yi çağırarak kayalıklara yaklaşanlara ateş açılacağı konusunda uyarılmışlardır. (32.Gün Kardak Belgeseli)

Dönemin Deniz Kuvvet Komutanı Güven Kaya'nın bu söylem karşısındaki değerlendirmesi şu şekilde olmuştur:

“Bunun anlamı, Yunanistan’ın buradaki egemenlik hakkını artık silahla korumaya hazır olduğunu belirten bir mesajdı bize.” (32.Gün Kardak Belgeseli)

Durum karşısında Türkiye, fevri olmayan tutumunu devam ettirmeye çalışarak ABD Başkanı ve Avrupalı liderlerle temas kurmuştur. (Şihmantepe, 2013). Son çare olarak *Türk Deniz Kuvvetlerine bağlı SAT (Su Altı Taarruz) timleri, 30 Ocak’ı 31 Ocak’a bağlayan gece Türk Diplomatları öğrenilen bilgi sonucu Yunan askeri bulunmayan Batı Kardak’a gizlice çıkararak konuşlanmıştır.* (Şihmantepe, 2013) (32.Gün Kardak Belgeseli)

Tüm bu süreç yaşanırken NATO üyesi olan iki ülke arasında arabuluculuk yapmak amacıyla ABD Başkanı Clinton, hem Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hem Başbakan Çiller ve hem de Yunanistan Başbakanı Simitis ile telefon görüşmeleri yapmış ayrıca da hareket gecesi ABD Savunma Bakan yardımcısı Richard Holbrooke’un telefon diplomasisi yürütmüştür. Ardından da 31 Ocak sabahı Yunan kayalıkları terk etmiş onların ardından da Türk SAT komandoları kayalıklardan ayrılmıştır. (Şihmantepe, 2013) Türk askerlerinin adadan Yunan askerlerinden ardından ayrılmış olması, yani ada da bir süre için dahi olsa da daha uzun kalmış olmaları da kayalıkların bir nevi kendilerinin olduğuna dair psikolojik savaşta üstünlük sağlandığı alt metni taşımaktadır.

Yaşanan kriz ortamının sertliğinin ardından Türk basını “1 Şubat 1996 günü Türk medyası (Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Akşam, Son Havadis) “Çıktık Açık Alınla”, “Sağduyu Kazandı, Kriz Donduruldu”, “Sağduyu Zaferi,” “Bayrak İndi, Asker Gitti”, “Rezil Oldular” gibi manşetleriyle durumu” büyük bir coşku ile halka duyurdular. (Gümrükçü ve Karabulut, 2021)

Fotoğraf 5. Milliyet Gazetesi

(<https://denizkartali.com/cevrek-yuzvil-sonra-kardak-ovmen-abdden-arayan-holbrooka-kardaktaviz-dedim.html> , Erişim Tarihi:11.02.2024)

Medya ve Siyaset İlişkisi

Medya ve Siyaset İlişkisi denildiği zaman akıllara bir üçleme olarak ‘medya, siyaset ve kamu’ gelmelidir. Medya ve siyaset bir arada kamunun gündemini oluşturur ve halkın yönünü istedikleri yere çekerler. (Yegen, 2014) Genelde siyasetin yönlendirmesi sonucu ‘iktidarın medya patronları’ istenilen gündemi sayfalarına taşır, karşıt görüşlerinde buna verdikleri tepkiler, istenilen meseleyi sıcak tutmaya yarar. Ülkenin girdiği bir dar boğazda sırasında iktidar, kendini koruyacak gerekçeleri medya aracılığı ile halka arz ettirir ve elbette iktidara cevap veren bir muhalefet ve bu muhalefetinde kendi medyası aracılığıyla kamuoyuna sunacağı bilgiler her zaman gündemi etkileyecektir. Bir takım medya iktidar ile uzlaşırken bir bölümü de çatışmacı bir üslup gütmüş olur. Bu şekilde oluşan Medya ve Siyaset İlişkisinde, medya ‘politize’ edilmiş olur. (Gölcü,2009)

Bir diğer önemli faktör de medyanın, kendi kamuoyunu oluşturma amacıyla bir konuyu mesele haline getirebilme yeteneğidir. Örneğin, Kardak Krizi gibi uzun yıllar önce yaşanan bir olayı, Hürriyet Gazetesi’nin muhabirlerinin “Bayrak dikme yarışını” halen hatırlayarak üzerine yazılar yazılıyor. Bu durumda medya, sansasyonel başlıklar ve çarpıcı görseller kullanarak okuma sayılarını artırabilir ve bu şekilde kendi kâr marjlarına hizmet edebilir. Ancak, bu tür bir yaklaşım genellikle basın etiği açısından eleştirilere maruz kalabilir, çünkü haberin gerçek anlamından ziyade duygusal etki ve dikkat çekicilik ön planda çıkmış olur. Çiller, basına vermiş olduğu “O bayrak inecek o asker gidecek” (Sözcü, 03.01.2021) meşhur sözü, gösteriyor ki kamuoyunu basının yönlendirdiği durumlarda da siyasilerin çıkarına süreç ilerleyebilir ve koalisyon bunalımı yaşanırken dahi bir siyasinin basın mensuplarının karşısında söylediği bu keskin cümle prestij elde etmesine neden olabilir.

Gündem Belirleme

Gündem belirlemeyi en basit anlaşılabilir şekilde tanımlarsak medyanın toplumun öncelikle neyi bilmesini istediği hakkında karar vererek oluşturduğu yapay gündemi ülkenin gerçek bilincine dönüştürmesidir. (Yegen, 2014) Zaten var olan gündem konuları içerisinde de seçim yaparak kendi önceliklendirmeleri sonucu belirli konulara daha çok zaman ayırmaları da gündem oluşturmanın bir sonucudur. “Bu anlamda gündem belirlemeye “medyanın ideolojik çabalarıyla oluşan meseleler” de denebilir.” (Yegen, 2014) farklı medya kuruluşlarının farklı haberleri manşetlerine taşınmaları da bu ideolojik çabalarının sonucudur, anlatım biçimlerindeki farkın da pek çok kez basın etiği ilkelerinin ihlaline sebep olacak kadar şahsileşebilir. Halkın takip ettiği medya kuruluşuna göre güncel sorunların görece önemini farklı düzeylerde algılar. “Gündem belirleme yaklaşımının temeli Walter Lippmann’ın “Kamuoyu” isimli çalışmasına dayanmaktadır.” (Yegen, 2014) Kamuoyu çalışmasına baktığımızda ise “Lippmann, ‘bireylerin çevreleri dışında olup bitenleri anlayabilmeleri, dış dünyayı anlamlı hale getirebilmeleri için bazı anlam haritalarına gereksinim duyduklarını, bu anlam haritalarının da medyanın aktardığı bilgiler doğrultusunda oluşturulduğunu’ ileri sürmektedir.” (Yegen, 2014) Medya, bazı konuları tamamen kendi süzgecinden geçirerek gündem de

oluşturabilir veya yakın olduğu siyaset veya siyasetçiler ışığında onların görüşleriyle kamuoyunu buluşturarak siyasete de hizmet etme kaygısı güdebilir. Tıpkı Medya ve Siyaset başlığımızda ele alındığı üzere iki ayrı durum da ortaya çıkabilmektedir.

Sansasyonel Basın

Okunma kaygısı ile haberlerin ele alınışı sansasyonel habercilik anlayışıdır ki haberi doğru vermek yerine okunma sayısını artırma kaygısı güdülen yapılan haberciliğe örnek oluşturur. Bu habercilik anlayışının dozajını aşmış olduğu haline ise *skandal* denilir. (Ekin,2010) Sansasyonel habercilik, zamanla *tabloidleşme* olgusuna yol açar. Tabloid kavramı, normal kullanımında daha küçük çaptaki gazeteleri tasvir etse de zamanla magazin ve sansasyonel haberciliği anlatır hale gelmiştir. İnal'a göre, "tabloid" sözcüğü çarpıcı, üzüntü içeren olayları anlatmak; ünlü kişilerin dedikodusu gibi olay tiplerini içerir. Bir iş adamının evlendiği maddi durumu kendi kadar iyi olmayan bir kadının haberinin yapılaş biçimi, bir cinayet haberi verilirken 'vahşet' başlığı ile manşete taşınması örnek teşkil eder (Ekin,2010).

Meslek Etiği

Meslek etiği denildiğinde belli bir meslek grubunun çalışanlarının neleri yapmasının uygun olup nelerin uygun olmadığıyla ilgilidir. Meslek etiği kavramı, mesleğe verilen emeğe ve çalışmanın kendisine değer yüklemektedir (Işık,2007). Bu değeri kurallar sistemine bağlayarak kendi mesleklerinin ahlaki kodunu oluştururlar, bunun için de meslek kuruluşları kurulur; tıpkı Basın Konseyi'nin var olması gibi. Çalışmanın yalnızca yeterli olmaması, kurallara uyulması, bir meslek dalında iyi niyetin devamlılığını sağlamayı gözetir. Bu noktada, belirli bir sistem oluşturarak etik değerleri ve sorumlulukları vurgulayan meslek yeminleri, bu meslek gruplarının profesyonelliklerini pekiştirmelerine yardımcı olabilir. Bu duruma örnek olarak Tıp ve Hemşirelik meslek yeminleri gösterilebilir.

Basın Etiği ve İlkeleri

Doğruluk, dürüstlük, bağımsızlık, objektiflik, tarafsızlık gibi değerlerin ortaya ahlaki kodlar, etrafında şekillenen bir medya etiği standartları oluşmuştur. Bu ahlaki kodlar, medyanın güvenilirliğini ortaya koymaktadır, elbette uyulduğu takdirde bu güven hissedilebilir (Doğru Habercilik ve Medya Etiği, 2023).

Basın Konseyi'nin kendi sayfasında yer alan 16 maddelik basın etiği ilkeleri aşağıdaki gibidir;

1. *Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özrü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.*
2. *Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yayın yapılamaz.*
3. *Kamusal bir görev olan gazetecilik ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. Gazeteci halkın haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkını gözetir.*
4. *Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.*
5. *Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.*
6. *Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz.*
7. *Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı gerektirmedikçe yayınlanamaz.*
8. *Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymiş gibi kamuoyuna sunulamaz. Yayınlarda intihale başvurulamaz.*
9. *Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.*
10. *Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.*
11. *Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.*
12. *Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.*
13. *Gazeteci, şiddet, nefret, zorbalık ve ayrımcılığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapamaz.*
14. *İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.*
15. *Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.*
16. *Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tezip hakkına saygı duyarlar.*

(<https://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleleri/>, Erişim Tarihi:10.02.2024)

Basın Konseyi

Türk Basın Konseyi, özgürlüğün temel alındığı demokratik bir sistem oluşturarak halka gerçekleri aktarabilmek adına Basın Konseyi, “6 Şubat 1988 tarihinde, Konsey Sözleşmesini 28 gazete, 22 dergi, 11 haber ajansı, 6 yayın kuruluşu ve 6 basın kuruluşunun imzalamasıyla resmen kurulmuştur.” (Işık, 2007) böylece hem özgür hem özgün olunabilecek ve yalnızca haber aktarılan halka karşı sorulu olunabilecekti. Basın Konseyi’nin organlarına bakıldığında ise ‘Üyeler Kurulu ve Yüksek Kurul’ yer almaktadır ve ayrıca genel sekreterliği bulunur. (Basın Konseyi) Etik bölümümüzde de bahsettiğimiz üzere; meslek kuruluşu olması, ne yapılıp yapılmaması ile ilgili bir sınır çizerek basın organlarının da bu sınırın dışına çıkmadan ahlaki kodlara sağdık bir şekilde mesleklerini icra etmelidir.

Kardak Krizinde Türk Basını

“Pangalos: Kardak Bizindir”, (Milliyet, 27 Ocak 1996, 17.) manşetini Milliyet Gazetesi atarak Yunan tarafından gelen bir cümleyi okuyucu ile paylaşmışlardır.

Bir diğer başlıkta “Yunanistan’ın Kayalık Oyunu” olmuştur. (Cumhuriyet, 30 Ocak 1996, 1.)

“Gerçek gazeteciler olaylarla ilgili haber yapar olay çıkartarak veya var olan sorunları turmandırarak gazetecilik yapılamaz.” (Sabah (31.01.1996: 13)) eleştirisini haber yapmıştır.

“‘Alarm’ adlı (Türkiye (31.01.1996: 1) manşette de Türk tarafına Çanakkale’de bulunan askeri birliklerini teyakkuz haline getirme emrinin verildiği, çok sayıda topçu birliği ve savaş gemisinin Çanakkale’den Ege Denizi’ne açıldığı bilgisi yer almıştır.” (Güncaan,,2022)

“29 Ocak tarihinde ise Türkiye Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamada: “Kayalıklar üzerinde Yunan egemenliği bulunduğunu ispata çalışan işaretlerin aynı şekilde ortadan kaldırılması” istenmiştir. (“Ege Isınıyor”, Cumhuriyet, 30 Ocak 1996, 19.) Aynı gün Simitis Bakanlar Kurulu konuşmasında ise; Yunanistan’ın “Türkiye’ye karşı tüm imkanlarını kullanmaktan tereddüt etmeyeceğini” söylemiştir. (Murat İlem, “Yanıtımız Sert Olur”, Cumhuriyet, 30 Ocak 1996, 1.)” (Gürsoy-Mahdy,2021)

Ertesi de gün “Kardak krizi turmandı” (Cumhuriyet (31.01.1996)) manşeti atılmış ve ayrıca aynı günün gazetesinde, “Türkiye: Sınır ihlali savaş sebebidir” başlığının ardından “Orduda alarm” yazılarak haber yapılmış en son verilen Figen Akat’ın fotoğrafının altına da “Krizde Clinton arabulucu” yazılarak haber tamamlanmış.

Kardak’a SAT komandolarının grup komutanı olan Ali Türkşen, “Kardak’a çıktığımızda herhangi bir tacizle karşılaşmadık. Bayrağımızı dikip beklemeye başladık. Gece olmasına rağmen biz onları onlar da bizi görebiliyorlardı. Böyle onurlu bir görevi yerine getirdiğiniz için mutluyuz” (Türkiye (01.02.1996: 1).)

Yunan Bakan Arsenis’in “Olay bitmiştir. Yunanistan hükümlerinden taviz vermemiştir” (Türkiye (01.02.1996: 1)) sözlerine yer verilmiştir.

Krizde arabulucu olmak için gelen ABD’li Diplomat Holbrooke’un Atina ziyaretleri ile ilgili haberler gündeme alınmıştır. “Holbrooke gelme” (Sabah (02.02.1996: 14)) ve Başbakan Simitis’in “Atina ziyareti için önermiş olduğu tarihler Yunan Hükümetinin yoğun çalışma programı ile çakıştığından Holbrooke’un Atina’ya gelmesini mümkün kılmamaktadır” sözleri (Sabah (02.02.1996: 14)) Türk basını tarafından gündeme taşınarak kamuoyuna sunulmuştur. (Güncaan,2022)

“Çiller’den büyük gaf/ Bu toprak bizim mi?” manşeti ile Başbakan Çiller’in sözleri yayımlanmıştır. (Cumhuriyet, 2 Şubat 1996, 1, 19.)

Hürriyet gazetesi ise krize neden açtığı iddialarının kendisinden sekmesi için hedef gösterme yoluna Figen Akat gemisini kurtarmaya giden Türk kurtarma şirketinin krize yol açtığını iddia eder ki bu Yunan tarafının da iddia ettiği bir nedendi. (Hürriyet (03.02.1996: 3)) (Şihmantepe, Aydın, 2013)

Millî Gazete ‘de Yunan Gazetesi olan ToVima Gazetesinin başbakanlarını eleştiren sözlerine yer vermiştir. Gazete de başbakanı, “acemilikle” suçlayan emekli askerlerin sözlerine yer verilmiştir. “Simitis ise istediği generalleri görevden alarak “orduya sivil otoritenin hâkimiyeti” mesajını verdiğini göstermiştir.” (Millî Gazete (06.02.1996: 4), (Güncaan,2022)

Basın Konseyinin Açıklaması ve Eleştiriler

Basın Konseyi, basın meslek gruplarının mesleki kurallarını oluşturmak ile görevli olmalıdır ve daha evvel bahsettiğimiz Basın Etik İlkeleri içinde en çok göze çarpan ‘tarafsızlık’ olsa da Konsey, Kardak Krizi’nin milli bir mesele olması ve ulusal çıkarlarımız ile ilgili olması nedeniyle gazetecilerin bu konuda tarafsız olmasının olanaksız olduğu görüşünde olduğunu bildirmiştir. Yani bu durumda, kendi oluşturdukları etik uluslararası krizlere uygulanamaz, sonucuna ulaşıyor. Karardaki görüşleri daha da ileri götüren Konsey Genel Sekreteri Nilüfer Yalçın, “Kardak krizini Türkiye’nin millî onuru, toprak bütünlüğü ve Türkiye açısından bir meşru müdafaa konusu saymamak için bir insanın kendi ülkesine yabancılaştığı olması yetmez. Onun değer sisteminde köklü bir arıza olması gerekir,” demektedir (Medya Etiği ve Mesruluk Sınırları, 1999). Basın Konseyi, kendi belirledikleri etiğin ihlalini, gazetecilerin gözlem yaparak olayları aktarma görevinin dışına çıkmasını olağan karşılamış ve hatta arkasında durmuştur. Elbette bu durum eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

Köşe yazarı Umur Talu ise ‘bayrak yarışının’ gözlemci konumu yitirttiği yönünde eleştiride bulunmuştur: “Cesaret ve cüretin sınırları açısından dikkat etmediğimiz meslek özellikleri var. Bunları çiğneyerek çok cesur ve cüretkâr olmak mümkün ama, bugün gazetecilik olayı diye kutsadığımız bu başarıların bazıları bu mesleğin özüne aykırı. Bunları normalleştirmenin tehlikeli olduğunu düşünüyorum. Son örnek kriz kayalıklarına bayrak dikme seferberliği. Hukuk ve diplomasi dilinde ihtilaflı sayılabilen

bir yere bayrak dikmek gazetecinin işi mi? Gazeteci olsa olsa, dikilen, indirilen bayrakları izler, saptar, görüntüler, iletir. Sorunun ne olduğuyla ilgilenir. Devletlerin işinde gazetecilerin birinci tekil şahıs olmaya hakkı var mı?” (Medya Etiği ve Mesruluk Sınırları,1999)

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) üyesi, sürekli basın kartı sahibi olan Cumhuriyet Gazetesi yazarı Deniz Som'a göre de gazeteciler, kriz sırasında asli işlerini unutmuşlardır. (Cumhuriyet Gazetesi, 16.10.2010) *“Gazeteci olaya müdahale ederse hem habere konu olan olayın doğal seyrini değiştirir hem de kendisi olayın içine girdiği için habere konu olur. Gazetecinin görevi habere konu olmak değil, haberi kamuoyuna yansıtmaktır... Eğer kayalığa Türk bayrağı dikilecekse, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilgili kurumları bu kararı alır ve uygular... Devletin çektiği bayrak, gazetecilerin çektiği bayrak gibi birkaç saat sonra indirilemez.” (Medya Etiği ve Mesruluk Sınırları,1999) şeklinde düşüncelerini belirtmiştir.*

Türk Basım Haberlerinin Söylemsel Analizi

Milliyet Gazetesi'nde yer alan “Pangalos: Kardak Bizimdir” manşeti ile ‘karşı’ tarafın keskin bir görüşünü halka duyurarak Yunan tarafının düşüncelerine dair bilgi verilmiş.

Cumhuriyet

Gazetesi’detıpkıMilliyetGazetesiğibikarşıtarafıngörüşüneyervermişvehattayaşadıklarııçkarışıklıklarınadairbilgiverilmiş.

“Medyanın Bayrak Savaşı”, “Yunanistan’ın Kayalık Oyunu”

Sabah Gazetesi'nin bu olayla ilgili olarak yaşanan "bayrak krizi" 'nin asıl eleştirdiğini gördüğünüzde, muhtemelen olayın dramatize edilmiş veya sansasyonel bir şekilde sunulduğunu daha da fark etmişsinizdir. Etik açıdan Hürriyet Gazetesi muhabirlerini, kendi meslektaşları dahi eleştirmekten çekinmemiştir. Basın Etiği İlkeleri 4-12-13. Maddelerinin ihlal edilmesi nedeniyle eleştiri yapılmıştır.

Askerlerin Ege Denizine açılma bilgisini “Alarm” manşeti ile Türkiye Gazetesi, Türk halkına sansasyonel ve dikkat çekici bir şekilde bildirmeyi tercih etmiş. Alarm, beklenen saatte çalması için kurulan bir uyarıcıdır. Yani ‘Savaş için her şeyi hazırladık, kurduk; savaşın zamanı geldi.’ iması ile haber yapılmış. Bu haberde 3.maddeye aykırılık var denebilir çünkü daha fazla okunmak için atılan çarpıcı başlık nedeniyle ‘özel amaç ve çıkarlara uygun alet edilememe’ ihlal edilmiştir, denebilir.

Cumhuriyet Gazetesi'nde “Ege Isınıyor” manşeti atarak tıpkı Türkiye Gazetesi'nde olduğu gibi savaşa imada bulunmuştur. Ardından aynı gün atılan “Yanıtımız Sert Olur” manşeti ile Yunan tarafının görüşü aktarılmıştır. Ertesi de gün “Kardak krizi turmandı” manşeti atılmış ve ayrıca aynı günün gazetesinde, “Türkiye: Sınır ihlali savaş sebebidir”, “Orduda alarm” yazılarak haber yapılmış ve savaşın ayak sesleri halka duyurulmuştur. En son verilen Figen Akat'ın fotoğrafının altına da “Krizde Clinton arabulucu” yazılması setonudüşürmüşvesavaşçıkmadanABD'ninarabuluculuğundakrizinbiteceğisinyaliverilmiştir. Bu haberde de 3.maddeye aykırılık var denebilir çünkü daha fazla okunmak için atılan çarpıcı başlık nedeniyle ‘özel amaç ve çıkarlara uygun alet edilememe’ ihlal edilmiştir, denebilir. Ege ısıyor ve Yanıtımız Sert Olur, 13. Maddeye aykırılığı ileri sürülebilir yani halkı, şiddet, nefret, zorbalık ve ayrımcılığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapılamaz.

Kardak kayalıklarına çıkan SAT komandolarının grup komutanı Ali Türkşen, “Kardak’a çıktığımızda herhangi bir tacizle karşılaşmadık. Bayrağımızı dikip beklemeye başladık. Gece olmasına rağmen biz onları onlar da bizi görebiliyorlardı. Böyle onurlu bir görevi yerine getirdiğiniz için mutluyuz” (Türkiye (01.02.1996: 1).) diyerek Kardak Krizinin birebir yaşayan bir asker tarafından krizin önemine vakıf olmuş olduk.

Türkiye'de, yaşanan olay barışçıl bir şekilde çözüldü vurgulanırken Yunan Bakan Arsenis'in “Olay bitmiştir. Yunanistan hükümlerinden taviz vermemiştir” gibi sözleri üzerinde değişikliğe gidilmeden ağızdan çıktığı biçimde aktararak durum ortaya konulmuştur.

Sabah Gazetesi'nde yer alan “Holbrooke gelme” manşeti ile Yunanistan ile ABD arasındaki gerginlik gözler önüne serilmek istenmiş. Ve ardında yer alan “Atina ziyareti için önermiş olduğu tarihler Yunan Hükümetinin yoğun çalışma programı ile çakıştığından Holbrooke'un Atina'ya gelmesini mümkün kılmamaktadır” sözleri Yunanistan'ın ABD'den gelecek olan üst düzey ziyaretin istenmediği kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bir nevi Yunanistan'ın krizin istendiği gibi sonlanmadığına belki küçük düşüren ve kırgın oluşuna dair bir atıf vardır ve 4.maddeye aykırılık söz konusu olabilir.

“Çiller'den büyük gaf / Bu toprak bizim mi?” manşeti ile Cumhuriyet Gazetesi, başbakana bir eleştiri yapmak istemiş ancak haberin manşetinde ‘gaf’ gibi bir kelime ile servis edilmesinden başbakanın krize dair bir fikri olmadığına dair bir izlenim verilmiş. Gene 4.maddeye aykırılığını ileri sürebiliriz, başbakanlık titrini küçük düşürücü şekilde algılanmaya sebebiyet verebilir.

Hürriyet gazetesi haberinde ise kriz çıkarmak veya tırmandırmakla suçlanan bir gazetenin kendini aklamak adına suçu Türk kurtarma şirketine yüklemek istemiş ve kurtarma gemisini, Yunan tezlerini haklı çıkarmak ile suçlamıştır.

Millî Gazete 'de gündeme taşınan habere göre de Yunanistan'ın kendi içinde yaşadığı sivil hükümet ve askeri kanat arasındaki gerginliğe yer verilmiş ve kriz sonrası karşı tarafın nasıl karıştığı gösterilmek istenmiş. Karşı tarafa cevap hakkı doğurabilecek şekilde haber yapılması nedeniyle 16.maddeye aykırılık doğurabilecek tarzda haber yapılmış ancak bu aykırılık doğmuştur, denilemez.

Sonuç ve Değerlendirme

Basın etiği, gazetecilerin ve medya kuruluşlarının haberleri sunarken uymaları gereken temel değerleri ifade eder. Bu değerler arasında doğruluk, dürüstlük, bağımsızlık, objektiflik ve tarafsızlık gibi ilkelere riayet etmek önemlidir. Haberlerin gerçeğe uygun, doğru ve güvenilir olması önemlidir. Gazeteciler, haberlerini doğruluk prensibine dayanarak hazırlamalı ve okuyuculara yanıltıcı bilgiler sunmaktan kaçınmalıdır. Haberlerin hazırlanma aşamasında ve yayımlandığı süreçte dürüstlük ilkesine uyulmalıdır. Okuyuculara karşı şeffaf olunmalı ve haberin kaynaklarına dair net bilgiler sunulmalıdır. Gazeteciler, haberleri hazırlarken siyasi, ekonomik veya diğer dış etkenlerden bağımsız olmalıdır. Bu, haberin tarafsızlığına ve objektifliğine katkıda bulunur. Haberlerin tarafsız ve objektif bir dil kullanılarak sunulması gerekir. Gazeteciler, olayları tarafsız bir şekilde rapor etmeli ve kendi ön yargılarından kaçınmalıdır. Gazeteciler, haberlerini hazırlarken bireysel veya kurumsal çıkarlardan arınmalı ve tarafsızlık ilkesine sadık kalmalıdır. Haberler, toplumun genel çıkarlarını gözetenek sunulmalıdır.

Ancak, bazı durumlarda, medya kuruluşları daha fazla okuyucu çekmek amacıyla doğruluktan uzaklaşabilirler. Başlıkları abartabilir, sansasyonel bir dil kullanabilir veya haberleri kendi ideolojik görüşlerine uygun şekilde şekillendirebilirler. Bu durum, basın etiğine aykırıdır ve genellikle güvenilirliği zedeler. Okuyucular, bu tür uygulamalara karşı dikkatli olmalı ve farklı kaynaklardan bilgi alarak objektif bir bakış açısı geliştirmeye çalışmalıdır. Daha fazla dikkat çekmek amacıyla basın etiğini ihlal eden ve sınır tanımayan gazetecilik anlayışı, kriz anlarında gerilimi tırmandırabilecek sansasyonel haberlerle ön plana çıkar. Bu tarz haberler, genellikle gerçekleri abartarak veya çarpıtarak sunma eğiliminde olduğundan, kamuoyunda yanlış algılara neden olabilir ve krizin çözümünü daha da zorlaştırabilir.

Özellikle uluslararası ilişkilerde, bu tür medya uygulamaları diplomatik gerginliklere yol açabilir ve taraflar arasındaki güveni zedeleme potansiyeli taşır. Bu durum, toplumları yanlış yönlendirebilir, karşılıklı anlayışı azaltabilir ve krizi daha karmaşık bir hale getirebilir. Sınırları aşan, etik değerleri ihlal eden haber yaklaşımları, sadece basın özgürlüğüne zarar vermekle kalmaz, aynı zamanda kriz anlarında ortaya çıkan hassas durumları daha da ağırlaştırabilir.

Medyanın sorumlu bir şekilde hareket etmesi ve basın etiğine uygun bir biçimde haber yapması, kriz anlarında gerilimi artırmaktan ziyade çözüm sürecine katkı sağlaması açısından önemlidir.

Bakıldığı zaman, Akat gemisinin karaya oturması ve sonrasında yaşanan "bayrak krizi" ile ilgili muhabirlerin siyasetçi gibi kayalıklara gitmesi ve sansasyonel haberler ile durumları daha da gerginleştirmesi, iki ülkeyi neredeyse savaşın eşiğine getirecek bir krize yol açtı. Halbuki gazetecilik, mesele çıkarmak değil; meseleleri olduğu gibi kamuoyuna aktarmaktır.

Sonuç olarak basın, toplumun bilgi alma hakkını güvence altına alarak, haberleri doğruluk, dürüstlük, bağımsızlık, objektiflik ve tarafsızlık ilkelerine uygun bir şekilde sunmalıdır. Bu değerlere bağlı kalmak, gazetecilerin güvenilirliğini ve toplum nezdindeki değerlerini de arttıracaktır. Bu nedenle krizlerin oluşumunu sağlayacak şekilde gündemi belirlemek yerine meslek ve basın etiğine uygun olarak meseleleri halka en doğru şekilde aktarmalıdır. Ayrıca çalışmamız krizi başlatma da adaya ilk çıkan Yunan gazeteciler ve Yunan basını hakkında haberler eklenerek genişletilmeye müsait olup karşılıklı iki basın analizi şeklinde yeniden ele alınabilir.

Kaynakça

Ateş, E. (2019). 1996- 2002 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDEKİ GELİŞMELER. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 7(1), 26-50. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/deniz-soma-veda-187774>

Doğru Habercilik ve Medya Etiği, 2023, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları

Ekin, Volkan (2010), Tüketim Toplumu, Hedonizm ve Araç Olarak Yazılı Basın, İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi

Güzel, Mustafa, 2007: "Kardak Krizi Sorunu Kapsamında Türk Yunan İlişkileri", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s. 41.

Günçan, Emre. Türk ulusal basınında Kardak Krizi. Yüksek lisans tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, 2022.

Gürsoy-Mahdy, Zehra. Türkiye ve Yunanistan arasındaki krizlerde lider algılamaları. Diss. 2021.

Gölcü, Abdülkadir. "Haber söyleminde medya-siyaset ilişkisi: 29 Mart 2009 yerel seçimleri." Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 29 (2009): 81-101.

Gümrükçü Harun-Karabulut Hüseyin, Kardak kayalıkları: Dünü Bugünü Yarını, Küresel Bakışla Kutup Çağı Dizi-5 Yıl:2021 Yedi Ada Yedi Sorun Yedi Çözüm

https://www.academia.edu/75231072/KARDAK_KAYALIKLARI

İşık, Duygu. 1980 sonrası Türk yazılı basınının etik açıdan değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.2007

Kardak Krizi, 1996: 32. Gün Arşivi, https://www.youtube.com/watch?v=_xi9B1nsCBQ. Erişim: 23.07.2021.

Keser, Ulvi ve A. K. Gökhan. "EGE'DE YUNANİSTAN'IN TÜRK ADALARI: UNUTULMAYANLAR." Motif Akademi Halkbilimi Dergisi 6.11 (2013): 146-166.

Nur Batur, Yürekten Gülerek Yürüdüm, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2004, s. 30.

Operasyon Kardak- Blue TV, <https://www.blutv.com/diziler/yerli/operasyon/1-sezon/operasyon-1-bolum>

Özgör, F. Nesrin. "EgeDenizi'ndeEgemenliğiBelirsizCoğrafiOluşumlarSorunu'nuOrtayaÇıkaran Kardak Krizi; Türkiye ve Yunanistan'daki Etkileri." Troy Academy 6.2 (2021): 643-668.

Serdar, Bora, (2020), Denize Bakma Denizden Bak Kardak, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.

Sözcü Gazetesi (03.01.2021) <https://www.sozcu.com.tr/o-bayrak-inecek-o-asker-gidecek-wp6194151>

Sabah Gazetesi (09.11.2005)

https://www.sabah.com.tr/yazarlar/berberakis/2005/11/09/zafiyetimizi_kardak_krizi_ortaya_cikardi

Şıhmantepe, Aydın. "Kardak Krizi Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi." Güvenlik Stratejileri Dergisi 9.17 (2013): 127-155.

Yegen, Ceren (2014). MEDYANIN KAMUOYU OLUŞTURMA VE GÜNDEM BELİRLEME ROLÜ ÜZERİNE: SARAI SIERRA HABERLERİYLE OLUŞTURULAN YAPAY GÜNDEM. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (12), 21-46.

<https://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleleri/>

<https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-117-ocak-1999/2311/medya-etiki-ve-mesruluk-sinirlari/5328>

GÖRSELLER:

Fotoğraf1:<http://kuzeyli48.blogspot.com/2013/01/kardakta-psikolojik-savasin-tum.html>.

Fotoğraf 2:<https://twitter.com/TrDisPolitika/status/825220209996922882>

Fotoğraf 3:<https://www.internethaber.com/kardak-fotograflari-19-yil-sonra-yayinlandi-foto-galerisi-1200825.htm>.

Fotoğraf 4:<https://www.21yyte.org/tr/merkezler/unutulan-bir-krizin-anatomisi-ve-perde-arkasi-kardak-kayaliklari-kriz>

Fotoğraf 5:<https://denizkartali.com/ceyrek-yuzuil-sonra-kardak-oymen-abdden-arayan-holbrook-kardaktayiz-dedim.html>

Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Ebeveyn Kabul-Ret Algısının Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlişkisinin İncelenmesi

Examining the Relationship between Parental Acceptance-Rejection Perception of Individuals in Emerging Adulthood and Intolerance of Uncertainty

Merve DEMİR* , Hatice EPLİ**

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, merve.bacaksiz.55@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6198-044X

**Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, hatice.epli@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9122-1922

Öz

Bu araştırmanın amacı Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Ebeveyn Kabul-Ret Algısının Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlişkisinin İncelenmesidir. Araştırma Grubunu beliren yetişkinlik dönemindeki Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim gören 232 birey oluşturmaktadır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden olan genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Ret Algısı Ölçeği ve Belirsizliğe tahammülsüzlük Ölçeği ile veriler toplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda anne ve baba kabul-ret ölçeğinin alt boyutları ile belirsizliğe tahammülsüzlüğün alt boyutları arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Regresyon analizine göre, baba ebeveyn kabul-ret alt boyutlarından kayıtsızlık-ihmal ve ayırışmamış ret alt boyutunun belirsizliğe tahammülsüzlüğün ileriye dönük kaygı alt boyutunu anlamlı şekilde yordadığı; algılanan ebeveyn reddi ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün cinsiyete göre anlamlı ölçüde farklılık göstermediği bulunmuştur. Bulgular ilgili literatür öncülüğünde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Belirsizliğe tahammülsüzlük, Ebeveyn kabul-ret algısı, Beliren yetişkin.

Abstract:

The purpose of this research is to examine the relationship between parental acceptance-rejection perception and intolerance of uncertainty among individuals in emerging adulthood. The Research Group consists of 232 individuals studying at Ondokuz Mayıs University in the emerging adulthood period. Personal Information Form, Parental Acceptance-Rejection Perception Scale and Intolerance of Uncertainty Scale were used to collect data. As a result of the analyses, a low-level significant relationship was found between the sub-dimensions of the mother and father acceptance-rejection scale and the sub-dimensions of intolerance of uncertainty. According to the regression analysis, it was found that the indifference/neglect and undifferentiated rejection sub-dimensions of father-parent acceptance-rejection sub-dimensions significantly predicted the intolerance of uncertainty anticipatory anxiety sub-dimension, and perceived parental rejection and intolerance of uncertainty did not differ significantly by gender. The findings were discussed based on the relevant literature.

Key words: Intolerance of uncertainty, Parental acceptance-rejection, Emerging adult.

Giriş

Beliren yetişkinlik dönemi ne ergenlik ne de genç yetişkinlik dönemidir (Arnett, 1994; Morsünbül, 2013). Daha çok 18-25 yaşları kapsayan bu dönem teorik ve deneysel olarak her iki dönemden de bağımsızdır (Arnett, 1994). Artık çocuk ve ergenlikte görülen bağımlılık terk edilmiş, yetişkinliğinin kalıcı sorumluluklarına ise henüz girilmemiştir (Arnett, 1998; Arnett, 2000). Beliren yetişkinler yirmili yaşlarda özellikle üniversite eğitimine başlayıp yine bu yaşlarda okulu bitirirler (Arnett, 2004; Doğan & Cebioğlu, 2011). Evlilik ve ebeveyn olma kararını ise okuldan sonraya bırakırlar. Evlenmeden önce evliliğe dair bilgi toplarlar ve bunun maddi sorumluluğunu üstlenebilmek için çeşitli işleri araştırırlar (Arnett, 2004). Bu nedenle bu dönem birçok açıdan olasılıkların mevcut olduğu, bireylerin geleceğinin şekil alabileceği birçok yolun bulunduğu ve bireyden bireye farklılık gösterebilen bir dönemdir (Arnett, 2000). Bu dönemde aslında çok az şey belirgindir ve değişkenlik, kararsızlık, deneme, kafa karışıklığı dönemin başlıca unsurlarıdır (Arnett, 2000; Çalık Var & Temiz, 2020). Bu unsurlar bireylerde riskli davranışları, tutarsızlığı ve özellikle de kaygıyı beraberinde getirmektedir (Atak & Çok, 2010). Sıklıkla görülen bu kaygı geleceğe yönelik olarak şu anda ortaya çıkar ve yapılan seçimlere yön verir (Zaleski, 1996). Kaygının nesnesi belirli olmadığı için kişide bir tedirginlik hali yaratır ve bir şeye karar vermek mevcut durumun feda edilmesi demek olduğu için alınacak kararların belirsiz olan sonuçları insanı yoğunluğu değişen kaygı durumuyla baş başa bırakır (Manav, 2011). Bu noktada bireylerin belirsiz bir duruma karşı tahammül düzeyleri önem taşımaktadır.

Ortaya çıkma ihtimalinden ve bu ihtimalin sonuçlarından bağımsız bir şekilde belirsiz bir olaya olumsuz tepki verme eğilimi olarak tanımlanan belirsizliğe tahammülsüzlük terimi, yaygın kaygı bozukluğun alt konusu olarak incelenmiştir (Dugas vd., 1998; Kasperson, 2008). Birey söz konusu belirsizliği öznel bir şekilde değerlendirir ve kişilerin belirsizliğe tahammüllerinin olmaması günlük hayatlarında tehlike kaynaklarını yoğun bir şekilde algılamalarına sebep olur (Ladouceur, Gosselin & Dugas, 2000). Belirsizlik durumuna karşı tahammülsüzlük seviyesi fazla olanlar herhangi bir durumun sonuçlarının fayda vermeyeceği algısına kapılırlar ve bu yüzden sonuçların farkında olmadan durumla başa çıkamazlar (Buhr & Dugas, 2002). Ayrıca, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin artması bireyler için durumu net olmaktan çıkarıp onlarda kaçınma davranışı göstermelerine neden olmaktadır ve bu da bireylerde strese neden olmaktadır (Armutlu, 2019; Dugas, Buhr & Ladecour, 2004). Bu bireyler belirsizlikle karşı karşıya kaldıklarında günlük yaşantısına uyum sağlamaya devam edemeyebilir, etkili karar alamayabilir ve problemin çözümün dair daha iyi bir yaklaşım getiremeyebilirler (Dugas vd., 1998).

Belirsizliğe tahammülü düşük olan kişiler bir konu üzerinde yeterli düzeyde emin olmaktan mutlu olurken belirsizliğe tahammülsüzlüğü yüksek olan kişiler emin olma duygusuna yeterli düzeyde kavuşamaz ve bu güvensizlik durumunun önemini abartırlar (Yığman & Fidan, 2021). Bireyin dünyaya ve yaşama karşı oluşan güvensizliği ebeveynleri ile erken yaşam döneminde reddedilme üzerine kurduğu ilişki ile artmakta ve bunun sonucunda bireyde kaygı belirtileri görülmektedir (Pektaş, 2015). Chorot vd. (2017) ve Muris vd. (2000) ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin, endişenin gelişmesinde ve sürdürülmesinde önemli bir rolü olduğunu ortaya koymaktadırlar. Ayrıca Zlomke ve Young (2009) yapmış oldukları çalışmada, ebeveynin çocuğuna yönelik tutumunun kaygı üzerinde belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık edebileceğini ortaya koymuştur.

Güven, sıcaklık, sevgi, ilgilenme gibi olumlu faktörlerin karşılandığı aile ortamında bulunan bireylerin, olumsuz faktörlerin yoğun olduğu ortamda yaşayan bireylere oranla belirsizlik durumu ile karşı karşıya kaldıklarında tehlike algılamalarının daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur (Butler & Mathews, 1983). Aile ortamında bazı anne babalar sıcak ve sevgi doludurlar bazılarıysa soğuk, agresif ve reddetme eğilimine sahiptirler (Rohner, 2021). Zihinsel temsil bireylerin tutarlı olmalarını ifade eder ve kişinin kendine ve diğerlerine dair örtük inanç ve beklentilerinden, önemli çocukluk deneyimleri ve şimdiki zaman deneyimlerinden oluşmak suretiyle bireyin anılarını ve mevcut algılarını etkilemektedir (Rohner, Khaleque & Cournoyer, 2005). Bu erken yaşam dönemlerine yönelik zihinsel temsiller yetişkin yaşamı etkilemektedir; yani ebeveyni tarafından kabul edilme veya reddedilmenin etkisi yetişkinlik yaşamını etkilemektedir (Arslan, 2010; Bilin, 2014; Halisdemir, 2013; Rohner, Khaleque & Cournoyer, 2005). Çocukluk dönemine yönelik algılanan ebeveyn reddi ile yaşanan kaygı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Bögels & Brechman-Toussant, 2006 ; Van Der Sluis vd., 2015).

Yapılan bir araştırma algılanan ebeveyn kabulünün yetişkinlik döneminde yaşadıkları kaygı ile ilişkili olduğu ve kabul gören çocukların, yetişkin döneminde daha düşük düzeyde kaygı yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Giotsa, Kyriazos & Mitrogiorgou, 2018). Zafer ve Jami (2016)'nin yürüttükleri bir çalışmada ise algılanan reddetme ve aşırı korumacı ebeveyn tutumunun kaygı ve belirsizliğe karşı tahammülsüzlük ilişkili olduğu ve algılanan reddedilme düzeyi arttıkça belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin arttığı saptanmıştır. Shen, Luo, Fu, Qie ve Wang (2020) ise 9-12 yaşlarında 591 Çinli çocuk ile yürüttükleri çalışmada destekleyici ebeveyn tutumunun reddedici tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarına göre daha düşük düzeyde endişe ve belirsizliğe tahammülsüzlük gösterdiğini tespit etmişlerdir. Yürütülmüş olan çalışmalar ebeveynin davranışlarına dair sahip olunan algıların bireylerin yetişkin yaşamına etkisine dikkat çekmekte ve onların belirsiz durumlara karşı tahammül düzeyleri ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmada, bireylerin beliren yetişkinlik döneminde erken yaşam dönemlerine yönelik algıladıkları ebeveyn kabulünün belirsizliğe tahammülsüzlükle ilişkisini incelemek amacıyla aşağıdaki sorulara cevap bulmak istenmiştir.

1. Ebeveyn kabul-ret algısı, belirsizliğe tahammülsüzlüğü anlamlı olarak yordamakta mıdır?
2. Algılanan ebeveyn reddi ve belirsizliğe tahammülsüzlük cinsiyet değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Yürütülen çalışma nicel araştırma yöntemlerinden olan genel tarama modelinde hazırlanmıştır. Bu model var olan durum ile ilgili olarak herhangi bir işleme başvurmadan durumun betimlenmesine yarayan modellerden biridir. Ele alınacak olan ilişkisel tarama modeli ise iki ya da ikiden fazla değişkenin beraber değişim gösterip göstermediğini ve varsa bu değişkenlerin yönünü ortaya koymayı amaçlamaktadır (Karasar, 2008).

Örneklem

Araştırmanın örneklemini beliren yetişkinlik döneminde bulunan 2024 senesinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde öğrenim gören bireyler oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan 232 bireyden 199'u (%85,8) kadın, 33'ü (%14,2) erkektir. Katılımcıların 90'ı (%38,8) doğum sırasına göre birinci sırada, 77'si (%33,2) ikinci sırada, 33'ü (%14,2) üçüncü sırada, 15'i (%6,5) dördüncü sırada, 17'si (%7,3) beş ve üzeri sıradadır. Yaşamlarını çoğunlukla geçirdiği yerleşim yeri 125'inin (%53,9) il, 69'unun (%29,7) ilçe, 6'sının(2,6) kasaba, 32 sinin (%13,8) köy olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları 18 ile 25 arasında değişmektedir. Katılımcıların yaşlarının standart sapması 1,64, aritmetik ortalaması 20,81 ve medyanı 21 olarak bulunmuştur.

Tablo 1. Sosyodemografik Nitelikler

Değişkenler		Sıklık (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	199	85,8
	Erkek	33	14,2
Yaş	18	17	7,3
	19	28	12,0
	20	61	26,3
	21	58	25
	22	33	14,2
	23	21	9,0
	24	5	2,1
	25	9	3,8
Yaşamının Çoğunu Geçirdiği Yer	İl	125	53,9
	İlçe	69	29,7
	Kasaba	6	2,6
	Köy	32	13,8
Kardeşleri Arasında Kaçınıcı Sırada Olduğu	1	90	38,8
	2	77	33,2
	3	33	14,2
	4	15	6,5
	5 ve üzeri	17	7,3
Toplam		232	100

Veri Toplama Araçları

Yürütülen çalışmada "Kişisel Bilgi Formu, Yetişkin Ebeveyn Kabul Ret Ölçeği-Kısa Form ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu:

Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine (cinsiyet, doğum sırası, yaş, yerleşim yeri) yönelik veri toplamaya dair araştırmacı tarafından hazırlanmış olan sorular yer almaktadır

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği Kısa Form (BTÖ):

Freeston, Rhéaume, Letarte, Dugas ve Ladouceur(1994)'un geliştirdikleri 27 maddelik ölçeği Carleton, Norton ve Asmundson 2007 yılında 12 maddelik kısa form olarak geliştirmişler; Sarıçam, Erguvan, Akın ve Akça ise 2014 yılında Türkçeye uyarlamışlardır. Ölçek 5'li likert tipinde 2 alt boyuta sahip olmak üzere 12 madde olarak geliştirilmiştir ve ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten bireylerin alabileceği minimum puan 12'dir, maximum puan ise 60'tır. Alınan puanlar ne kadar yüksek olursa belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin o derece yüksek olmasını ifade etmektedir. Ölçeğin 27 maddelik orijinal form ile ilişki kat sayısı $r = .96$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe versiyonunun faktör yükleri .55 ile .87 aralığında yer almaktadır; Test-tekrar test korelasyon katsayısı .74 olarak tespit edilmiş; bununla birlikte ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .42 ve .68 aralığında yer aldığı bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları olan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı toplam varyansın %78,57'sini yansıtmaktadır. Cronbach alfa katsayısı ileriye yönelik kaygı boyutu için .84 engelleyici kaygı alt boyutu için .77 olarak bulgulanmıştır. Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik kat sayısı ölçeğin tamamı için ise .88 olarak tespit edilmiştir.

Yetişkin Ebeveyn Kabul-Ret ölçeği Kısa Form (EKRÖ):

Rohner'ın geliştirmiş olduğu ölçeği, Dedeler, Akün, Durak Batıgün, 2017 yılında Türkçeye uyarlamışlardır. İlgili ölçek anne için ayrı; baba için ayrı doldurulmaktadır. 4'lü likert şeklinde 24 madde olmak üzere ölçek dört alt boyutludur. Bu alt boyutlar kayıtsızlık-ihmal, düşmanlık-saldırganlık, sıcaklık-şefkat ve ayrışmamış rettir. Ölçekten alınabilecek toplam puan bütün alt boyutlardaki maddelerin toplanması ile bulunur ama önce sıcaklık-şefkat alt boyutunda bulunan maddelerin ters kodlanması gereklidir. Sıcaklık-şefkat ölçeğinden elde edilen puanlar kişinin anne-babasından algıladığı sıcaklığın yüksekliği anlamına gelirken, diğer alt ölçeklerin toplan puanları ise algılanan reddi ifade eder. Ölçekten alınan puan en düşük 24 en yüksek 96'dır. Ölçeğin güvenilirliği anne ve baba formu için ölçeğin tamamı ve alt boyutların Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayıları 0.75 ile 0,96 aralığında değişmektedir. Bu EKRÖ'nin yüksek seviyede iç tutarlılığının olduğunu ifade etmektedir. Maddelerin toplam korelasyonları 0.45 veya 0,92 arasında değişmektedir. Bu değer .20-.30 şeklinde olması gereken değerlerin üstünde yer almaktadır. Ölçeğin Anne Formunun iki yarı test güvenilirliği 0.88, Baba Formunun iki yarı test güvenilirliği için 0,94 olarak bulunmuştur. Bu iki formun test tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.40-0,96 arasında değişmektedir. Yapılan analizler sonucunda geliştirilen EKRÖ kısa formunun geçerli ve güvenilir olduğu saptanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada verilerin toplanabilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu ve Yetişkin Ebeveyn Kabul-Ret Ölçeği (Yetişkin EKRÖ) ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden yararlanılmıştır. Bunun için öncelikle etik kurul izinleri alınmış, ardından ölçeklerin gönüllülük esaslı göz önünde bulundurularak kalem kağıt yoluyla doldurulmaları sağlanmıştır. Veriler yaklaşık bir aylık süre içerisinde toplanmış olup ölçeklerin uygulanma süresi ise hemen hemen 20 dakika almıştır. Ölçekler doldurulmaya başlamadan önce katılımcılara araştırma ile ilgili olarak bilgilendirmeler yapılmış, cevaplanmayan madde bırakılmaları belirtilmiş ve ölçekleri samimi bir biçimde yanıtlayabilmeleri için isimlerini yazmalarına ihtiyaç olmadığı iletilmiştir.

Toplanmış olan veriler SPSS 22 istatistik paket programı ile analiz edilmiş ve öncelikle bilgisayar ortamına araştırmacı tarafından işlenmiştir. Ölçek formlarını sadece eksiksiz bir şekilde dolduran bireylerden sağlanan veriler analize alınmıştır. Araştırma sonucunda toplanmış olan verileri yorumlamak için hangi testlere başvurulacağına karar vermek için ele alınacak olan değişkenlerin normal dağılım sergileyip sergilemediklerine bakılmıştır. Bu amaçla öncelikle değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayıları bulunmuştur. Tablo 2'de bulunan değerler verilmiştir.

Tablo 2. Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Anne Sıcaklık*	13,86	4,77	,801	-,472
Anne Düşmanlık *	7,82	2,29	1,33	1,10
Anne Kayıtsızlık *	7,09	2,24	1,29	1,67
Anne Ayrışmamış Ret*	4,97	1,59	1,82	2,82
Baba Sıcaklık**	16,76	6,66	,697	-,325
Baba Düşmanlık**	7,79	2,46	1,44	1,77
Baba Kayıtsızlık**	8,30	2,95	,903	,218
Baba Ayrışmamış Ret**	5,16	1,83	1,75	2,49
Belirsizliğe Tahammülsüzlük İleriye Dönük kaygı***	22,72	4,89	-,163	-,393
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Engelleme kaygı***	15,06	4,53	-,056	-,554

*EKRÖ Anne Alt Boyutları

**EKRÖ Baba Alt Boyutları

***Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği Alt Boyutları

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmada ele alınacak istatistiksel analiz varsayım koşullarının karşılanması için verilerin normal dağılım gösterme durumu analiz edilmiştir. Kline (2011)'a göre çarpıklık ve basıklık değerleri +3,-3 değerleri arasında yer aldığında normalite varsayımı sağlanmış demektir. Hesaplamalar neticesinde bulunan basıklık ve çarpıklık katsayılarının normal olarak değerlendirilen aralıkta olduğu bulunmuştur. Varyansların homojenliğini test etmek amacıyla Levene testi yapılmıştır (Kuş ve Keskin, 2008). Sonuçlar gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığını ($p > 0,05$) göstermiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre, ölçeklerden alınan puanlar için p değerleri anlamlı ($p < 0,05$) bulunmuştur. Bulunan bu değer normal dağıldığını gösterir. Fakat Kolmogorov-Smirnov testi dağılımın örneklem büyüklüğünden etkilendiği ve betimsel yöntemlerle (basıklık ve çarpıklık katsayıları) birlikte kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Sprenst ve Smeeton, 2007). Çok değişkenli analiz varsayımı olan doğrusallık varsayımı artık grafiğine göre incelenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Değerlerin doğrusal bir eksen etrafında toplandığı görülmüştür. Son olarak çoklu bağıntılılık sorunu olup olmadığı incelenmiş, değişkenler arasında yüksek düzeyde korelasyon olmadığı için (Tabachnick ve Fidell, 2013) çoklu-bağıntılılık sorunu bulunmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar doğrultusunda analizlerde çok değişkenli istatistiklerin yapılabileceğine karar verilmiş ve parametrik testler kullanılmıştır. Ardından Anne Kabul-Ret Ölçeği, Baba Kabul-Ret Ölçeği ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler yapılmıştır. Regresyon analizini yapmadan önce Pearson Korelasyon Analizi ile Anne Kabul-Ret Ölçeği, Baba Kabul-Ret Ölçeği ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeğinden alınan puanlar arasındaki ilişki ortaya koyulmuştur. Çoklu doğrusal regresyon analizi ise bireylerin anne ve baba kabul-ret düzeylerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyini yorayıp yordamadığını saptayabilmek için gerçekleştirilmiştir. Regresyon analizlerinde anne kabul-ret ve baba kabul-ret ölçeklerine ait alt boyutlar bağımsız değişken (yordayan), belirsizliğe tahammülsüzlük ise bağımlı değişken (yordanan) olarak

dahil edilmiştir. Ebeveyn Kabul-Ret Ölçeği ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeğinden aldıkları puanın cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi için ise Manova kullanılmıştır.

Bulgular

Bu kısımda, bireylerin erken yaşam dönemlerine yönelik algılanan ebeveyn kabul-ret algısı beliren yetişkinlik döneminde belirsizliğe tahammülsüzlüğün anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi ve ardından Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır. Algılanan ebeveyn kabul-ret algısı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ise Tek Yönlü MANOVA analiz bulguları sunulmuştur.

Araştırmada ele alınacak olan alt boyutlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için Pearson Korelasyon Analizinden yararlanılmıştır. Bireylerin ölçeklerden aldıkları puanların toplamı ile alt boyutlardan aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Anne ve Baba Kabul-Ret Algısı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Anne Sıcaklık	1									
2. Anne Düşmanlık	.605**	1								
3. Anne Kayıtsızlık	.668**	.512**	1							
4. Anne Ayrışmamış Ret	.544**	.662**	.607**	1						
5. Baba Sıcaklık	.551**	.342**	.326**	.315**	1					
6. Baba Düşmanlık	.333**	.394**	.318**	.401**	.579**	1				
7. Baba Kayıtsızlık	.420**	.412**	.445**	.410**	.660**	.586**	1			
8. Baba Ayrışmamış Ret	.383**	.409**	.410	.553**	.585**	.742**	.597**	1		
9. Belirsizliğe Tahammülsüzlük İleriye Dönük Kaygı	.103	-.025	.044	-.017	.114	.013	.134*	-.068	1	
10. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Engelleyici Kaygı	.154*	.053	.078	.065	.161*	.025	.129	.048	.575	1

p<.05*, p<.01**

Tablo 3'e bakıldığında araştırmaya katılanların EKRÖ alt boyutundan olan anne sıcaklık alt boyutu ile BTÖ alt boyutlarından engelleyici kaygı alt boyutu arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=.154$; $p<.05$); Baba EKRÖ alt boyutlarından sıcaklık ile BTÖ alt boyutlarından engelleyici kaygı arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=.161$; $p<.05$); Baba EKRÖ alt boyutlarından kayıtsızlık ile BTÖ alt boyutlarından ileriye dönük kaygı arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=.134$; $p<.05$) anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmıştır.

Tablo 4 ve 5'te araştırmanın birinci denencesini sınamak için bireylerin Anne EKRÖ, Baba Ebeveyn EKRÖ ve BTÖ'den alınan puanlar ile Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılarak ulaşılan sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Anne ve Baba Kabul-Ret Algısının Belirsizliğe Tahammülsüzlük İleriye Dönük Kaygı Düzeyini Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK İLERİYE DÖNÜK KAYGI	Değişkenler	B	SE	β	t	p	R	R ²
		Sabit	22.038	1.367		16.121	.000	
ANNE	Sıcaklık	.151	.112	.147	1.340	.181		
	Düşmanlık	-.317	.204	-.148	-1.552	.122		
	Kayıtsızlık	-.052	.214	-.024	-.241	.809		
	Ayrışmamış Ret	.131	.316	.043	.414	.679	.275	.042
	Sıcaklık	.051	.078	.070	.659	.510		
BABA	Düşmanlık	.125	.204	.063	.616	.539		
	Kayıtsızlık	.363	.161	.220	2.256	.025*		
	Ayrışmamış Ret	-.791	.298	-.296	-2.2651	.009*		

p<.05*

Tablo 5. Anne ve Baba Kabul-Ret Algısının Belirsizliğe Tahammülsüzlük Engelleyici Kaygı Düzeyini Yordamasına Dair Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK ENGELLEYİCİ KAYGI	Değişkenler	B	SE	β	t	p	R	R ²
		ANNE	Sabit	13.544	1.287		10.524	.000
	Sıcaklık	.130	.106	.137	1.230	.220		
	Düşmanlık	-.124	.192	-.063	-.645	.519		
	Kayıtsızlık	-.084	.202	-.042	-.419	.676		
	Ayrışmamış Ret	.113	.297	.040	.381	.703	.213	.011
BABA	Sıcaklık	.084	.073	.123	1.144	.254		
	Düşmanlık	-.177	.192	-.096	-.924	.356		
	Kayıtsızlık	.154	.52	.101	1.017	.310		
	Ayrışmamış Ret	-.109	.281	-.044	-.389	.698		

Tablo 4'te görüldüğü gibi beliren yetişkinlerin anne kabul-ret algılarının belirsizliğe tahammülsüzlük ileriye dönük kaygı düzeylerini ne ölçüde ve ne yönde açıkladığını belirlemek amacıyla yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon analizleri sonucunda baba kabul-ret alt boyutları düşük düzeyde anlamlı bir ilişki ortaya koymaktadır ($R=.275$; $R^2=.042$; $p<.05$). Baba kabul-ret alt boyutları belirsizliğe tahammülsüzlük ileriye dönük kaygı alt boyutu puanlarına ait açıklanan toplam varyansın yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır [$F(8,223) = 1,325$, $p<.05$]. Regresyon analiz sonuçları incelendiğinde, baba kabul-ret alt boyutlarından kayıtsızlık ($t=2, 256$; $p<.05$) ve ayrışmamış ret ($t=-2, 265$; $p<.05$) alt boyutlarının belirsizliğe tahammülsüzlük ileriye dönük kaygı alt boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı; sıcaklık ($t=.659$; $p>.05$) ve düşmanlık ($t=.616$; $p>.05$) ise ileriye dönük kaygı alt boyutu üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı; anne kabul-ret alt boyutları olan sıcaklık ($t=1,340$; $p>.05$), düşmanlık ($t=-1,552$; $p>.05$), kayıtsızlık ($t=-.241$; $p>.05$) ve ayrışmamış ret ($t=.414$; $p>.05$) alt boyutlarının ileriye dönük kaygı alt boyutu üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmektedir.

Tablo 5'e incelendiğinde anne kabul-ret alt boyutlarından olan sıcaklık ($t=1,230$; $p>.05$), düşmanlık ($t=-.645$; $p>.05$), kayıtsızlık ($t=-.419$; $p>.05$) ile ayrışmamış ret ($t=.381$; $p>.05$) alt boyutlarının ve baba ret alt boyutlarından olan sıcaklık ($t=1,144$; $p>.05$), düşmanlık ($t=-.924$; $p>.05$), kayıtsızlık ($t=1,017$; $p>.05$) ile ayrışmamış ret ($t=-.389$; $p>.05$) alt boyutlarının engelleyici kaygı alt boyutu üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın ikinci denencesinin test edilmesi amacıyla öğrencilerin Anne Kabul-Ret Ölçeği, Baba Kabul-Ret Ölçeği ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden alınan puanların cinsiyete değişkenine göre farklılaşma durumunu saptamak için yapılan MANOVA testinden çıkan sonuçlar Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Cinsiyete Dair EKRÖ ve BTÖ Puanlarının MANOVA Sonuçları

Etki	Pillai's Trace	F	Serbestlik (Hipotez)	Derecesi	Serbestlik (Hata)	Derecesi	p	eta-kare (η^2)
Cinsiyet	.035	.805	10.00		221.00		.624	.035

Tablo 6 incelendiğinde ebeveyn kabul-ret alt boyutları ile belirsizliğe tahammülsüzlük alt boyutları üzerindeki cinsiyet temel etkisi anlamsız bulunmuştur (Pillai's Trace= .035; $F(10,221) = .805$, $p >.05$). Bu bulgu ebeveyn kabul-ret ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin cinsiyete değişkenine dair anlamlı olarak değişmediğini göstermektedir.

Cinsiyete dair bulguların anlamlılık düzeyinin ortaya koyulması amacı ile başvuru MANOVA analizinde çıkan değerler Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Cinsiyete Dair Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin EKRÖ ve BTÖ'den Alınan Puanların MANOVA Sonuçları ve Aritmetik Ortalama ile Standart Sapmaları

	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	Sd	F	p
Belirsizliğe tahammülsüzlük ileriye dönük kaygı	Kadın	199	22.59	4.84	1,230	.951	.330
	Erkek	33	23.48	5.18			
Belirsizliğe tahammülsüzlük Engelleyici Kaygı	Kadın	199	15.10	4.60	1,230	.087	.768
	Erkek	33	14.85	4.15			
Anne Sıcaklık	Kadın	199	13.84	4.85	1,230	.032	.858
	Erkek	33	14.00	4.35			
Anne Kayıtsızlık	Kadın	199	7.11	2.28	1,230	.111	.739
	Erkek	33	6.97	1.99			
Anne Düşmanlık	Kadın	199	7.83	2.28	1,230	.009	.924
	Erkek	33	7.79	2.38			
Anne Ayrışmamış ret	Kadın	199	4.95	1.60	1,230	.328	.739

	Erkek	33	5.12	1.49			
Baba Sıcaklık	Kadın	199	16.63	6.60	1,230	.494	.483
	Erkek	33	17.52	7.08			
Baba Kayıtsızlık	Kadın	199	8.31	3.01	1,230	.013	.908
	Erkek	33	8.24	2.64			
Baba Düşmanlık	Kadın	199	7.91	2.49	1,230	.108	.743
	Erkek	33	7.76	2.27			
Baba Ayrışmamış ret	Kadın	199	5.20	1.87	1,230	.876	.350
	Erkek	33	4.88	1.53			

Tablo 7'ye bakıldığında belirsizliğe tahammülsüzlük ileriye dönük kaygı puanları [F (1,230) =.951, p>.05], belirsizliğe tahammülsüzlük engelleyici kaygı puanları [F (1,230) =.087, p>.05], anne sıcaklık puanları [F (1,230) =.032, p>.05], anne kayıtsızlık puanları [F (1,230) =.111, p>.05], anne düşmanlık puanları [F (1,230) =.009, p>.05], anne ayrışmamış ret puanları [F (1,230) =.328, p>.05] ; baba sıcaklık puanları [F (1,230) =.494, p>.05], baba kayıtsızlık puanları [F (1,230) =.013, p>.05], baba düşmanlık puanları [F (1,230) =.108, p>.05], baba ayrışmamış ret puanları [F (1,230) =.876, p>.05] cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ebeveyn kabul-ret algıları ile belirsizliğe tahammülsüzlükleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. İlk olarak Pearson Korelasyon Analizi yapılarak bireylerin ebeveyn kabul-ret algıları ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasında ilişki var mı ve bu ilişki anlamlı mı sorusu ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Anne EKRÖ alt boyutlarından sıcaklık ile BTÖ alt boyutlarından engelleyici kaygı arasında pozitif yönde düşük düzeyde; baba EKRÖ alt boyutlarından sıcaklık ile BTÖ alt boyutlarından engelleyici kaygı arasında pozitif yönde düşük düzeyde; baba EKRÖ alt boyutlarından kayıtsızlık ile BTÖ alt boyutlarından ileriye dönük kaygı arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon analizleri sonucunda baba kabul-ret alt boyutları düşük düzeyde anlamlı ilişki gösterdiği bulgulanmıştır. Baba kabul-ret alt boyutları belirsizliğe tahammülsüzlük ileriye dönük kaygı alt boyutu puanlarına ait toplam varyansın hemen hemen %4'ünü açıklamaktadır. Regresyon analiz sonuçları incelendiğinde, baba kabul-ret alt boyutlarından kayıtsızlık ve ayrışmamış ret alt boyutlarının belirsizliğe tahammülsüzlük ileriye dönük kaygı alt boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı; sıcaklık ve düşmanlık ise ileriye dönük kaygı alt boyutu üzerinde anlamlı bir yordayıcılığının mevcut olmadığı bulunmuştur. Anne kabul-ret formunun sıcaklık alt boyutu, kayıtsızlık alt boyutu, düşmanlık alt boyutu ve ayrışmamış ret alt boyutlarının ileriye dönük kaygı alt boyutu üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcılığı olmadığı görülmektedir. Öte yandan Anne kabul-ret formunun sıcaklık alt boyutu, kayıtsızlık alt boyutu, düşmanlık alt boyutu ve ayrışmamış ret alt boyutlarının ve baba ret formunun sıcaklık alt boyutu, kayıtsızlık alt boyutu, düşmanlık alt boyutu ve ayrışmamış ret alt boyutlarının engelleyici kaygı alt boyutu üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı bulunmuştur.

Çalışmada ebeveyn kabul-ret alt boyutları ile belirsizliğe tahammülsüzlük alt boyutları üzerindeki cinsiyet temel etkisi anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu ebeveyn kabul-ret ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin cinsiyete göre anlamlı olarak değişmediğini göstermektedir.

Yürütülmüş olan bu çalışma, literatürde yapılan araştırmalara benzer olarak ebeveyn kabul-ret algısı ile beliren yetişkinlik döneminde belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Literatür incelendiğinde:

Hatipoğlu (2022)'nin yürüttüğü çalışmada anne reddi değişkeni ile belirsizliğe tahammülsüzlük değişkeni arasında ilişki olmamakla birlikte, baba reddi ile belirsizliğe tahammülsüzlüğün alt boyutlarından biri olan engelleyici kaygı ile pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Ayrıca algılanan anne-baba reddinin kadın ve erkek katılımcılar için farklılaşmadığı görülmüştür. Tespit edilen baba reddinin belirsizliğe tahammülsüzlüğün engelleyici kaygı alt boyutu ile pozitif yönde ilişkisi olması ve cinsiyete göre farklılık görülmemesi araştırmamızla benzer sonuç göstermektedir. Sarıçam (2014) ve Scovel (1991) 'e göre belirsiz durumların kaygı verici olarak algılanması ve bu durumlardan uzaklaşma ile ilişkili olan, depresyon ve sosyal kaygı ile ilişkili olan engelleyici kaygının baba reddi ile pozitif ilişki göstermesi baba figürünün toplum içerisinde algılanan otoriter, koruyucu rolünden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Uçar (2009)'ın yürüttüğü çalışmada, engelleyici kaygı düzeyi ile anne reddetme tutumu arasında düşük düzeyde ve pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Ayrıca baba tutumlarının belirsizliğe tahammülsüzlüğün alt boyutları olan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı üzerinde etkisi olmadığı görülmektedir. Uzun (2019) ise yürüttüğü çalışmada algılanan ebeveyn tutumlarının belirsizliğe tahammülsüzlüğü doğrudan yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmamızda elde ettiğimiz bulguda ise baba kayıtsızlık alt boyutu ile ileriye dönük kaygı alt boyutu arasında pozitif düşük yönde ilişki bulunmuştur. Kayıtsızlık kavramı ebeveynin çocukları ile ilgilenme konusundaki eksikliğini ifade eder ve ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarına karşı ihmal davranışları gösterip onların ihtiyaçlarını karşılamak için çaba göstermezler (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2012). Bu kayıtsızlık davranışları da ihmale yol açar (Rohner, 1986). Ebeveyn ihmali ile yetişkinlik dönemindeki kaygı arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmalar mevcuttur (Schimmenti& Bifulco, 2015; Pektaş, 2015). Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar araştırmamız bulgularını desteklemektedir.

Harris ve Statham (2018) hem erkeklerde (%15) hem de kadınlarda (%6) yetişkinlikte belirsizliğe tahammülsüzlüğün yordanmasında çocuklukta karşı cinsten ebeveyn tarafından reddedilmenin önemli ölçüde katkıda bulunduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmada anne ve babanın reddinin göreceli katkısının farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir. İncelenen duruma ve bireyin cinsiyetine bağlı olmak üzere kadınlarda baba reddinin belirsizliğe tahammülsüzlük ilişkisine tam olarak aracılık ettiğini vurgulamışlardır. Uçar (2009)'ın çalışmasında belirsizliğe tahammülsüzlük değişkeninin cinsiyete göre erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine dair elde edilen bu bulgular çalışmamızdan farklılık göstermektedir. Farklılığın sebebi ele almış olduğumuz örneklem sayısının sınırlı olmasından kaynaklanabilir. Daha fazla ve daha homojen bir örneklem ile farklı bir sonuca ulaşılabılır.

Tüm bu bulgular ışığında, ilgili literatürdeki incelenen çalışmaların ebeveyn kabul-ret algısı ile belirsizliğe tahammülsüzlüğün anlamlı ilişki gösterdiği bulgularla desteklenmektedir. Bununla birlikte yürütülen makalenin sonuçlarına göre de belirsizliğe tahammülsüzlük, ebeveyn kabul-reddi ve alan yazına katkı sağlanmıştır. Aynı zamanda makale insanlara ebeveynin bireyin kendisini ne düzeyde kabul edip etmediğine dair olumlu-olumsuz algısının yaşadıkları belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile ilişkisinin ortaya koyulması ailelerin çocuklarına karşı sergileyeceği tutumların farkında olmasına ve bu davranışlara dikkat etmesine katkı sağlayacaktır. Bireylerin tahammül düzeylerinin artırılması ve ebeveynlerin aile içerisinde kabul düzeylerinin artırılması için yürütülebilecek olan psikoeğitimlerde alan çalışanlarının konuyu ele almalarına yardımcı olacaktır. Bununla birlikte çalışmada sadece cinsiyet değişkeni ele alınmıştır. Literatürdeki belirsizliğe tahammülsüzlük ve ebeveyn kabul-ret algısına dair yürütülmüş olan çalışmaların az olması sebebiyle doğum sırası, yaş, sosyoekonomik düzey gibi farklı değişkenleri ele almanın ilgili alan yazını zenginleştirmeye faydası olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Armutlu, İ. (2019). *Belirsizliğe tahammülsüzlük, dürtüsellik, ruminasyon ve genel erteleme eğiliminin psikolojik belirtiler ile ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Arnett, J.J. (1994). Sensation seeking: A new conceptualization and a new scale. *Personality and Individual Differences*, 16(2), 289–296. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(94\)90165-1](https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)90165-1)
- Arnett, J.J. (1998). Risk behavior and family role transitions during the twenties. *J Youth Adolesc*, 27:301-320.
- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469.
- Arnett, J.J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Arslan, H. (2010). *Algılanan ebeveyn kabul ve reddinin mizaç ve karakter özelliklerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Atak, H. & Çok, F. (2010). İnsan yaşamında yeni bir dönem: Beliren yetişkinlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1), 39-50.
- Bilen, J. (2014). *Anne-baba kabul-reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin kimlik duygusu açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Bögels, S.M. & Brechman Toussant, M.L. (2006). Family issues in child anxiety: attachment, family functioning, parental rearing
- Buhr, K., & Dugas, M. J. (2002). The intolerance of uncertainty scale: Psychometric properties of the English version. *Behavior Research and Therapy*, 40, 931-945. Retrieved from: <http://dionysus.psych.wisc.edu/lit/articles/Buhrk2002b.pdf>
- Butler, G. V. & Mathews, A. (1983). Kaygıda bilişsel süreçler. *Davranış Araştırması ve Terapisindeki Gelişmeler*, 5 (1), 51-62. [https://doi.org/10.1016/0146-6402\(83\)90015-2](https://doi.org/10.1016/0146-6402(83)90015-2)
- Çalık Var, E., & Temiz, R. (2020). Beliren Yetişkinlerin Yaşam Görüşünün Varoluşçu Bakış Açısıyla İncelenmesi. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 19-33.
- Dedeler M., Akün E. & Durak Batıgün A. (2017). Yetişkin Ebeveyn Kabul Ret Ölçeği- Kısa Formun Uyarlama Çalışması., *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30, 181-193.
- Doğan, A. & Cebioğlu, S. (2011). Beliren yetişkinlik: Ergenlikten yetişkinliğe uzanan bir dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(28), 11-21.
- Dugas, M. J., Gagnon, F., Ladouceur, R. & Freeston, M. H. (1998). Generalized anxiety disorder: A preliminary test of a conceptual model. *Behaviour Research and Therapy*, 36, 215–226. doi:10.1016/S0005-7967(97)00070-3
- Dugas, M. J., Buhr, K. & Ladouceur, R. (2004). The role of intolerance of uncertainty in etiology and maintenance. In R.G. Heimberg, C.L. Turk & D.S. Mennin (Eds.), *Generalized anxiety disorder: Advances in research and practice*, 143–163. New York Guildford.

- George & Mallery (2010). SPSS for windows a step by step: A Simple Guide and Reference.
- Giotsa, A., Kyriazos, T. A., & Mitrogiorgou, E. (2018). Parental acceptance-rejection and interpersonal anxiety in young adults. *Hellenic Journal of Psychology*, 15(2), 138-150.
- Halisdemir, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşları, kendini affetme düzeyleri ve geçmişe yönelik anne kabul red algıları arasındaki ilişkiler*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Harris, S., & Statham, D. J. (2018). The effects of parental rejection, psychological adjustment, and trait anxiety on the development of intolerance of uncertainty. *Australian Psychologist*, 53(1), 27.
- Hatipoğlu, F. N. (2022). *Kaygının yordayıcıları olarak ebeveyn kabul-retti, bilişsel esneklik, belirsizliğe tahammülsüzlük ve bilişsel davranışsal kaçınma*. Yüksek lisans tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (14.baskı) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kasperson, R. E. (2008). Coping with deep uncertainty: Challenges for environmental assesment and decision-making. Bammer, G. & Smithson, M. (Ed.), *Uncertainty and risk: Multidisipliner perspectives*, London, Cromwell Press.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. London: Guilford publications.
- Kuş, C.& Keskin, İ. (2008). Levene ve Bartlett Testleri Üzerine Bir İnceleme. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22 (44),78-83.
- Ladouceur, R., Gosselin, P. & Dugas, M.J. (2000). Belirsizliğe tahammülsüzlüğün deneysel manipülasyonu: teorik bir endişe modeli üzerine bir çalışma. *Davranış Araştırması ve Terapisi*, 38(9), 933-941. doi:10.1016/s0005-7967(99)00133-3
- Manav, F. (2011). Kaygı kavramı., *Toplum Bilimleri Dergisi*, 5 (9), 201-211.
- Morsünbül, Ü. (2013). Beliren yetişkinler mi beliren üniversiteli yetişkinler mi risk alma ve kimlik biçimlenmesi üzerine bir inceleme. *Elementary Education Online*. 12(3), 873-885.
- Muris, P., Merckelbach, H., Gadet, B., & Moulaert, V. (2000). Fears, worries, and scary dreams in 4-to 12-year-old children: Their content, developmental pattern, and origins. *Journal of clinical child psychology*, 29(1), 43-52.
- Pektaş, E. (2015). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile depresyon ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance-rejection theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc
- Rohner, R. P. (2021). Introduction to Interpersonal Acceptance-Rejection Theory (IPARTheory) and Evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055>
- Rohner, R., Khaleque, A. & Cournoyer, D. (2005). Parental acceptance-rejection theory, methods and implications.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2012). Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. http://www.cspar.uconn.edu/INTRODUCTION%20TO%20PARENTAL%20ACCEPTANCE_09.pdf
- Sandín, B., & Chorot, P. (2017). Cuestionario de Sucesos Vitales (CSV): Estructura factorial, propiedades psicométricas y datos normativos. *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*, 22(2), 95-115.
- Sarıçam, H., Erguvan, F. M., Akın, A. & Akça, M. Ş. (2014). Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12) Türkçe Formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Route Educational and Social Science Journal*, 1(3), 148-157.
- Schimmenti, A. & Bifulco, A. (2015). Linking lack of care in childhood to anxiety disorders in emerging adulthood: The role of attachment styles. *Child And Adolescent Mental Health*, 20 (1), 41-48.
- Scovel T. (1991) "The Effect of Affect on Foreign Language Learning: A Review of The Anxiety Research in" E.K. Horwitz and D.J. Young, *Language Anxiety*, 101-108. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Shen, Y., Luo, Z., Fu, D., Qie, M., & Wang, L. (2020). Parenting profiles, intolerance of uncertainty, and worry among Chinese primary school children. *Journal of Child and Family Studies*, 29(8), 2303-2313.
- Sprent, P., & Smeeton, N. C. (2007). *Applied nonparametric statistical methods*. Boca Raton: CRC Press.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. (6. Ed.). Boston, MA: Pearson Education.
- Uçar, İ. (2019). *Yetişkinlerde bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile belirsizliğe tahammülsüzlük ve çocukluk çağı ebeveyn tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Uzun, D. (2019). *Patolojik Endişenin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik Özellikleri, Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Van Der Bruggen, C.O., Stams, G.J.M. & Bögels, S.M. (2008). The relation between Child and parent anxiety and parent control: a meta-analytic review. *J. Child Psychol. Psychiatry* 49,1257-1257-1269. doi: 10.1111/j.1469-7610.2008.01898.x
- Yığman F. V. & Fidan S. (2021). Transdiagnostik Faktör olarak Belirsizliğe Tahammülsüzlük. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* .13(3):573-587.
- Zafar, C.B. & Jami, H. (2016). Perceived Parental Rearing Behaviors, Anxiety, and Intolerance of Uncertainty among University Students. *FWU Journal of Social Sciences*, Vol.2, No.1
- Zaleski, Z. (1996). "Future Anxiety: Concept, Measurement, And Preliminary Research". *Personality and Individual Differences*, 21(2): 165–174.
- Zlomke, Kim & Young, John. (2009). A Retrospective Examination of the Role of Parental Anxious Rearing Behaviors in Contributing to Intolerance of Uncertainty. *Journal of Child and Family Studies*. 18. 670-679. 10.1007/s10826-009-9269-7.

19 MAYIS JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

19 MAYIS SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ISSN: 2717-736X

Cilt 5 Sayı 2

Gönderim Tarihi
Kabul Tarihi

DOI: 10.52835/19maysbd.1460846
28.03.2024
25.06.2024

Mutluluk Endeksi, Eğitim ve Gelir Seviyesinin Suç Oranına Etkisi: Türkiye Örneği

The Effect of Happiness Index, Education and Income Level on Crime Rate: The Case of Türkiye

Şengül CAN*

*Öğr. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, sengul.can@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4022-0393

Öz

Bireyin temel ihtiyaçlarının yeterli seviyede karşılanması günlük hayatta güvenlik duygusunu arttırmaktadır. Ancak yoksulluk, işsizlik veya yaşam tarzına olan baskılar doğrudan veya dolaylı olarak toplumsal çatışma ve suça neden olmaktadır. Yapılan literatür taramasında bireyi suça iten faktörler arasında eğitim, gelir seviyesi, işsizlik oranı ve mutluluk düzeyi olduğu görülmüştür. Suç türleri ise bireye ve topluma karşı işlenen suçlar olarak kategorize edilmiştir. Araştırma kapsamında iki farklı regresyon modeli kurulmuştur. Birinci modelde topluma karşı işlenen suçlar, ikinci modelde bireye karşı işlenen suçlar üzerinde eğitim, gelir seviyesi, mutluluk düzeyi değişkenlerinin etkileri araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda suç işleme oranı üzerinde eğitim, toplumun mutluluk düzeyi ve gelir seviyesinin anlamlı etkileri olduğu görülmüştür. Bu bağlamda eğitim ve mutluluk seviyesinde görülen bir birimlik artışın hem topluma karşı hem de bireye karşı işlenen suçlar üzerinde (suç oranını azaltma yönünde) olumlu bir etkisi olduğu görülmüştür. Ancak gelir seviyesindeki artışın her iki model için de olumlu bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Gelir düzeyi, Mutluluk, Regresyon analizi, Suç.

Abstract:

Meeting the basic needs of the individual at an adequate level increases the sense of security in daily life. However, poverty, unemployment or pressures on lifestyle directly or indirectly cause social conflict and crime. In the literature review, it was observed that education, income level, unemployment rate and happiness level are among the factors that push individuals to crime. Crime types are categorized as crimes against the individual and society. Within the scope of this study, two different regression models were established. In the first model, the effects of education, income and happiness level variables on crimes against society are investigated, while in the second model, the effects of the same variables on crimes against individuals are investigated. According to results obtained, it was observed that education, happiness level of the society and income level had significant effects on the rate of crime. In conclusion, a one-unit increase in the level of education and happiness has a positive effect on the crimes committed against both the society and the individual (in the direction of reducing the crime rate). However, it was concluded that the increase in income level did not have a positive effect for both models.

Key words: Income rate, Happiness, Regression analysis, Crime.

Giriş

Mutluluk kavramı toplumsal refah ve zenginliğin önemli bir göstergesi olmakla birlikte insan davranışı ve doğasının da temelini oluşturmaktadır. Mutluluk ve onunla bağlantılı araştırmalar günümüzde psikoloji, iktisat, sosyoloji, ekonomi ve yönetim gibi pek çok alanda araştırma konusu olmaktadır (Gezer ve Aysan, 2023, s. 179-180).

Son yıllarda disiplinler arası çalışmalar için ilginç bir kavram haline gelen mutluluk, özellikle ekonomik açıdan oldukça ilgi çekmektedir. Ekonomi perspektifinden bakıldığında mutluluk kavramı ile yeni ölçümler yapmak ve yeni endeksler oluşturmak hem hükümetler hem de akademisyenler tarafından yeni verilere ulaşmak için tercih edilen bir araç haline gelmiştir (Çipe ve Usanmaz, 2021, s. 188).

Farklı biçimlerde tarif edilen suç kavramının en temel tanımlaması toplum normlarına uymayan bir davranış göstermek şeklindedir. Suç olarak nitelendirilen bir davranışın yasa dışı olması veya karşılığında bir ceza alınması gerekmektedir. Yasa tarafından belirlenmemiş davranışlar suç kategorisine dahil edilmemektedir (Giray vd. 2016, s. 3).

Suç, şehir sakinlerinin hayat kalitesi de dahil olmak üzere pek çok sosyal konuyu etkilemektedir. Suçu engelleme ve kontrol etme politikalarıyla suç oranlarını azaltmak için kamu kurumları büyük çaba sarf etmektedir (Ha, Choi and Darling, 2024, s. 1).

Nüfusun bir kat artmasının kişi başına suç işleme potansiyeli üzerine etkisinin dört veya altı kat olduğu bilinmektedir. Toplumun refah düzeyindeki azalma da suç oranlarında artışa neden olabilmektedir. Toplumun temel gereksinimlerinin yeterince karşılanması yaşamsal aktivitelerde güvenlik ve rahatlık duyguları yaratırken; yoksulluk, işsizlik oranındaki artış ve yaşam tarzı üzerindeki baskılar doğrudan ve dolaylı olarak toplumda çatışma ve suçun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Rahadiantino, 2024, s. 3).

Ekonomik faktörlerden de etkilenen ve toplumsal olarak oldukça karmaşık bir sorun haline gelen suç olgusu üzerinde toplumsal olarak pek çok faktör bulunmaktadır. Eğitim ve ekonomik koşullar ise bu faktörlerin başında gelmektedir. Suç işlenmesinde kişisel, ruhsal, sosyal ve ekonomik olmak üzere pek çok faktör etkili olmaktadır. Bu nedenle suç kavramının bir bütün olarak irdelenmesi gerekmektedir. Ekonomik koşullar ve suç işleme ilişkisi incelendiğinde; işsizlik, yoksulluk, gelir düzeyi ve enflasyon oranı gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Bireysel suç işleme oranını etkileyen değişkenler arasında; işsizlik seviyesi, bireysel tüketim oranı gibi ekonomik faktörler göze çarpmaktadır (Kendirli ve Şenol, 2023, s. 923).

Tablo 1. Toplam Hükümlü Sayısı En Yüksek 10 ülke (UNODP 2021 yılı verisi kullanılmıştır)

Ülke Adı	Tutuklu Hükümlü Sayısı	Toplam Nüfus	Suçlu Oranı
Kuzey Amerika	6.900.000	332.031.554	2.07
Brezilya	835.643	214.326.223	0.39
Rusya	714.253	144.130.482	0.49
Hindistan	554.034	1.041.000.000	0.05
Türkiye	297.863	84.147.218	0.35
Tayland	295.250	71.601.103	0.41
Endonezya	275.518	273.753.191	0.10
Meksika	230.000	126.705.138	0.18
Filipinler	166.912	113.380.328	0.15
İngiltere	151.165	67.026.292	0.23

Kaynak: Hükümlü sayıları UNODP(2024) <https://dataunodc.un.org/dp-prisons-persons-entering>, toplam ülke nüfusu için WorldBank(2021) https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2022&name_desc=false&start=1960&view=map&year=2021 verileri kullanılmıştır.

Kişiyi suça iten faktörler incelendiğinde gelir eşitsizliğiyle birlikte mutluluk düzeyinin de belirleyici bir unsur olduğu görülmektedir. Bir ülkenin mutluluk seviyesinin o ülkede yaşayan insanların suç işleme potansiyeli üzerinde etkisi olduğu görülmektedir (Giray vd., 2016, s. 3).

Sosyal bilimlerde önemli bir araştırma konusu olan suç kavramının incelenmesinde; genellikle ekonomik faktörler ve bireyi suça iten faktörlerin incelenmesinin yanı sıra eğitim ve mutluluk kavramlarının da araştırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda; Davies ve Hinks (2010) çalışmalarında suç ve mutluluk ilişkisini; Giray vd. (2016) çalışmalarında gini katsayısı, göç, suç ve mutluluk kavramlarının sınıflandırılmasını; Nikolic-Ristanovic (2014) çalışmasında mutluluğun suç işleme üzerindeki etkisini araştırmışlardır.

İşlenen suçun hangi kategoride olduğunun net bir sınıflandırması bulunmama ile birlikte yapılan literatür incelemesinde temel olarak uluslararası suçlar (soykırım, insan ticareti vb.), bireye karşı suçlar (insan hayatına, mal varlığına karşı işlenen vb.), topluma karşı suçlar (çevre, kamu güvenliği vb.) ve devlete karşı suçlar (devletin güvenliği, anayasal düzene karşı vb.) olduğu görülmüştür (Hafizoğulları ve Güngör, 2007, s. 47-48).

Modern toplumlar sadece gelir artışını değil kalkınmayla ilgili kavramları da önemsemektedir. Bu bağlamda; toplumdaki güven düzeyi, suç oranı, işsizlik oranı gibi pek çok sosyal ve toplumsal kavram ülke yönetimleri için önemli hale gelmiştir. Benzer şekilde ekonomik açıdan da suç işlemeyi etkileyen faktörler incelenmektedir. Bu araştırmalarda iyi ekonomik ve sosyal

politikalarla toplumsal bir sorun olan suçu azaltmaya yönelik önlemler alınabileceği görülmüştür (Kendirli ve Şenol, 2023, s. 923).

Tüm bu faktörlere ek olarak eğitim de suç olgusu üzerinde oldukça önemlidir. Eğitim, bireyin doğumuyla başlayarak ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Birey yaşadığı toplumun dilini, ahlaki ve düşünce yapısını ve kültürünü toplum içerisinde öğrenmektedir. Bu nedenle eğitim yalnızca okulda değil aynı zamanda aile içerisinde ve sosyal hayatta alınmaktadır. Eğitim aynı zamanda insan sermayesine katkı sunulması, yoksulluk ve eşitsizliğin azalması, bilinçli bireylerin yetişmesi ve suç oranlarının azalması gibi toplumun refah seviyesini arttıran pozitif olguları da beraberinde getirmektedir (Yavuz ve Susam, 2022, s. 258). Toplum genelinde eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasıyla hem suç kaynaklı olumsuzlukların ortadan kalkması hem de eğitilmiş bireylerin artması nedeniyle toplum geneline ekonomik ve sosyal açıdan katkı sunulmaktadır. Eğitim düzeyinin artması beraberinde yaşam standardının yükselmesine katkı sunmaktadır. Bu nedenler dolayısıyla eğitim hizmetinde sağlanan artış suçu gerçekleştirmeden engellemeye olumlu katkı sunarken oluşturacağı dışsal faydalarla da bu olumlu etkiyi daha geniş bir tabana yayacaktır (Yavuz ve Susam, 2022, s. 276).

Toplumun sosyo-ekonomisi, siyasi iklimi ve manevi değerleri suçu şekillendirmektedir. Suç kavramı incelenirken irdelenmesi gereken faktörler içerisinde genel ekonomik olgular da yer almaktadır. Suçu etkileyen faktörler içerisinde genel ekonomik yapı tek başında belirleyici bir unsur olmamakla beraber; işsizlik oranları, gelir düzeyi, yoksulluk ve aylık gelir gibi faktörler suç kavramının meydana gelmesinde belirleyici olmaktadır (Ata, 2011, s. 115).

Toplumsal perspektiften bakıldığında mutluluk, gelir düzeyi, işsizlik, büyüme, enflasyon, sosyal güvenlik ve sosyal politikalar gibi kavramlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde yönetim, ekonomi ve iktisadi çalışmaların konusunu meydana getirmektedir (Albayrak, 2022, s. 72). Toplumun yaşam memnuniyeti ise genel mutluluk düzeyi, toplumdaki değer yargıları, temel yaşam alanındaki memnuniyet ve kamu hizmetlerinden memnuniyeti ölçerek geliştirilmektedir (TÜİK, 2023(1)). Toplumsal güvenliğin sağlanamaması durumu beraberinde toplumsal huzursuzluğu getirecektir. Pek çok ülke suça etkisi olan faktörleri tespit edip azaltmaya yardımcı olacak önlemler olarak vatandaşlarının huzur ve mutluluğunu kalıcı biçimde iyileştirmeyi hedefler. Toplumda düzen sağlanması ve bireylere belirli maliyetleri olan suçların önlenmesi açısından devletin rolü oldukça önemlidir. Bu bağlamda doğru ekonomik ve sosyal politikalar uygulanması suç oranını azaltmaktadır (Çevik, vd. 2019).

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen literatür taramasında toplumsal bir problem olan ve sosyal yaşamı pek çok farklı şekilde etkileyen suç kavramının özellikle Türkiye’de genellikle ekonomik faktörler üzerinden araştırıldığı görülmüştür. Eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve mutluluk seviyesi gibi farklı sosyo-ekonomik değişkenlerin birlikte kullanıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma ile 2011-2020 yılları arasında Türkiye’de eğitim düzeyi, eğitim düzeyine göre mutluluk seviyesi, eğitim düzeyine göre yıllık ortalama esas iş geliri (açlık ve yoksulluk sınırı olarak kategorize edilmiştir), eğitim düzeyine göre suç oranı (bireye ve topluma karşı işlenen suçlar olarak kategorize edilmiştir) verileri kullanılarak, bireye ve topluma karşı işlenen suçlar üzerinde eğitim, mutluluk ve yıllık ortalama esas iş geliri verilerinin etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda Türkiye verileri kullanılarak sosyal bir sorun olan suç kavramına etkisi olduğu düşünülen bu değişkenlerin birlikte kullanılmadığı görülmüştür. Bu nedenle çalışmanın Türkiye’de suça etkisi olan faktörlerin araştırılması konusuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde konuyla ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiş ve suç işleme potansiyeli üzerine hangi değişkenlerin kullanıldığı hangilerinin ise araştırılmadığı incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde bireye ve topluma karşı işlenen suçlar üzerinde etkisi olduğu düşünülen değişkenlerin etkileri regresyon analiziyle araştırılmıştır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde analiz sonuçları değerlendirilmiştir. Bu çalışma kapsamında gelir seviyesi, eğitim düzeyi ve mutluluk düzeyi gibi faktörlerin suç işlemeye olan etkisi araştırılmıştır. Bu değişkenlerin etkileri topluma ve bireye karşı işlenen suçlar üzerinden irdelenmiştir. Yapılan analizler ile bireye ve topluma karşı suçlara etkisi olan değişkenler etki düzeyleri incelenmiştir.

Literatür Taraması

Suç oranı üzerinde etkisi olduğu düşünülen değişkenleri tespit edebilmek için literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması özellikle Türkiye’de yapılan 2010’dan günümüze olan çalışmalara odaklanmıştır. Gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda suça etkisi olduğu düşünülen değişkenlerde farklılıklar gözlemlenmiştir. Kendirli ve Şenol (2023) çalışmalarında; BM tarafından dünyanın en mutlu ülkesi seçilen Finlandiya’da mutluluk, suç oranı, ekonomik göstergeler ve eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yapılan inceleme sonucunda mutluluk, eğitim, milli gelir ve suç oranı arasında uzun dönemde pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Gülcan ve Yeşilkaya (2024) çalışmalarında; yüksek ve düşük Gini katsayısına sahip ülkelerde gelir eşitsizliği ve yoksulluğun suç oranına etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda gelir eşitsizliği için kullanılan Gini katsayısı düşük eşitsizlik olan ülkelerde anlamlı ve suç oranını azaltıcı yönde etkide bulunduğu, yoksulluk oranının ise düşük ve yüksek eşitsizlik olan ülkelerde de istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Sezgin Kiroğlu ve Sezgin (2023) çalışmalarında; sosyo/makro ekonomik değişkenler ile suç ve siyasi şiddet ilişkisini araştırmışlardır. Yapılan araştırmaya göre sosyo/makro ekonomik değişkenler ve suç arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kaya ve Tabak (2023) çalışmalarında; Türkiye’nin 2. Düzey bölgelerinde sosyo-ekonomik faktörlerin malvarlığına karşı işlenen suçlara olan etkisini araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre işsizlik rakamlarındaki artışın hırsızlık suçuna, göçmen sayısındaki artışın ise gasp suçuna pozitif yönlü etkisi olduğunu tespit edilmiştir. Odabaşı (2022) çalışmasında; işsizlik, gelir eşitsizliği ve suç arasındaki ilişkiyi analiz

etmiştir. Araştırma sonucunda işsizlik oranının suça etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aktaş ve Nalçacı (2022) çalışmalarında; bireyleri suça iten ve suçtan vazgeçiren ekonomik unsurları tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda Gini katsayısı, kişi başı gayri safi yurt içi hasıla, işsizlik ve suç ilişkisini araştırarak sonuçta, gelir adaletsizliği ve suç işleme oranının doğru orantılı değiştiğini görmüşlerdir. Maddah ve Rezaei (2022) çalışmalarında; mutluluk düzeyi, eğitim harcamaları, GSYİS ve suç arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Mutluluk düzeyindeki artışın suç oranlarında azalmaya neden olduğunu tespit etmişlerdir. Gültekin ve Oğuzhan (2021) çalışmalarında; sosyo-ekonomik faktörlerin suç oranı üzerinde etkisini araştırmışlardır. Araştırma kapsamında kişi başı milli gelir, işsizlik oranı, genç nüfus oranı, kentleşme oranı, bölgeye alınan göç oranı, okuma-yazma bilmeyen nüfusun toplam nüfusa oranı değişkenlerinin suça etkisi araştırılmıştır. Göç değişkeni dışındaki tüm değişkenlerin hırsızlık suçuna etkisi olduğu, kişi başı gelir ve okuma yazma bilmeyen oranının yaralama suçuna etkisi olduğu tespit edilmiştir. Şahin ve Şen (2021) çalışmalarında; hırsızlık, rüşvet, soygun vb. mala karşı işlenen suçlara etki eden faktörleri araştırmıştır. Araştırma sonucunda kişi başı gayri safi yurt içi hasılanın uzun vadede etkili bir faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yıldız (2020) çalışmasında; Türkiye'nin 12 alt bölgesinde işlenen suçlar ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki olup olmadığını araştırmış ve sonuçta kişi başı gelir, okullaşma ile suç oranı arasında negatif; kentleşme ve işsizlik oranındaki artışla suç oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kesbiç ve Dünder (2017) çalışmalarında; Türkiye ekonomisinde önemli bir sorun olan işsizliğin suç üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Kaya ve Bozkurt (2015) çalışmalarında; yeşil kart kullanımı ile işsizlik, kişi başına düşen gelir ve suç oranı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya göre işsizlik, suç oranı ve yeşil kart sayısında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Filiztekin (2013) çalışmasında; TÜİK 1990-2008 veri setini kullanarak emek piyasasındaki gelişmeler, gelir düzeyi ve işsizliğin suç üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ücretin suç oranını azalttığı ancak işsizlik seviyesinin önemli etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ata (2011) çalışmasında; işsizlik oranı ve gelir düzeyinin suça olan etkisini incelemiş ve işsizlik oranının suç işleme üzerine anlamlı bir etkisi olduğunu görmüştür. Dursun vd. (2011) çalışmalarında; Türkiye'de 1990-2010 verileri üzerinde işsizlik ve gelir düzeyi ile suç ilişkisini araştırmışlardır. Bu bağlamda işsizlik ve gelir artışının suç işleme oranına etki ettiği sonucunu elde etmişlerdir.

Türkiye'de gelir dağılımı incelendiğinde gelir referans aralıklarının ilk %20 (en düşük), ikinci %20, üçüncü %20, dördüncü %20 ve son %20 (en yüksek) olarak sınıflandırıldığı görülmüştür. Bu aralıklarda en yüksek %20'nin toplam gelirinin 2022 yılına göre 1.8 puan artarak %49,8'e yükseldiği, en düşük %20'nin toplam gelirinin ise 0.1 puan azalarak %5.9 olduğu görülmektedir. Gelir dağılımına ait bir eşitsizlik ölçüsü olan Gini katsayısı ise (bire yaklaştıkça gelir eşitsizliğini gösterirken, sifıra yaklaştıkça gelir dağılımında adaleti göstermektedir) 2022 yılına göre 0.018 puan artış göstererek 0.433 olarak belirlenirken, sosyal yardımlar hesaba katılmadan 0.520 olarak belirlendiği görülmektedir. Türkiye'de toplam gelirin %48.5'ini maaşlı çalışanların oluşturduğu görülmüştür. Eğitim seviyesine göre en yüksek esas iş gelirinin ise yükseköğretim mezunlarına ait olduğu görülmüştür. Yıl bazında ortalama gelir seviyesinde en yüksek artışın ise tarım sektöründe olduğu görülmüştür. Türkiye'de en düşük gelire sahip illerin Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri olduğu görülmüştür. Gelir eşitsizliğinin en az olduğu illerin ise Zonguldak, Karabük ve Bartın olduğu görülmüştür (TÜİK, 2023(2)).

Türkiye'de suç istatistikleri incelendiğinde; ceza infaz kurumunda bulunanların %96'sını erkeklerin %4'ünü ise kadınların oluşturduğu görülmektedir. Hükümlülerin en çok işlediği suçun yaralama olduğu bu suçu takiben; hırsızlık, trafik suçları, icra iflas kanuna muhalefet ve uyuşturucuyla ilgili suçların yer aldığı görülmüştür. Eğitim düzeyine göre suç işleme oranlarında ilk sırada ortaokul mezunlarının yer aldığı ve sonrasında lise ve dengi okul mezunları ile ilköğretim mezunlarının yer aldığı görülmektedir (TÜİK, 2020).

Veri Analizi

Bu çalışma için kullanılan veri seti Türkiye İstatistik Kurumu istatistiklerinden derlenmiştir. Suç istatistikleri en son 2020 yılında yayınlandığı için veri seti 2011-2020 aralığı olan son on yılı kapsamaktadır. Veri setinde yıl, eğitim düzeyi, eğitim düzeyine göre mutluluk seviyesi, eğitim düzeyine göre yıllık ortalama esas iş geliri (açlık ve yoksulluk sınırı olarak kategorize edilmiştir), eğitim düzeyine göre suç işleme sayısı bulunmaktadır. Suç türü bireye ve topluma karşı olmak üzere iki kategoride değerlendirilmiştir.

Analiz yöntemi olarak çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizi ile bağımlı değişkene etkisi olan bağımsız değişken veya değişkenlerin etkileri araştırılmaktadır. Çoklu regresyon analizinin genel denklemi D(1) ile verilmiştir (Doğan vd. 2024, s. 23-24);

$$y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n + \varepsilon \quad D(1)$$

y : bağımlı değişken

x_1, x_2, x_n :bağımsız değişken

b_0, b_1, b_n :denklem katsayıları

ε :denklemin hatasıdır.

Çoklu regresyon analizi değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek ve çıkarımlar yapmak için kullanılan bir istatistiksel tekniktir. Bu analiz ile bağımlı değişkenin bir veya daha fazla bağımsız değişkenden nasıl etkilendiği araştırılmaktadır. Özellikle sosyal bilimler, finans, ekonomi, sağlık ve mühendislik gibi pek çok alanda verilerin analiz edilmesi ve çıkarım yapılması için sıklıkla başvurulan bir tekniktir (Alkan ve Durduran, 2024, s. 4).

Veri seti kullanılarak iki farklı regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan ilk analizde kendini mutlu olarak tanımlayan bireylerin mutluluk seviyesi, gelir basamağı ve eğitim durumu değişkenleri bağımsız değişken olarak tanımlanmış ve toplum karşıtı suçlar bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır. Buna göre regresyon analizi sonuçları;

Tablo 2. Toplum Karşıtı Suçlar Korelasyon Tablosu

		Korelasyon			
		ToplumKarşıtıSuçlar	Eğitim Durumu	NMutlu	GelirBasamak
Pearson Korelasyon	ToplumKarşıtıSuçlar	1	-0,276	-0,593	0,089
	Eğitim Durumu	-0,276	1	0,086	0,802
	NMutlu	-0,593	0,086	1	0,014
	GelirBasamak	0,089	0,802	0,014	1
Anlamlılık Düzeyi (Tek Yönlü)	ToplumKarşıtıSuçlar	.	0	0	0,14
	Eğitim Durumu	0	.	0,146	0
	NMutlu	0	0,146	.	0,431
	GelirBasamak	0,14	0	0,431	.
N	ToplumKarşıtıSuçlar	150	150	150	150
	Eğitim Durumu	150	150	150	150
	NMutlu	150	150	150	150
	GelirBasamak	150	150	150	150

Tablo 3. Toplum Karşıtı Suçlar Regresyon Model Anova Tablosu

ANOVA						
Model		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
1	Regresyon	15,689	3	5,230	80,090	,000
	Artıklar	9,533	146	,065		
	Toplam	25,222	149			

Şekil 2’de $P=0.000 < 0.05$ kurulan regresyon modelinin anlamlı olduğunu göstermektedir. R Değişim

Tablo 4. Toplum Karşıtı Suçlar Regresyon Model Tablosu

Model Özeti											
Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Tahmini Değerin Standart Hatası	Değişimler					Durbin-Watson	
					R Kare Değişim	F Değişim	df1	df2	F Değişiminin Anlamlılığı		
1	,789	,622	,614	,25553	,622	80,090	3	146	,000	1,438	

Regresyon analizi sonuçlarında, otokorelasyon hata terimi değerleri arasındaki ilişki olarak tanımlanmaktadır. Regresyon analizinin güvenilir sonuçlar vermesi için hata terimleri arasındaki kovaryans değerinin sıfıra eşit olması yani modelde otokorelasyon olmaması gerekmektedir. Analiz sonuçlarında otokorelasyon kontrolü için Durbin-watson katsayısı incelenmektedir. Durbin-watson katsayısı [0,4] aralığında olmalıdır. Durbin-watson katsayısı bu aralıkta olduğunda modelde otokorelasyon olmadığı söylenmektedir (Gümüş vd., 2017, s. 14). Gerçekleştirilen analizde Tablo 4’te görüldüğü gibi durbin-watson katsayısı 1.438 olarak bulunmuştur, bu değer modelde otokorelasyon olmadığını göstermektedir. $R=0.789$ değeri bağımsız değişkenler (gelir basamak, mutluluk ve eğitim düzeyi) ile topluma karşı işlenen suçlar arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir. R (kare) = 0.622 değeri ise topluma karşı işlenen suçların %62’sinin gelir basamağı, mutluluk ve eğitim düzeyi ile açıklanabildiğini göstermektedir.

Tablo 5. Toplum Karşıtı Suçlar Regresyon Sonucu Tablosu

Model		Katsayılar												
		Standartlanmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Anamlılık	B için % 95,0 Güven Aralığı		Korelasyonlar			Doğrusallık		
		B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır-Sıralı	Kısmi	Part	Tolerans	VIF	
1	(Sabit)	12,615	,876		14,393	,000	10,883	14,347						
	Eğitim Durumu	-,283	,028	-,862	-	,000	-,339	-,228	-,276	-,639	-	,352	2,845	
	NMutlu	-5,114	,495	-,530	-	,000	-6,093	-4,135	-,593	-,650	-	,984	1,016	
	GelirBasamak	,807	,088	,787	9,205	,000	,634	,980	,089	,606	,468	,354	2,824	

Regresyon analizi sonuçların varyans arttırıcı etkenin (variance inflation factor) 10'dan büyük olması çoklu doğrusal bağlantı olduğunu göstermektedir (Akçay ve Sarıözkan, 2015, s. 71). Gerçekleştirilen analizde Tablo 5'te görüldüğü gibi VIF katsayılarının 10'dan büyük olmadığı, dolayısıyla çoklu doğrusal bağlantı olmadığı görülmektedir.

Yapılan ikinci analizde kendini mutlu olarak tanımlayan bireylerin mutluluk seviyesi, gelir basamağı ve eğitim durumu değişkenleri bağımsız değişken olarak tanımlanmış ve bireye karşı işlenen suçlar bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır. Buna göre regresyon analizi sonuçları aşağıda yer almaktadır;

Tablo 6. Birey Karşıtı Suçlar Korelasyon Tablosu

		Korelasyon			
		BireyKarşıtıSuçlar	Eğitim Durumu	NMutlu	GelirBasamak
Pearson Korelasyonu	BireyKarşıtıSuçlar	1,000	-,515	-,539	-,086
	Eğitim Durumu	-,515	1,000	,086	,802
	NMutlu	-,539	,086	1,000	,014
	GelirBasamak	-,086	,802	,014	1,000
Anamlılık Düzeyi (Tek Yönlü)	BireyKarşıtıSuçlar	.	,000	,000	,149
	Eğitim Durumu	,000	.	,146	,000
	NMutlu	,000	,146	.	,431
	GelirBasamak	,149	,000	,431	.
N	BireyKarşıtıSuçlar	150	150	150	150
	Eğitim Durumu	150	150	150	150
	NMutlu	150	150	150	150
	GelirBasamak	150	150	150	150

Tablo 7. Birey Karşıtı Suçlar Regresyon Model Anova Tablosu

Model		ANOVA				
		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anamlılık
1	Regresyon	33,247	3	11,082	159,462	,000
	Artıklar	10,147	146	,069		
	Toplam	43,394	149			

Tablo 7'de $P=0.000 < 0.05$ kurulan regresyon modelinin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 8. Birey Karşıtı Suçlar Regresyon Model Tablosu

Model		Model Özeti									
		R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Tahmini Değerin Standart Hatası	Değişimler				Durbin-Watson	
		R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Tahmini Değerin Standart Hatası	R Kare Değişim	F Değişim	df1	df2	F Değişiminin Anamlılığı	Durbin-Watson
1		,875	,766	,761	,26363	,766	159,462	3	146	,000	1,092

Gerçekleştirilen analizde Tablo 8'de durbin-watson katsayısı 1.092 olarak bulunmuştur, bu değer modelde otokorelasyon olmadığını göstermektedir. $R=0.875$ değeri bağımsız değişkenler (gelir basamak, mutluluk ve eğitim düzeyi) ile bireye karşı işlenen suçlar arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir. $R(\text{kare})= 0.766$ değeri ise topluma karşı işlenen suçların %76'sının gelir basamağı, mutluluk ve eğitim düzeyi ile açıklanabildiğini göstermektedir.

Tablo 9. Birey Karşıtı Suçlar Regresyon Sonucu Tablosu

Model	Katsayılar												
	Standartlanmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Anlamlılık	B için % 95,0 Güven Aralığı		Korelasyonlar			Doğrusallık		
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır-Sıralı	Kısmi	Part	Tolerans	VIF	
1 (Sabit)	13,789	,904		15,249	,000	12,002	15,576						
Eğitim Durumu	-,498	,029	-,155	-17,115	,000	-,556	-,441	-,515	-,817	-	,352	2,845	
NMutlu	-5,720	,511	-,452	-11,196	,000	-6,730	-4,710	-,539	-,680	-	,984	1,016	
GelirBasamak	1,139	,090	,847	12,596	,000	,960	1,318	-,086	,722	,504	,354	2,824	

Regresyon analizi sonuçların varyans artırıcı etkenin (variance inflacton factor) 10'dan büyük olması çoklu bağlantı hatası olduğunu göstermektedir (Akçay ve Sarıözkan, 2015, s. 71). Gerçekleştirilen analizde VIF katsayılarının 10'dan büyük olmadığı, dolayısıyla çoklu bağlantı hatası olmadığı görülmektedir.

Birinci modelin regresyon denklemi D(2);

$$\text{ToplumKarşıtıSuçlar}=12.615-.283*\text{eğitimdurumu}+5.114*\text{mutlulukseviyesi}+.807*\text{gelirbasamak} \quad D(2)$$

Gerçekleştirilen regresyon analizi Tablo 5'teki sonuçlarına göre; eğitim düzeyi katsayısı-0.283, mutluluk düzeyi katsayısı -5.114 ve gelir basamağı katsayısı 0.807 olarak hesaplanmıştır. Eğitim düzeyi ve mutluluk düzeyindeki bir birimlik artışı sonucunda topluma karşı işlenen suçlarda 0.283 ve 5.114 azalma olduğu görülmektedir. Gelir basamağında oluşacak bir birimlik artışın ise toplum karşıtı suçlar üzerinde 0.807 birim artışa neden olduğu görülmektedir.

İkinci Modelin Regresyon Denklemi D(3);

$$\text{BireyKarşıtıSuçlar}=13.789-.498*\text{eğitimdurumu}-5.720*\text{mutlulukseviyesi}+1.139\text{gelirseviyesi} \quad D(3)$$

Gerçekleştirilen regresyon analizi Tablo 9'daki sonuçlarına göre; eğitim düzeyi katsayısı-0.498, mutluluk düzeyi katsayısı -5.720 ve gelir basamağı katsayısı 1.139 olarak hesaplanmıştır. Eğitim düzeyi ve mutluluk düzeyindeki bir birimlik artışı sonucunda topluma karşı işlenen suçlarda 0.498 ve 5.720 azalma olduğu görülmektedir. Gelir basamağında oluşacak bir birimlik artışın ise toplum karşıtı suçlar üzerinde 1.139 birim artışa neden olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma ile eğitim düzeyi, eğitim düzeyine göre mutluluk seviyesi, eğitim düzeyine göre yıllık ortalama gelir ve suç oranı verileri Türkiye İstatistik Kurumu web sayfasından derlenerek kullanılmıştır. Çalışma için suç oranı verisi topluma ve bireye karşı işlenen suçlar olarak sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırma sonrasında bireye karşı işlenen suçlar ve topluma karşı işlenen suçlar bağımlı değişkenler olarak belirlenirken; eğitim düzeyi, mutluluk seviyesi, yıllık ortalama gelir bilgileri bağımsız değişkenler olacak şekilde iki farklı regresyon modeli kurulmuştur. Oluşturulan her iki modelin de anlamlı olduğu görülmüştür.

Birinci regresyon modelinde topluma karşı işlenen suçlar üzerinde eğitim düzeyi, mutluluk ve yıllık ortalama gelir bağımsız değişkenlerinin etkileri araştırılmıştır. Birinci modelden edilen regresyon sonuçlarına göre bağımsız değişkenler ve bağımlı değişken arasında R=0.789 oranında ilişki görülmüştür. Oluşturulan modelin %62 oranında açıklama gücüne sahip olduğu yani; topluma karşı işlenen suçların %62'sinin gelir basamağı, mutluluk ve eğitim düzeyi ile açıklanabildiğini göstermektedir. Gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçlarına göre; eğitim düzeyi katsayısı-0.283, mutluluk düzeyi katsayısı -5.114 ve gelir basamağı katsayısı 0.807 olarak hesaplanmıştır. Eğitim düzeyi ve mutluluk düzeyindeki bir birimlik artış sonucunda topluma karşı işlenen suçlarda 0.283 ve 5.114 azalma olduğu görülmektedir. Gelir basamağında oluşacak bir birimlik artışın ise toplum karşıtı suçlar üzerinde 0.807 birim artışa neden olduğu görülmektedir.

İkinci regresyon modelinde bireye karşı işlenen suçlar üzerinde eğitim düzeyi, mutluluk ve yıllık ortalama gelir bağımsız değişkenlerinin etkileri araştırılmıştır. İkinci modelden edilen regresyon sonuçlarına göre bağımsız değişkenler ve hedef değişken arasında R=0.875 oranında ilişki görülmüştür. Oluşturulan modelin %76 oranında açıklama gücü olduğu yani; bireye karşı işlenen suçların %76'sının gelir basamağı, mutluluk ve eğitim düzeyi ile açıklanabildiği görülmektedir. Gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçlarına göre; eğitim düzeyi katsayısı -0.498, mutluluk düzeyi katsayısı -5.720 ve gelir basamağı katsayısı 1.139 olarak hesaplanmıştır. Eğitim düzeyi ve mutluluk düzeyindeki bir birimlik artış sonucunda topluma karşı işlenen suçlarda 0.498 ve 5.720 azalma olduğu görülmektedir. Gelir basamağında oluşacak bir birimlik artışın ise toplum karşıtı suçlar üzerinde 1.139 birim artışa neden olduğu görülmektedir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda suç işleme oranı üzerinde eğitim seviyesi ve toplumun mutluluk düzeyi anlamlı etkileri olduğu görülmüştür. Bu bağlamda eğitim ve mutluluk seviyesinde görülen bir birimlik artışın hem topluma karşı hem de bireye karşı işlenen suçlar üzerinde (suç oranını azaltma yönünde) olumlu bir etkisi olduğu, ancak şaşırtıcı biçimde gelir seviyesindeki

bir birimlik artışın suç işleme oranı üzerinde (suç oranını azaltma yönünde) olumlu bir etkisi olmadığı aksine gelir seviyesindeki bir birimlik değişimin topluma ve bireye karşı işlenen suçları sırasıyla 0.807 ve 1.139 birim arttırdığı görülmektedir.

Elde edilen tüm bu sonuçlar literatürdeki Kendirli ve Şenol (2023) çalışmalarıyla uyumlu biçimde toplumun eğitim seviyesi ve mutluluk seviyesindeki iyileşmenin suç işleme oranı üzerinde olumlu bir etkisi; Sezgin Kıroğlu ve Sezgin (2023) çalışmalarıyla uyumlu biçimde gelir düzeyindeki değişimin ise anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Gelecek çalışmalarda kırsal alanda yaşayan bireyler ve büyükşehirde yaşayan bireylerin suç işleme eğilimleri, göç eden bireylerin gelir düzeyi ve suç işleme eğilimleri, çocuk suçluların suç işleme motivasyonlarının araştırılması planlanmaktadır.

Kaynakça

- Akçay, A., ve Sarıözkan, S. (2015). Yumurta Tavukçuluğunda Gelirin Ridge Regresyon Analizi ile Tahmini. *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 62(1), 69-74.
- Aktaş, E., ve Nalçacı, M. E. (2022). Suç Ve Ekonomi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(14), 316-340. <https://doi.org/10.54831/vanyyuiibfd.1204301>
- Alkan, T., ve Durduran, S. S. (2024). Meyve Bahçelerinin Çoklu Regresyon Analizi ve Yapay Sinir Ağları ile Değerlemesi. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 6(1), 1-8.
- Albayrak, G. (2022). Mutluluk Ekonomisi ve Türkiye. *Turkish Business Journal*, 3(5), 57-75.
- Ata, Y. A. (2011). Ücretler, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişki: Yatay-Kesit Analizi. *Çalışma ve Toplum*, 4, 113-134.
- Çevik, N. K., Altınkeski, B. K. ve Kantarcı, T. (2019). Mutlu Gezegen Endeksi: Dünyanın En Mutlu Ülkelerinden Panel Veri Bulguları. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (EK SAYI (2019))*, 181-202.
- Çipe, B., ve Usanmaz, D. (2021). Göç Akışı ve Mutluluk Endeksi: G7 Ülkeleri Üzerine Göç Analizi (2006-2019). *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 186-209.
- Davies, S., and Hinks, T. (2010). Crime And Happiness Amongst Heads Of Households in Malawi. *Journal of Happiness Studies*, 11, 457-476.
- Doğan, O., Narin, S., Genç, Y., Bande, N., ve Odacıoğlu, O. G. (2024). Konut Değerleme Tahmininde Yapay Sinir Ağları ve Çoklu Regresyon Analizi Yöntemlerinin Kıyaslanması: Yenimahalle/Ankara Örneği. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 6(1), 21-31. <https://doi.org/10.51765/tayod.1384421>
- Dursun, S., Aytaç, S. ve Topbaş, F. (2011). The Effects of Unemployment and Income on Crime: A Panel Data Analysis on Turkey. *Annales XLIII*, No. 60, 125-138.
- Filiztekin, A. (2013). Türkiye'de Suç ve Emek Piyasası İlişkisi. in: Aşıcı, Ahmet ve Hisarcıklılar, Mehtap ve İlkkaracan, İpek ve Karakaş, Derya ve Kaya, Tolga, (eds.) Ümit Şenesen'e Armağan Paylaşımlar: Sayılarla Türkiye Ekonomisi. Literatür Yayınları, İstanbul, pp. 377-396. ISBN 9789750406492
- Gezer, T., ve Aysan, Ü. (2023). Sosyal Politikaların Mutluluk Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 30(1), 179-196. <https://doi.org/10.18657/yonveek.1212965>
- Giray, S., Yorulmaz, Ö., ve Ergüt, Ö. (2016). Ülkelerin Gini Katsayısı, Göç, Suç ve Mutluluk Değişkenleri Açısından Bulanık ve Dayanıklı Kümeleme Metotları ile Sınıflandırılması. *Journal Of Awareness*, 1(2), 1-16.
- Gülcan, E. ve Yeşilkaya, F. (2024). Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluğun Suçluluk Oranına Etkisine Yönelik Bir Araştırma, *Çalışma ve Toplum*, 1(80), 127-158.
- Gültekin, H., ve Oğuzhan, A. (2021). Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Suç Üzerine Etkisi: Düzey-2 Bölgeleri Mekânsal Panel Veri Analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 31, 293-310. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.823529>
- Gümüş, U. T., Şakar, Z., Akkın, G. ve Şahin, M. (2017). Finansal Analizde Kullanılan Oranlar ve Firma Değer İlişkisi: BİST'de İşlem Gören Çimento Firmaları Üzerine Bir Analiz. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 1-23.
- Ha, J., Choi, D. H., & Darling, L. E. (2024). Is The Spatial Distribution of Urban Green Space Associated With Crime in Chicago?. *Urban Forestry & Urban Greening*, doi:<https://doi.org/10.1016/j.ufug.2024.128282>.

- Hafizoğlu, Z. ve Güngör, D. (2007). Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi, *Tbb Dergisi*, Sayı 69. Erişim Adresi: <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-298> Son Erişim Tarihi: 01.03.2024
- Kaya, M.V., ve Bozkurt, İ. (2015). İşsizlik, Kişi Başına Milli Gelir (Yoksulluk), Suç Oranı ve Yeşil Kart: 1993 – 2009 Türkiye Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 133-140.
- Kaya, A., ve Tabak, O. (2023). Türkiye'nin Düzey-2 Bölgelerinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Malvarlığına Karşı İşlenen Suçlar Üzerine Etkileri: Sistem GMM Analizi. *İzmir İktisat Dergisi*, 38(1), 35-53. <https://doi.org/10.24988/ije.1072811>
- Kendirli, S., ve Şenol, F. Y. (2023). Mutluluk Endeksi, Milli Gelir, Eğitim ve Suç Oranı İlişkisi: Finlandiya Örneği. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 922-928.
- Kesbiç, C. Y. ve Dündar, Ö. (2017). İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişkiye Teorik Bir Bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24(2), 327-348. <https://doi.org/10.18657/yonveek.335225>
- Maddah, M., and Rezaei, Y. (2022). Happiness and Crime: A Time Series Analysis for Iranian Economy. *Asian Journal of Economics, Finance and Management*, 57-62.
- Nikolic-Ristanovic, V. (2014). Making People Happy is The Best Crime Prevention: *Towards Hhappymaking Criminology*. *European Journal of Criminology*, 11(4), 401-409.
- Odabaşı, S. (2022). Türkiye'de Suç ve İktisadi Belirleyicileri: Panel Veri Analizi. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(3), 586-606. <https://doi.org/10.24988/ije.1013433>
- Rahadiantino, L., Nilasari, A., Rakhmawati, D.Y., and Fatoni, F. (2024). How Population Density And Welfare Affect Crime Rates: A Study İn East Java Province, *Indonesia*. *Journal of Law and Sustainable Development*, 12(2).
- Sezgin Kıroğlu, B., ve Sezgin, Ş. (2023). Türkiye'de Suçun Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri. *BİLTÜRK Ekonomi ve İlişkili Çalışmalar Dergisi*, 5(Özel Sayı), 290-305. <https://doi.org/10.47103/bilturk.1216186>
- Şahin, M. ve Şen, B. (2021). Mala Karşı İşlenen Suç Oranları ile Gelir İlişkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik ve Uzun Dönem Analizi. *İstatistik Araştırma Dergisi*, 2021, 11 (1), 49-62.
- TÜİK (2020). Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-37202> Erişim Tarihi: 15.05.2024
- TÜİK (2023)(1). Yaşam Memnuniyeti Araştırması <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yasam-Memnuniyeti-Arastirmasi-2023-49692#:~:text=T%C3%BCrkiye'nin%20%52%2C7.artarak%20%52%2C7%20oldu> Erişim Tarihi: 15.05.2024
- TÜİK (2023)(2). Gelir Dağılım İstatistikleri <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2023-53711#:~:text=Toplam%20gelir%20i%C3%A7erisinde%20en%20y%C3%BCksek,%C3%B6steren%20sosyal%20transfer%20geliri%20olu%C5%9Fturdu> Erişim Tarihi: 15.05.2024
- UNODP (2024). <https://dataunodc.un.org/dp-prisons-persons-entering> Erişim Tarihi: 01.02.2024
- WorldBank(2021). https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2022&name_desc=false&start=1960&view=map&year=2021 Erişim Tarihi: 10.06.2024
- Yavuz, E., ve Susam, N. (2022). Eğitim ve Suç İlişkisi: OECD Ülkelerinde Ortaöğretim Eğitim Harcamaları ve Hırsızlık Suçları Arasında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Sosyoekonomi*, 30(52), 257-282.
- Yıldız, F. (2020). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği Suç İlişkisi: Panel Veri Analizi Yaklaşımı. *Journal of Human & Society/İnsan ve Toplum*, 10(4), 1-33.

Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Kullanımının Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Investigation of Social Media Use in University Students in Terms of Dark Triad Personality Traits

Rumeysa ÇELİK* , Seher BALCI ÇELİK**

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, rumeysacelik-29@hotmail.com, ORCID: 0009-0003-8087-2609

**Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, sbalci@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9506-6528

Öz

Araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim görmekte olan 250 (168 kadın, 82 erkek) üniversite öğrencisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında veri toplama aracı olarak Ergenler için Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği ve Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaştığı sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve algılanan ekonomik durum değişkenleri açısından farklılık göstermediği görülmüştür. Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal medya, Karanlık üçlü, Makyavelizm, Narsisizm, Psikopati.

Abstract:

The aim of the study is to determine the relationship between university students' social media usage levels and dark triad personality traits. For this purpose, relational survey model was used in the study. The study group consisted of 250 (168 female, 82 male) university students studying at Samsun Ondokuz Mayıs University. Within the scope of the study, the Social Media Addiction Scale for Adolescents and the Abbreviated Dark Triad Scale were used as data collection tools. As a result of the analyses, it was seen that social media usage levels and dark triad personality traits of university students differed according to gender, but did not differ in terms of class level, parental education level and perceived economic status variables. It was concluded that there is a positive and moderately significant relationship between university students' social media usage levels and dark triad personality traits.

Key words: Social Media, Dark triad, Machiavellianism, Narcissism, Psychopathy.

Giriş

Kişilik, yıllar boyunca üzerinde çalışılmış ve çalışılmaya devam eden psikoloji alanında birçok yer kaplayan bir kavramdır. Kişilik, bireyi diğer insanlardan ayıran, tutarlı, bireye has ve yapılaşmış özelliklerin bütünüdür (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2016). Kişiliğin üzerinde durulması gereken birçok önemli noktası olmakla birlikte bu çalışmada kişiliğin karanlık yönleri ele alınmıştır. Literatüre bakıldığında karanlık üçlü kavramı ilk olarak Paulhus ve Williams (2002) tarafından kullanılmıştır. Kişiliğin karanlık yönleri saldırgan ancak patolojik olmayan üç bileşenden oluşmakta ve bu bileşenler makyavelizm, narsisizm ve psikopatidir (Paulhus ve Williams, 2002). Karanlık Üçlü özelliklerine sahip insanlar ahlaki ve toplumsal değerleri görmezden gelmekte ve toplumsal açıdan uyumsuz davranışlar sergilemektedir (Saltoğlu ve Uysal-Irak, 2020). Bu özelliklere sahip kişiler etkili olmayan başa çıkma stratejileri kullanmaya yatkındır ve bu sayede olumsuz bir durum karşısında savunmasız kalırlar ve psikolojik olarak kötü olmaları olası sebeplerdendir (Saltoğlu ve Uysal-Irak, 2020).

Karanlık kişilik özellikleri; aldatma, algıları yönetme ve çıkarıcılık özelliklerini makyavelizmden; kontrolcü olma, ön planda olma isteği ve bencillik özelliklerini narsisizmden; dürtüsellik, saldırganlık özelliklerini ise psikopatiden alarak bu özellikler ile karakterize olmuştur (Tekiner, 2022). Karanlık üçlü kişilik özelliklerinden her biri olumsuz ve istenmeyen özelliklerdir ancak bu kişiliklerin insanlarda ön plana çıkma, dikkat çekme, kendine güven ve diğer insanlarda oluşturduğu intibayı yönetme gibi özelliklerin görülmesine sebep olduğu ve iş hayatında önemli kariyer sahibi olmaları noktasında fayda sağladığı ileri sürülmüştür (Ekizler ve Bolelli, 2019).

Karanlık Üçlü her ne kadar farklı kavramsal gelişmelere sahip olsa da ortak olarak paylaştıkları bazı noktalar vardır. Makyavelizm, narsisizm ve psikopatinin her birinde farklı derecelerde olmak üzere kendini öne çıkarma, duygusal soğukluk, ikiyüzlülük ve saldırganlığa yönelik davranış eğilimleri vardır (Paulhus ve Williams, 2002). Yapılan bazı çalışmalarda duygu yoksunluğu, manipülatif davranışlar, uyumsuzluk, vicdansızlık, yalancılık, kendini beğenmişlik ve olumsuz ilişkiler ortak özellikler olarak sayılabilir (Saltoğlu ve Uysal-Irak, 2020; Tekiner, 2022; Paulhus ve Williams, 2002). Karanlık Üçlü özelliklerinin "karanlık" seviyeleri aynı değildir ve en karanlık uçta psikopati, ortada makyavelizm, sonda ise narsisizm yer alır (Saltoğlu ve Uysal-Irak, 2020). Kendi içerisinde bir karanlık sıralaması yapılsa da üç karanlık kişiliğinde olumsuz özellikleri daha fazladır. Benzerlikler olmasına rağmen bu üç kişilik farklıdır ve ayrı olarak değerlendirilmelidirler (Saltoğlu ve Uysal-Irak, 2020).

Karanlık özelliklerin genetik faktörler ve çevre faktörlerinin etkisi ile ortaya çıktığı ancak genetik faktörlerin bu özellikler üzerinde daha büyük etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Tekiner, 2022). Ayrıca kişilerin hayatlarındaki olumsuz stres yaratan durumlarla mücadele edebilmek amacıyla da karanlık kişilik özelliklerine başvurabileceği düşünülmektedir (Tekiner, 2022).

Kişiliği etkileyen birçok sebep olmakla birlikte çevresel etmenlerin de kişilik üzerinde büyük etkisi vardır. Çevresel etmenlerden ise sosyal medya kullanımının kişiliğin karanlık yönleri üzerinde etkisi olabileceği fikrinden hareketle çalışmada bu iki değişken arasındaki ilişki ele alınmıştır. Sosyal medya, insanın yaşantısında gün geçtikçe daha fazla yere sahip olmaktadır. İnsanın hayatında bir yer edinirken insanların hayatına da etki etmektedir. Bu etki hem olumlu hem de olumsuz olabilmektedir. Sosyal medyanın olumsuz etkilerine bakılacak olursa; kişinin sosyal medyada geçirdiği sürenin fazlaşması sonucunda bağımlılık oluşturması, kişiyi gerçek dünyadan ve gerçek ilişkilerden uzaklaştırarak sanal ilişkilere yöneltmesi, sanal dünyada zorbalıkların ortaya çıkması, kişilerin özel yaşantılarının ihlal edilmesi, kişilerin gerçek dünyadaki sorumluluklarını sekteye uğratması, kötü amaçlı gruplaşmalara ve provokatif davranışlara sebep olması, insanların kendilerinde olmayıp başkalarında olan imkanlara karşı olumsuz düşüncelere kapılması ve bunun sonucunda kendisine veya başkalarına karşı olumsuz davranış ya da söylemlerde bulunması gibi daha birçok durum sayılabilir (Erdem, 2023; Ersoy- Kara, 2023; Karşlı, 2022). Bu davranışların ortaya çıkmasının insanlarda olan kişilik özelliklerinden kaynaklanabileceği ya da kişiliğin karanlık yönlerini tetikleyebileceği söylenebilir.

Sosyal medya aracılığıyla kişiler düşüncelerini yazar, tartışır ve yeni fikirler ortaya çıkmasına neden olurlar. Sosyal medyada paylaşılan içerikler sayesinde insanlar sanal dünyayı gerçek dünya ile harmanlayarak yaşarlar (Sağır, 2021). İnternetin, kişilerin kendi amaçları dışında diğer insanlar üzerinde etkili olma, alışkanlık yapma ve harekete geçirme gibi güçleri vardır (Çetinkaya, 2021).

Kişilerin kendi hayatlarına dair artıları ve eksileri düşünmeden fotoğraflı, videolu şekilde paylaşımlar yapması her türlü istismarın yaygınlaşmasına sebep olmaktadır (Karşlı, 2022). Ayrıca sosyal medya üzerinden abartılı yaşantılar, giyim tarzları, cinsel hayat ile ilgili yapılan paylaşımların toplumun ahlaki değerlerini olumsuz etkileyebileceği ve bireylerin o yaşantılara sahip olmak istemesine, hayatlarını kazanmak için çaba harcamadan kısa yoldan lükse ulaşmayı amaç edinmelerine sebep olabileceği düşünülmektedir.

Sosyal medyanın hızla yaygınlaşmasıyla birlikte kişiler günlük aktivitelerinin birçoğunu sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirmekte ve sanallığın gerçekliğin önüne geçmesine sebep olmaktadır (Ay, 2022). Böylece kişilerde ortaya çıkan bu durum sosyal medya bağımlılığını meydana getirmiştir (Ay, 2022). Literatüre bakıldığında sosyal medya bağımlılığının ve kullanım oranının gençlerde daha yaygın olduğu yönünde görüşlere rastlanmaktadır (Ay, 2022). Günümüzde en çok kullanılan sosyal medya platformları arasında Instagram, WhatsApp, Facebook, TikTok, Facebook, Messenger, Twitter, Telegram, YouTube, SnapChat vb. daha birçok platform sayılabilir.

Sosyal medya bağımlılığının, aşırı derecede sosyal medya kullanımının tam tersine kontrolsüz, zorlayıcı ve insanlar üzerinde olumsuz sonuçlar doğurduğu söylenebilir (Ay, 2022). Sosyal medya bağımlılığı tanı olarak bir bağımlılık olarak tanımlanmasa da diğer tanısı konulmuş bağımlılık türleri ile ortak bileşenlere sahiptir (Çetinkaya, 2021). Bu bileşenler diğer bağımlılık türlerinde de olan belirginlik, ruh hali değişikliği, tolerans, yoksunluk yaşama, çatışma ve nüksetme olarak kabul edilmektedir (Çetinkaya, 2021).

Sosyal medya bağımlılığı açısından bu değişkenler ele alındığında belirginlik, sosyal medyanın kişinin hayatına yön vermesi ve hayatının merkezine yerleşmesi; ruh hali değişikliği, kişinin olumsuz hissettiği durumları değiştirme aracı olarak kullanması ve sıkıntılarını geri plana atması; tolerans, kişinin yaşadığı ruh hali değişikliğini tekrar yaşamak için kullanım sıklığını artırması; yoksunluk yaşama, sosyal medyaya ulaşamadığı anlarda olumsuz psikolojik ve davranışsal belirtilerin ortaya çıkması; çatışma, fazla kullanımdan kaynaklı günlük hayatın sekteye uğraması ve kişide çatışmalara sebep olması; nüksetme ise tüm bu yaşanan olumsuz durumlara rağmen kişinin süreci yeniden yaşaması ve sosyal medyayı aşırı kullanmaya başlaması durumu olarak tanımlanabilir (Ay, 2022).

Sosyal medya bağımlılığı her ne kadar tanısal bir kategoride yer almasa da geri plana atılmaması gereken konulardan biridir. Özellikle son zamanlarda teknolojik aletlerin giderek yaygınlaşması ve herkesin telefonlar aracılığıyla çok kolay bir şekilde sosyal medyaya ulaşabilmesi, sosyal medya mecralarının insanların 7-24 ellerinin altında olması bu bağımlılığın giderek artmasına sebep olmaktadır (Atın, 2022).

Bu araştırma üniversitede öğrenim gören öğrencilerin karanlık üçlü kişilik (makyavelizm, narsisizm ve psikopati) özellikleri ve sosyal medya kullanım düzeylerinin hangi seviyede olduğunu belirlemede, sosyal medya bağımlılığı ile ilgili farkındalık oluşturmada ve ilgili alan yazına katkı sağlama noktalarında önem taşımaktadır. Araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi; bu ilişkinin cinsiyet, sınıf düzeyi, ebeveyn eğitim düzeyi ve ekonomik durum değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Literatür incelendiğinde karanlık üçlü kişilik özellikleri ülkemizde son zamanlarda araştırmalara konu olan bir kavramdır (Deniz, 2022; Tekiner, 2022; Tozar, 2019). Sosyal medya kullanımı ise üzerine çok farklı konularda araştırma yapılan bir kavramdır (Atın, 2022; Cavga, 2019; Çetinkaya, 2019; Erdem, 2023). Bu iki kavramın birlikte incelendiği araştırmalar çok sınırlı sayıda olsa da literatürde bu araştırmalara rastlanmaktadır (Akyıldız, 2023; Özmen ve Kocakaya, 2024; Uyanık-Bakır, 2022). Bu kapsamda araştırmanın sosyal medya kullanımı ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin doğrudan incelendiği araştırmaların zenginleşmesi noktasında fayda sağlayacağı ve eksikliği gidereceği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Korelasyonel araştırma, iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği araştırmalardır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2022).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören 168 kadın ve 82 erkek olmak üzere toplamda 250 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubu, basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 67,2'si kadın, % 32,8'i erkektir. Katılımcıların % 26,4'ü 1.sınıf öğrencisi, % 54,4' ü 2.sınıf öğrencisi, %7,2'si 3.sınıf öğrencisi ve % 12'si 4.sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin annesi okur-yazar olmayanlar % 8,4, ilkökul düzeyinde olanlar % 46,8, ortaokul düzeyinde olanlar % 20,8, lise düzeyinde olanlar % 14, lisans düzeyinde olanlar % 9,2 ve lisansüstü düzeyde olanlar % 0,8' dir. Öğrencilerin babası okur-yazar olmayanlar % 2,8, ilkökul düzeyinde olanlar % 32,4, ortaokul düzeyinde olanlar % 24, lise düzeyinde olanlar % 26, lisans düzeyinde olanlar % 12,4 ve lisansüstü düzeyde olanlar % 2,4' dir. Katılımcıların algılanan ekonomik durumuna bakıldığında düşük düzeyde olanlar araştırmanın % 13,2 sini, orta düzeyde olanlar % 83,2 ve yüksek düzeyde olanlar % 3,6 sını oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmanın bağımsız değişkenleri; cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyleri, öğrencinin sınıf düzeyi ve öğrenci tarafından algılanan ekonomik durumu yer almaktadır.

Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği (ESMBÖ): Özgenel, Canpolat ve Ekşi (2019) tarafından ergenlerin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. 9 maddeden oluşan 5' li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek maddelerinin her biri "5- Her Zaman", "4- Çoğunlukla", "3- Bazen/ Ara Sıra", "2- Nadiren" ve "1- Hiçbir Zaman" olmak üzere beş derece ile değerlendirilmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Tek faktörlü bir yapıya sahip olan ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.90 olarak bulunmuştur (Özgenel, Canpolat ve Ekşi, 2019). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.87 olarak hesaplanmıştır.

Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (KKÜÖ): Ölçeğin orijinali Jones ve Paulhus (2014) tarafından geliştirilmiş ve “Short Dark Triad – SD3” olarak adlandırılmıştır. Türkçeye uyarlama çalışmaları Özsoy, Rauthmann, Jonason ve Ardıç (2017) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin makyavelizm, narsisizm ve psikopati olmak üzere 3 alt boyutu vardır. Ölçek her bir alt boyutta 9 madde olmak üzere toplamda 27 maddeden oluşan 5’ li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek maddelerinin her biri “1- Kesinlikle Katılmıyorum”, “2- Katılmıyorum”, “3- Kararsızım”, “4- Katılıyorum”, “5- Kesinlikle Katılıyorum” olmak üzere beş derece ile değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları makyavelizm alt boyutu için 0.70, narsisizm alt boyutu için 0.79 ve psikopati alt boyutu için 0.79 bulunmuştur (Özsoy, Rauthmann, Jonason ve Ardıç, 2017). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa katsayıları makyavelizm alt boyutu için 0.74, narsisizm alt boyutu için 0.64 ve psikopati alt boyutu için 0.76 olarak hesaplanmıştır.

İşlem

Araştırmanın amacı doğrultusunda yazarın bağlı olduğu üniversitenin Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan onay alınmıştır (28.04.2023 tarihli ve 2023/319 no’lu karar).

Araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu”, “ESMBÖ” ve “KKÜÖ” maddeleri “Google Forms” uygulaması aracılığıyla internet ortamına aktarılmıştır. İnternet ortamına aktarılan ölçekler sosyal medya kanalları üzerinden katılımcılara ulaştırılmış ve veriler çevrimiçi olarak toplanmıştır. Çevrimiçi veri toplama aşamasında katılımcılara araştırma hakkında bilgilendirme yapılmış ve katılımcıların gönüllü bir şekilde araştırmaya katılması sağlanmıştır. Veri toplama ölçeklerinin cevaplanma süresinin her katılımcı için yaklaşık 10 dakika olduğu gözlemlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın bağımlı değişkenleri sosyal medya kullanımı ve karanlık üçlü kişilik özellikleri, bağımsız değişkenleri ise; cinsiyet, sınıf düzeyi, ebeveyn eğitim düzeyi ve ekonomik durumdur. Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini ortaya koyacak şekilde ele alınmıştır. Verilerin analizi için SPSS.20 paket programı kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin analizine başlamadan önce ilk olarak verilerin normal dağılım analizleri yapılmıştır. Yapılan normal dağılım analizinde kullanılan ölçeklerden alınan toplam puanların çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. ESMBÖ toplam puanlarının çarpıklık değeri .685 ve basıklık değeri -.146 olarak bulunmuştur. KKÜÖ toplam puanlarının çarpıklık değeri .434 ve basıklık değeri .319 olarak bulunmuştur. Ölçek verilerinin çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ve +1 arasında olması ölçekten alınan puanların normal dağılım gösterdiği anlamına gelmektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2015). Buradan hareketle araştırmada verilerin normal dağılım gösterdiği bulunmuş ve parametrik testler kullanılmıştır.

Sosyal medya kullanımı ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye bakmak için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, sosyal medya kullanımı ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin; cinsiyet, sınıf düzeyi, ebeveyn eğitim düzeyi ve ekonomik durum değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için Bağımsız (İlişkisiz) Örneklem T Testi ve ANOVA kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan kişilerin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri ve alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Medya Kullanım Düzeyi ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	n	x	ss	r	p
Sosyal Medya	250	19,15	6,855		
Karanlık Üçlü	250	76,19	14,308	.306	.000*
Makyavelizm	250	27,74	6,332	.230	.000*
Narsisizm	250	26,78	5,214	.239	.000*
Psikopati	250	21,67	6,584	.254	.000*

* $p < 0,01$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 1 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ölçeğinden aldıkları toplam puanlar ile kısaltılmış karanlık üçlü ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiye bakıldığında pearson korelasyon katsayısı .306 ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Buradan hareketle öğrencilerin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyal medya kullanım düzeyleri arttıkça karanlık üçlü kişilik özelliklerinin de artış göstereceği ve bunun tam tersi durumunda söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Pearson katsayılarına bakıldığında makyavelizm ile sosyal medya kullanım düzeyi arasındaki ilişkide pearson katsayısı .230 ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Narsisizm alt boyutu ile sosyal medya kullanım düzeyi arasındaki ilişkide pearson katsayısı .239 ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Psikopati alt boyutu ile sosyal medya kullanım düzeyi arasındaki ilişkide pearson katsayısı .254 ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Buradan hareketle sosyal medya kullanım düzeyi ile karanlık üçlü kişilik ölçeğinin alt boyutları olan makyavelizm, narsisizm ve psikopati arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaşma durumunu test etmek amacıyla Bağımsız (İlişkiz) Örneklem T Testi analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2’ de verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri ile Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Cinsiyete Göre T Testi Analiz Sonuçları

	Cinsiyet	N	x	ss	t	p
Sosyal Medya	Kadın	168	19,89	7,109	2,451*	.015**
	Erkek	82	17,65	6,070		
Karanlık Üçlü	Kadın	168	73,29	13,742	-4,796*	.000**
	Erkek	82	82,15	13,659		

*Varyanslar homojen olduğu durumda kullanılan t değeri.

** $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 2 incelendiğinde T Testi analizi sonucunda değişkenlerin varyanslarının homojen dağıldığı bulunmuş ve bu sebeple homojen dağılım olduğu durumda kullanılan t puanları ve p değerleri tabloya alınmıştır. Sosyal medya değişkeninden alınan t puanlarına bakıldığında t puan değerinin 2,451 olduğu, karanlık üçlü değişkeninden alınan t puanlarına bakıldığında t puan değerinin -4,796 olduğu bulunmuştur. Sosyal medya değişkeninin p değeri .015 ($p < .05$) olarak, karanlık üçlü değişkeninin p değeri ise .000 ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Buradan hareketle üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Tablodaki ortalama değerlere baktığımızda ise kadınların sosyal medya kullanım düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu ve erkeklerin karanlık üçlü kişilik özelliklerinin kadınlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin sınıf düzeyine göre farklılaşma durumunu test etmek amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3’ de verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri ile Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Sınıf Düzeyine Göre ANOVA Analiz Sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	x	ss	F	p
Sosyal Medya	1.sınıf	66	19,45	7,134	.678	.566*
	2.sınıf	136	18,64	6,623		
	3.sınıf	18	20,50	6,930		
	4.sınıf	30	20,00	7,330		
Karanlık Üçlü	1.sınıf	66	77,23	13,354	.235	.872*
	2.sınıf	136	75,85	14,983		
	3.sınıf	18	77,06	13,884		
	4.sınıf	30	74,97	13,967		

* $p > 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık yoktur.

** Varyanslar homojendir.

Tablo 3 incelendiğinde yapılan analiz sonucunda varyanslar homojen olarak bulunmuştur. ANOVA sonuçlarına baktığımızda sosyal medya değişkeninin p değeri .566 ($p > .05$) ve karanlık üçlü değişkeninin p değeri .872 ($p > .05$) olarak bulunmuştur. Buradan hareketle üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin anne eğitim düzeyine göre farklılaşma durumunu test etmek amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4’ de verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri ile Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Analiz Sonuçları

	Anne Eğitim Düzeyi	n	x	ss	F	p
Sosyal Medya	Okur-yazar değil	21	17,57	7,318	1,895	.096*
	İlkokul	117	18,97	6,706		
	Ortaokul	52	18,44	6,134		
	Lise	35	22,11	7,854		
	Lisans	23	18,26	6,144		
	Lisansüstü	2	23,00	11,314		
Karanlık Üçlü	Okur-yazar değil	21	70,43	12,323	1,625	.154*
	İlkokul	117	77,16	14,940		
	Ortaokul	52	76,12	13,953		
	Lise	35	79,51	14,155		
	Lisans	23	71,83	12,904		
	Lisansüstü	2	74,00	.000		

* $p > 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık yoktur.

**Varyanslar homojendir.

Tablo 4 incelendiğinde varyanslar homojen olarak bulunmuştur. ANOVA sonuçlarına baktığımızda sosyal medya değişkeninin p değeri .096 ($p>.05$) ve karanlık üçlü değişkeninin p değeri .154 ($p>.05$) olarak bulunmuştur. Buradan hareketle üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşma durumunu test etmek amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 5’ de verilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri ile Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Analiz Sonuçları

	Baba Eğitim Düzeyi	n	x	ss	F	p
Sosyal Medya	Okur-yazar değil	7	17,71	6,396	.855	.512*
	İlkokul	81	19,81	6,703		
	Ortaokul	60	19,42	7,674		
	Lise	65	18,48	7,029		
	Lisans	31	17,97	5,382		
	Lisansüstü	6	22,67	5,538		
Karanlık Üçlü	Okur-yazar değil	7	73,00	12,042	2,147** (w)	.086*
	İlkokul	81	75,43	11,544		
	Ortaokul	60	79,93	16,246		
	Lise	65	76,48	15,922		
	Lisans	31	72,55	13,708		
	Lisansüstü	6	68,50	7,503		

* $p>0,05$ düzeyinde anlamlı fark yoktur.

**Varyanslar homojen olmadığı için Welch testine bakıldı.

Tablo 5 incelendiğinde varyansların homojen olduğu ancak karanlık üçlü puanları için varyansların homojen olmadığı bulunmuştur. Bu sebeple karanlık üçlü değişkeni için welch testi puanlarına bakılmıştır. Analiz sonuçlarına baktığımızda sosyal medya değişkeninin p değeri .512 ($p>.05$) ve welch testine göre karanlık üçlü değişkeninin p değeri .086 ($p>.05$) olarak bulunmuştur. Buradan hareketle üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşma durumunu test etmek amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 6’ da verilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri ile Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Ekonomik Duruma Göre ANOVA Analiz Sonuçları

	Ekonomik Durum	N	x	ss	F	p
Sosyal Medya	Düşük	33	19,85	6,838	.613	.543*
	Orta	208	19,13	6,868		
	Yüksek	9	17,00	6,910		
Karanlık Üçlü	Düşük	33	76,97	14,196	.056	.945*
	Orta	208	76,07	14,474		
	Yüksek	9	76,22	11,945		

* $p>0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık yoktur.

**Varyanslar homojendir.

Tablo 6 incelendiğinde varyanslar homojen olarak bulunmuştur. ANOVA sonuçlarına baktığımızda sosyal medya değişkeninin p değeri .543 ($p>.05$) ve karanlık üçlü değişkeninin p değeri .945 ($p>.05$) olarak bulunmuştur. Buradan hareketle üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri algılanan ekonomik duruma göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi ve cinsiyet, sınıf düzeyi, ebeveyn eğitim düzeyi ve ekonomik durumlarına göre anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırma sosyal medya kullanım düzeyi ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin doğrudan ele alınması noktasında önemlidir ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma, karanlık üçlü kavramının ülkemizde henüz yeni ve güncel bir kavram olması ve yakın bir zamanda araştırmalara konu olmaya başlaması yönünden dikkat çekici olduğu düşünülmektedir.

Çalışma sonucunda; üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaştığı bulunmuştur. Sosyal medya kullanım düzeyinin kadınlarda daha yüksek olduğu ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ise erkeklerde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sosyal medya kullanımındaki farklılığın sebebi kadınların erkeklere oranla merak duygularının daha fazla olması, her konuda daha ayrıntıcı ve araştırmacı olarak düşünülebilir. Kadınlar sosyal medya ya da sosyal platformlar aracılığıyla birçok kişiyi takip etmektedir. Araştırmacı ve ayrıntıcı ruhları sayesinde birçok şeyi öğrenmeye çabalamakta ve bu uğurda sosyal medyayı kullanabilmektedir. Örn; yemek tarifi bakmak, el işi öğrenmek vb. birçok konuda destek almak için sosyal platformları kullanmaktadırlar. Bunun yanı sıra sosyal medya üzerinden takip ettikleri kişilerin hayatlarına dair merak ettikleri birçok şey olabilir ve onların yaptıklarından esinlenerek kendisi de benzer şeyler yapabilir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde kadınların erkeklere kıyasla sosyal medya kullanımına daha fazla zaman ve emek harcadıkları söylenebilir. Literatüre bakıldığında bu çalışmanın bulgularını destekleyen araştırmalara rastlanmıştır. Tutgun-Ünal (2015), üniversite öğrencileri üzerinde sosyal medya bağımlılığını incelediği çalışmasında kadınların erkeklere kıyasla daha fazla sosyal medya ile uğraştığı ve sosyal medya sayesinde duygusal tatmin yaşadığı sonucuna ulaşmıştır. Erdoğan (2019), klinik olmayan örnekleme sosyal medya bağımlılığının sosyal görünüş kaygısı ve iletişim becerileri ile arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında kadınların erkeklere kıyasla daha fazla sosyal medya kullandıkları ve bu durumun beğenilme duygusuna önem vermeleriyle alakalı olabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Karanlık üçlü özelliklerinin erkeklerde kadınlara göre daha fazla görülmesinin sebebi erkeklerin kadınlara kıyasla daha baskın, sert, kişilerarası ilişkilerde soğuk olması olarak düşünülebilir. Erkekler içinde bulunduğumuz toplum gereği baskın ve sözü geçen bir karakter olarak yetiştirilmektedir. Bunun yansıması olarak kişilerarası ilişkilerinde de aile ilişkilerinde de üstünlük kurmaya ve çevresindeki kişilerin fikirlerini önemsememe vb. davranışlar sergileyebilmektedir. Kişilerarası ilişkilerde soğuk bir yaklaşımda olabilir ve bir problem ortaya çıktığında çözmek için saldırganca yöntemleri tercih edebilirler. Bütün bunlar değerlendirildiğinde erkeklerin kadınlara kıyasla karanlık üçlü kişilik özelliklerini daha fazla gösterdiği söylenebilir. Yapılan çalışmalara baktığımızda, Tozar (2019), üniversite öğrencilerinin karanlık üçlü kişilik özelliklerine göre yaşam doyumlarını incelediği çalışmasında erkeklerin kadınlardan daha fazla karanlık üçlü kişilik özelliklerine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır ve bu çalışma bulgusunu destekler niteliktedir. Deniz (2022), beyaz yakalılar örnekleme üzerinde yapmış olduğu çalışmasında karanlık üçlü kişilik özelliklerinin erkeklerde kadınlara kıyasla daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır ve bu araştırmayı destekler niteliktedir.

Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı gözlemlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusunu destekleyecek çalışmalar mevcuttur. Çetinkaya (2021) üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığını farklı değişkenler açısından incelediği çalışmasında sınıf düzeyi değişkeninin etkisini incelemiş ancak sınıf düzeyi değişkeninin sosyal medya kullanımı üzerinde bir etki yapmadığı sonucuna ulaşmıştır ve bu çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin anne eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı gözlemlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek olması, bu sebeple sorumluluk bilinçlerinin gelişmiş olabileceği, ergenlik döneminin benmerkezci düşüncelerinin yavaş yavaş geride kalmış olabileceği ve bu sebeple ebeveyn eğitim düzeylerinin sosyal medya kullanım düzeyini ve karanlık üçlü kişilik özelliklerini etkilemediği düşünülmektedir. Araştırmaya katılanların ebeveyn eğitim düzeylerinin eşit dağılıma sahip olmamasının değişkenler arası farklılaşmanın gözlemlenmemesine sebeplerinden olduğu düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde sosyal medya kullanım düzeylerinin anne-baba eğitim düzeylerine göre farklılaşmadığı bulgusunu destekleyen çalışmaya rastlanmıştır. Cavga (2019), lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmasında sosyal medya kullanım düzeyinin ebeveyn eğitim düzeylerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmış ve bu araştırmayı destekler niteliktedir. Literatüre bakıldığında karanlık üçlü kişilik özellikleri ile ebeveyn eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalara rastlanmamıştır.

Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım düzeyleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin algılanan ekonomik duruma göre farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Teknolojinin giderek artış göstermesi ile birlikte kişilerin teknolojik aletlere ve internete ulaşmasının kolaylaştığı söylenebilir. Bu kolaylık sayesinde her sınıftan insanın sosyal medya kullanımına sahip olabileceği ve buradan hareketle gelir düzeylerinin sosyal medya kullanım düzeyleri üzerinde herhangi bir farklılaşmaya sebep olmadığı düşünülmektedir. Katılımcıların ekonomik düzey değişkenlerine bakıldığında yoğunlaşmanın orta ekonomik düzey grubunda olduğu görülmüş ve katılımcıların farklı ekonomik düzeyde olmalarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve sosyal medya kullanım düzeylerinin farklılaşmaması üzerinde etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Araştırmanın bu bulgusunu destekleyecek çalışmalar mevcuttur. Deniz (2022) beyaz yakalılar üzerinde mobbing ile çocukluk çağı travmaları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve psikososyal risk faktörleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında gelir durumu değişkeninin etkisini incelemiş ancak gelir durumu değişkeninin karanlık üçlü kişilik özellikleri üzerinde herhangi bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. Cavga (2019), lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmasında sosyal medya kullanım düzeyinin algılanan ekonomik düzeye göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmış ve bu araştırmayı destekler niteliktedir.

Bu çalışma üniversite öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Sosyal medya kullanımının ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin her insanı ilgilendirebileceği düşünüldüğünden araştırmanın farklı örneklem grupları üzerinde uygulanması önerilebilir. Araştırmada 250 üniversite öğrencisi üzerinde çalışılmıştır. Daha sağlıklı ve yordayıcı sonuçlar alabilmek için araştırma örnekleme genişletilerek ve verilerin her değişken için eşit şekilde toplanması sağlanarak inceleme yapılabilir. Bu çalışmada karanlık üçlü kişilik özellikleri değişkeninin toplam puanları üzerinde çalışılmıştır. Yapılacak olan araştırmalarda karanlık üçlü kişilik

özelliklerinin alt boyutlarının toplam puanları ile çalışılması daha sağlıklı veriler sunabilir. Çalışmada bağımsız değişkenler olarak cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve algılanan ekonomik durum alınmıştır. Sosyal medyada geçirilen süre, ebeveyn birlikteliği, kardeş sayısı gibi değişkenler ele alınarak ve nitel çalışmalar yapılabilir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda yazarın bağlı olduğu üniversitenin Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (28.04.2023 tarihli ve 2023/319 no'lu karar).

Kaynakça

- Akyıldız, B. (2023). *Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ve Tüketici Satın Alma Karar Verme Tarzlarının Sosyal Medya Bağımlılığı ile Tüketici Katılımı Arasındaki Rolü*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atın, A. (2022). *Sosyal Medya Bağımlılığı ve Arkadaşa Bağlanma ile Sosyal, Duygusal Öğrenme Becerilerinin İncelenmesi: Ergenler Üzerinde Bir Araştırma*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ay, H. (2022). *Emotion Regulation And Social Media Addiction: Investigating The Role Of Basic Psychological Need Experiences*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2015). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik* (17). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2022). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (32). Ankara: Pegem Akademi.
- Cavga, Z. (2019). *Lise Öğrencilerinde Aile Yaşam Doyumu ile Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Medya Kullanım Bozukluğu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinkaya, S. (2021). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığının Sosyal Görünüş Kaygısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusuyla İlişkisi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Deniz, B. N. (2022). *Beyaz Yakalı Örnekleminde Mobbing ile, Çocukluk Çağı Travmaları, Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ve Psikososyal Risk Faktörleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü.
- Ekizler, H. ve Bolelli, M. (2019). The Effects Of Dark Triad (Machiavellianism, Narcissism, Psychopathy) On The Use Of Power Sources. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 27-44.
- Erdem, D. V. (2023). *Ergenlerde Öz-Kontrol ile Sosyotelizm Arasındaki İlişki: Sosyal Medya Bağımlılığının Aracı Rolü*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdoğan, B. (2019). *Klinik Olmayan Örnekleme Sosyal Medya Bağımlılığının Sosyal Görünüş Kaygısı ve İletişim Becerileri ile Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy-Kara, B. (2023). *Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyinin Sosyal Medya Bağımlılığına Etkisinde Kişiler Arası Problem Çözme Becerilerinin Rolü*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Karlı, B. (2022). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Yalnızlık İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özgenel, M., Canpolat, Ö. ve Ekşi, H. (2019). Ergenler için Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği (ESMBÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6, 629–662. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2019.6.3.0086>
- Özmen, S., ve Kocakaya, K. (2024). Sağlık Yönetimi Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığının Karanlık Kişilik Özellikleri Üzerine Etkisi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(35), 146-159. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1314855>
- Özsoy, E., Rauthmann, J. F., Jonason, P. K. ve Ardiç, K. (2017). Reliability and validity of the Turkish versions of Dark Triad Dirty Dozen (DTDD-T), Short Dark Triad (SD3-T), and Single Item Narcissism Scale (SINS-T). *Personality and Individual Differences*, 117, 11–14. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2017.05.019>
- Paulhus, D. L. ve Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563.
- Sağır, R. (2021). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Narsisizm Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Demiroğlu Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Saltoğlu, S. ve Uysal-Irak, D. (2020). Dark Triad Personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy. *Turkish Psychological Articles*, 23(45), 59-62. DOI: 10.31828/tpy1301996120190516m000017
- Tekiner, B. (2022). *Kişilerarası İlişkilerdeki Manipülasyonun Çocukluk Çağı Travmaları, Kendilik Nesnesi İhtiyaçları ve Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Bağlamında İncelenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Tozar, M. Z. (2019). *Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumları*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tutgun-Ünal, A. (2015). *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uyanık-Bakır, R. (2022). *Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Aldatmaya Dair Tutumla İlişkisinde Sosyal Medya Kullanımının Rolü*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2016). *Kişilik Kuramları* (11). Ankara: Pegem Akademi.

Ortaokul 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinler ile Sosyal Bilgiler Dersindeki Tarih Konularının İlişkilendirilmesi: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri*

Associating the Texts in 7th Grade Turkish Course Books with the History Topics of the Social Studies Course: Opinions of Social Studies Teachers

Durmuş BATIK**

*Bu çalışma 21-24 Nisan 2016 tarihinde Antalya'da düzenlenen 25. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Öğretmen, Samsun Atakum Denizevleri Ortaokulu, durmusbatik@hotmail.de, ORCID: 0009-0003-7818-3388

Öz

Bu çalışma, Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinde 7. sınıf öğrencilerine sunulan içerikler arasındaki benzerlik ve farklılıkları analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Samsun, Merkez ilçelerinde görev yapan on sosyal bilgiler öğretmeninin katılımıyla yürütülen nitel bir araştırmadır. Araştırmada, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler ile Sosyal Bilgiler dersinin tarih konuları karşılaştırılmıştır. Öğretmenlerin görüşleri, ders kitaplarındaki metinlerin özellikle Atatürk ve Atatürkcülük, milli kültür öğeleri, milli gün ve haftalar gibi tarih temaları açısından Sosyal Bilgiler dersi ile pek bir ilişkisi olmadığı yönündedir. Türkçe kitaplarında tarih konularının daha çok tanıtım amaçlı yer aldığı, iki ders arasında içerik bağlamında önemli bir uyum olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ders kitabı, Öğretmen, Sosyal bilgiler, Tarih, Türkçe.

Abstract:

In this study, it was aimed to determine the relationship between adult's ability to express their emotions and their childhood experiences and the factors affecting This study was carried out to analyze the diversity and differences of the contents offered in 7th grades in Turkish and Social Studies courses. It is quality research conducted by five social studies teachers working in Atakum district of Samsun province. In the research, the texts in Turkish textbooks and current topics of Social Studies courses were compared. Teachers work in a direction where the texts in the textbooks are particularly related to Atatürk and Kemalism, national culture, and have no connection with Social Studies lessons in terms of historical themes such as national days and weeks. It has been determined that history subjects are included in Turkish books mostly for promotional purposes and that there is no significant harmony in the contents between the two courses.

Key words: Textbook, Teacher, Social studies, History, Turkish.

Giriş

Eğitim, bir neslin birikimlerini ve kültürel değerlerini bir sonraki nesillere aktarma sürecidir. Her nesil, öncekilerin eriştiği bilgi ve kültür düzeyini korumak ve geliştirmek amacıyla bu aktarımı gerçekleştirir. Kültür ise, toplumdan topluma aktarılan bilgi, sanat, ahlak, inanç, hukuk ve gelenekler gibi insanın toplum içindeki üyeliğinden kaynaklanan tüm yetenek ve alışkanlıkları içeren geniş bir kavramdır (Türkoğlu, 2002, s. 31). Eğitim süreci, bireyin deneyimleri yoluyla davranışlarında bilinçli ve istenen değişiklikler yapılmasını hedefler (Ertürk, 1997, s. 57). Bu süreç, bireyin toplum içinde sosyalleşmesine ve kültürel değerleri özümsemesine yardımcı olur. Dolayısıyla birey, toplumun örf, adet ve geleneklerini yaşar ve bu değerleri sonraki nesillere aktarmakla yükümlüdür (Gülbahar, 2004, s. 229).

Ortaöğretimde yer alan Tarih, Coğrafya ve Sosyoloji gibi dersler, temel eğitimin 4.-8. sınıflar arasında Sosyal Bilgiler dersi kapsamında; ilk üç yıl ise Hayat Bilgisi dersi kapsamında işlenmektedir. Türkiye'deki eğitim sisteminde, bu dersler disiplinler arası bir ilişki çerçevesinde ele alınır ve "geniş alanlı tasarım" anlayışıyla birbirleriyle bağlantılı olarak öğretilir. Bu yaklaşımın en belirgin örnekleri arasında Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi (Fen ve Teknoloji) dersleri bulunur. Bu dersler, mihver dersler olarak adlandırılır ve diğer ifade ve beceri dersleri bu ana derslerle ilişkili bir şekilde işlenir. İlkokulların ilk üç yılında Hayat Bilgisi dersi, ilkokulun son yılında ise Fen Bilimleri dersi ve Sosyal Bilgiler dersi ve öğrencilere mihver ders olarak sunulur. Program içindeki diğer dersler, bu ana dersler etrafında şekillendirilerek öğretilir (Erden, t.y., s. 22).

Bu eğitim yaklaşımında, ilkokul ve ortaokul programlarında yer alan Sosyal Bilgiler ve Türkçe dersleri arasındaki koordinasyon vurgulanmaktadır. Özellikle, Sosyal Bilgiler dersinde işlenen "*Cumhuriyeti Nasıl Kurduk*" gibi mihver ders üniteleri, Türkçe dersinde de Cumhuriyetin kuruluşu ile ilgili metinlerle desteklenerek öğrencilere sunulur. Bu yöntem, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders içeriklerini belirleme politikasına uygun bir şekilde, öğrencilere dersler arası bağlantıları göstermeyi ve bilgilerini pekiştirmeyi amaçlar. Tazebay ve Çelenk (2008, s. 395) tarafından hazırlanan "*Türkçe Öğretimi- İlke- Yöntem- Teknikler*" adlı eserde, Sosyal Bilgiler dersindeki çalışmaların Türkçe dersinde de entegre edilmesi gerektiği üzerinde durulur. Bu yaklaşım, öğrencilere dil becerilerini geliştirirken, aynı zamanda kapsamlı bir bilgi yapısını anlamalarını sağlayarak eğitimin bütünsel bir yaklaşımını destekler.

Türkoğlu'nun "Öğretmenlik Mesleğine Giriş" kitabında aktarılan bilgilere göre, Unesco'nun yaptığı açıklamalarda, bir toplumun tarihini anlaması ve bu tarihsel bilinci taşıması vurgulanmaktadır. Türkçe, Türk kültürünün bir yansıması olarak görülürken; tarih, örf, adet ve geleneklerle birlikte bireyin duyarlılığını, moral değerlerini ve eğitim disiplinini de içerir (Türkoğlu, 2002, s. 32). Sosyal Bilgiler dersi, geçmiş bilene ve güncel olayları izleyebilen bireyler yetiştirme amacını güderken, Türkçe dersi ise bu bireylerin geçmiş, bugün ve gelecek arasında etkili iletişim kurabilmesine olanak sağlar (Şiringel, 2006, s. 6). Tarih bilincinin geliştirilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin merkezi bir rol oynadığı belirtilirken (Yılmaz, 2002, s. 53), bu tarihi bilgileri etkin bir şekilde aktarma ve kuşaktan kuşağa geçirme görevi ise Türkçe dersine aittir. Her iki ders de bireyin sözel, dilsel, sosyal ve içsel zekâsını geliştirme yönünde paralellik gösterir (Epçaçan, 2018, s. 58-59). Bu nedenle, bu ders programlarının içerik ve yöntem bakımından karşılaştırılması, eğitim bilimleri açısından büyük önem taşır.

Bu çalışmada, ortaokul 7. sınıflarda yer alan Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarındaki içeriklerin birbirleriyle olan ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın ana odak noktası, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ele alınan tarih konuları ile Türkçe ders kitaplarındaki metinler arasındaki bağlantıların nasıl olduğudur. 2006 yılından itibaren eğitimde uygulanan "*Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı*" ile dersler arası bütünlüklü bir öğretim modeli benimsenmiş, öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilere ulaşmaları hedeflenmiştir. Bu bağlamda, her iki dersin içerikleri tematik olarak ilişkilendirilmiş, böylece öğrencilerin bilgileri daha kapsamlı ve anlamlı bir şekilde işlemeleri amaçlanmıştır. Araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak yapılmış ve bu görüşler analiz edilmiştir. Araştırmanın temel sorusu, "*Ortaokul 7. Sınıf Türkçe öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan metinlerin Sosyal Bilgilerin Tarih konuları ile nasıl ilişkilendirildiği*" şeklinde belirlenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma betimsel araştırma şeklinde planlanmaktadır. Betimsel araştırma, çeşitli sosyal bilim alanlarında sıkça başvurulan bir yöntemdir ve genel olarak olayların, insan gruplarının ya da diğer fenomenlerin mevcut durumlarını tanımlamak amacıyla kullanılır. Arslan (2012) bu tür araştırmaların, olayların veya insan gruplarının belirli özelliklerinin, bu özelliklerin nasıl ortaya çıktığının ve aralarındaki ilişkilerin ne olduğunun detaylı bir şekilde incelenmesine olanak tanıdığını belirtmektedir. Betimsel araştırmalar, genellikle anket, gözlem, case study (vaka analizi) ve benzeri yöntemler kullanarak veri toplamakta, bu veriler daha sonra istatistiksel analizlerle işlenmekte ve yorumlanmaktadır. Bu yöntem sayesinde araştırmacılar, incelenen alanla ilgili neden-sonuç ilişkilerini kurmak yerine, olayların veya durumların var olan koşullarını ve bu koşulların birbiriyle olan ilişkilerini belirleme fırsatı bulurlar (Arslan, 2012). Bu çalışmada görüşme yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın kapsamı Samsun ilinin merkez ilçeleri olan Atakum, Canik, İlkadım ve Tekkeköy'deki ortaokullarda çalışan sosyal bilgiler öğretmenlerini içermektedir. Araştırmada kullanılan örneklem, tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş ve

araştırmaya toplamda 10 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır; bu katılımcıların 5'i kadın, 5'i ise erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu yöntemle, örneklem çeşitliliği sağlanarak araştırmanın genel izlenebilirliği artırılmıştır.

Sayıtlar ve Sınırlılıklar

Bu araştırma, Türkiye'de ortaokul eğitim programlarının, özellikle Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinin tarih bilinci ve ulusal dil bilincini nasıl aktardığını incelemeye odaklanmaktadır. Çalışma, 1998 ile 2014 yılları arasında uygulanan ortaokul 7. sınıf ders kitaplarını ve öğretim programlarını karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Bu süreçte, belirlenen ders kitapları ve eğitim politikaları, öğrencilere uluslaşma sürecinde gerekli olan tarih ve dil bilincini kazandırma görevini üstlenmektedir.

- 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararıyla (19.04.2007 tarih ve 95 sayılı) onaylanmıştır ve M. M. Polat, M. Koyuncu, A. Özcan tarafından yazılmıştır.
- Aynı şekilde, Türkçe ders kitabı da 19.04.2007 tarih ve 96 sayılı Kurul kararıyla onaylanmış olup, A. Atlan, S. Arhan, S. Başar, S. Özaykut, G. Öztrüker, D. Yılmaz, Y. Yüksel tarafından hazırlanmıştır.

Bu ders kitapları ve öğretim programları, ulusal bilinç ve tarih şuurunun öğrencilere aktarılmasında kritik rol oynamakta, aynı zamanda dil ve tarih öğretimi arasındaki ilişkiyi pekiştirmektedir. Bu bağlamda, derslerin içeriği ve bu içeriklerin nasıl işlendiği, öğrencilerin bu iki temel konuda nasıl bilinçlendirildiğini ortaya koymak için kritik öneme sahiptir.

Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde, özellikle Yıldırım ve Şimşek'in (2013) önerdiği görüşme formu yaklaşımını kullanarak yapılmıştır. Araştırmacılar, farklı bireylerden benzer bilgileri elde etmek için hem önceden hazırlanmış soruları hem de görüşme sırasında ortaya çıkan durumlara bağlı olarak ek sorular sorma özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Görüşme formu, literatür taraması ve ön görüşmelerle desteklenerek hazırlanmış ve alan uzmanlarının görüşleri alınarak geçerliliği sağlanmıştır. Ayrıca, güvenilirlik için ön uygulama yapılmıştır.

Görüşmeler, katılımcıların çalışma ortamlarında, sessiz ve uygun bir ortamda gerçekleştirilmiş, ortalama 25-30 dakika sürmüştür. Görüşmeler, öğretmenlerin izniyle ses kayıt cihazları kullanılarak kaydedilmiş ve sonrasında bu kayıtlar çözümlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, gizlilik esasına uygun olarak "Katılımcı1, Katılımcı2, ..." şeklinde kodlanarak anonimlikleri korunmuştur. Bu yöntemler, araştırmacılara derinlemesine bilgi elde etme ve verileri sistemli bir şekilde analiz etme imkânı tanımıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanızda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Türkçe dersi metinleri ve Sosyal Bilgiler dersi tarih konuları arasındaki ilişkilere dair görüşleri, nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu süreçte, görüşmelerden elde edilen verilerin detaylı bir şekilde işlenmesi için ses kayıtlarının metne dökülmesiyle başlanmıştır. Ardından, Yıldırım ve Şimşek (2013) tarafından önerilen çerçeve oluşturma, tematik işleme, bulguların tanımlanması ve yorumlanması adımları uygulanmıştır. Betimsel analizin temel özelliklerinden biri olan doğrudan alıntılara çalışmada sıkça yer verilmiş, bu sayede öğretmenlerin perspektifleri ve ifadeleri doğrudan yansıtılmıştır. Bu yöntemle, öğretmen görüşlerinin derinlemesine anlaşılması ve tarih konuları ile Türkçe metinlerinin eğitim programlarındaki etkileşimlerinin aydınlatılması amaçlanmıştır.

KOD LİSTESİ:

Sosyal Bilgiler Dersi

- Tarih
- Coğrafya
- Vatandaşlık
- Hukuk
- Ekonomi
- Antropoloji

Tarih Dersi

- Geçmişteki Olaylar
- İnsan ve Toplumla İlgili
- Geçmiş Bugüne Taşınabilmek
- Yer- Zaman İlişkisi
- Sebep- Sonuç İlişkisi

Türkçe Dersi

- Okuma
- Yazma
- Dinleme

- Anlama
- Konuşma

Mihver Ders

- Hayat Bilgisi
- Sosyal Bilgiler
- Fen ve Teknoloji
- Türkçe

Tarih Öğretimi

- Gelecek nesiller
- Geçmişteki olaylar
- Ders almak

Materyal

- Harita
- Şiir
- Anı
- Hikâye

Kültür

- Bilgi aktarımı
- Sanat
- Örf ve âdet
- Gelenek

Eğitim

- Sosyalleşme
- Davranış değişikliği
- Uzun süreç

Disiplinler arası

- Sosyal Bilgiler
- Türkçe
- Fen Bilgisi
- Matematik

Bulgular

Araştırma, katılımcı olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi ve tarih öğretimi hakkındaki düşüncelerini toplayıp analiz etmiştir. Öğretmenlerin tarih eğitimi ve dersin öğrencilere kazandırdıkları hakkında verdikleri bilgiler, araştırma sorularına cevap bulabilmek adına altı ana kategori altında değerlendirilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarih Algısı Nasıldır?

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih algıları, "*Size göre tarih nedir? Tarihi nasıl tanımlarsınız?*" sorusuyla incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin tarih kavramını oldukça dar bir çerçevede değerlendirdiklerini ve genellikle geçmiş olaylarla sınırlı tanımlar yaptıklarını ortaya koymuştur. Örneğin, katılımcı 7 tarihi "*Geçmişten günümüze kadar gelen her şey*" olarak açıklarken, katılımcı 6 ise daha belirsiz ifadeler kullanarak "*Tarih, yaşanan şeylere denir*" demiştir. Ayrıca, öğretmenlerin tarih algılarının çoğunlukla yüzeysel kaldığı ve tarihin yalnızca geçmişteki olaylardan ibaret olduğunu düşündükleri, tarihin analitik ve yorum gerektiren yönlerine değinilmediği görülmüştür. Bu durum, öğretmenlerin tarih eğitimine yönelik derinlemesine bir anlayış geliştirmede eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih algıları, "*Size göre tarih nedir? Tarihi nasıl tanımlarsınız?*" sorusu üzerinden ele alınmıştır. Elde edilen yanıtlarda, öğretmenlerin çoğu tarihi geçmiş olaylar ve süreçler olarak tanımlamış, ancak çoğunluğu tarihin metodolojisi veya doğası hakkında derinlemesine bir yorum yapmamıştır. Özellikle Katılımcı 2, tarihin bilimsel bir disiplin olduğunu vurgulayarak, "*Tarih, geçmişteki olayları sebep-sonuç ilişkisi içinde ve zaman-zaman bağlamında inceler*" demiştir. Bununla birlikte, bu katılımcı tarihin tam anlamıyla bir bilim olmadığını, sosyal bilimlerin sonuçlarının kesin olmadığını belirterek, tarihin pozitif bilimlerden farklı olduğunu ifade etmiştir. Diğer katılımcılar ise daha çok tarihi geçmiş olaylar ve milli tarih bağlamında tanımlamış, bazı erkek öğretmenler tarih öğretiminin milli kimlikle bağlantısını

vurgulamışlardır. Kadın öğretmenler ise tarihi daha evrensel bir perspektiften ele alarak, insanlık ve uygarlık kavramlarına dikkat çekmişlerdir.

Öğretmenlerin Tarih Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Yerine İlişkin Görüşleri Nelerdir?

Araştırmada sosyal bilgiler ders programlarında tarih konularının işleniş üzerine sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri toplanmıştır. Araştırmada öğretmenler, tarih konularının yoğun olduğunu ve haftalık üç saatlik ders süresinin bu konuları kapsamlı bir şekilde işlemek için yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çoğunluğu, ders saatlerinin artırılması gerektiğini düşünmektedir. Özellikle Katılımcı 4, mevcut ders programının yoğunlaştırılmış içeriğini yapılandırmacı yaklaşımla vermenin zorluklarını dile getirirken, ders saatlerinin artırılması önerisinde bulunmuştur. Aynı şekilde Katılımcı 4 ve Katılımcı 5 de, tarih derslerinde yüzeysel işlenen konular nedeniyle derinlemesine öğrenmenin mümkün olmadığını ve bu nedenle ders saatlerinin artırılmasının faydalı olacağını vurgulamıştır. Katılımcı 8 ise, Osmanlı tarihinin yeterince geniş kapsamlı işlenmediğini, konuların aceleyle getirildiğini ve bu nedenle ders sürelerinin artırılmasının önemini belirtmiştir. Öğretmenlerin tespitlerine göre, tarih öğretimi konusunda müfredat ve ders saatleri arasındaki dengesizlik, eğitimde hedeflenen başarıların elde edilmesini zorlaştırmaktadır.

Öğretmenlerin Tarih Öğretiminin Amaçlarına İlişkin Görüşleri Nelerdir?

Çalışma sonuçlarına göre, erkek öğretmenler tarih öğretiminde geleneksel ve milliyetçi temaları daha fazla vurgulamaktadırlar. Bu öğretmenler, derslerinde milli değerleri ve öz benliği koruma, Türk Milletini ve toplumsal kimliği tanıma gibi hedefleri öne çıkarmışlardır. Örneğin, Katılımcı 7 tarih öğretiminin temel amaçlarının milli duruş ve öz benlik anlayışını pekiştirmek olduğunu belirtmiştir. Katılımcı 3 ise tarih öğretiminin vatan ve millet sevgisi gibi değerleri aşılama önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Bu görüşler, sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık eğitimi yönündeki işlevini vurgulamaktadır ve tarih öğretiminin, öğrencilere milli kimlik ve toplumsal değerlerin anlatılması yoluyla bu amaçlara hizmet ettiğini göstermektedir.

Öğretmenlerin Tarih Öğretiminde Kullandıkları Öğretim Yöntemleri Nelerdir?

Katılımcılar tarafından tarih öğretiminde hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğiyle ilgili sorulara verilen yanıtlar, öğretmenlerin daha çok geleneksel öğretim yöntemlerini tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Bu geleneksel yöntemler arasında anlatım ve soru-cevap yöntemi yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, öğretmenler, daha etkileşimli ve öğrencileri aktif olarak katılım sağlayan yöntemleri de kullanmışlardır; bunlar arasında canlandırma, drama, rol oynama, video ve film gösterimi, öğrenci sunumları, tartışma, örnek olay incelemesi, buluş yoluyla öğrenme, işbirlikli öğrenme, araştırma projeleri, beyin fırtınası ve not alma teknikleri sayılabilir.

Özellikle Katılımcı 4 ve Katılımcı 8'in, diğer öğretmenlerin nadiren bahsettiği sözlü tarih ve sanal müze ziyaretleri gibi tarihe özgü yöntem ve teknikleri kullanmış olmaları dikkat çekicidir. Bu, söz konusu öğretmenlerin öğretim yöntemlerinde daha çeşitli ve yenilikçi yaklaşımlar benimsediğini göstermektedir. Ancak, çoğu öğretmenin LGS gibi sınavlara hazırlık sürecinde daha fazla çoktan seçmeli test yöntemine odaklandığı belirtilmiştir. Bu sınav formatı, öğretmenlerin öğretim yöntemleri üzerinde önemli bir etki yapmış ve genellikle sınavda başarı sağlamak için etkili olduğuna inanılan yöntemleri tercih etmelerine neden olmuştur. Ayrıca, öğretmenlerin hangi öğretim yöntemlerini seçecekleri üzerinde okulun imkanları ve fiziki koşullarının da belirleyici olduğu gözlemlenmiştir.

Öğretmenlerin Tarih Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar Nelerdir?

Öğretmenler, sosyal bilgiler dersi kapsamında tarih öğretiminin çeşitli sorunlarla karşı karşıya olduğunu belirtmişlerdir. Bu sorunlar arasında öğrencilerin derslere olan ilgisizliği, müfredatın çelişkili ve tutarsız yapısı, ders kitaplarının dil ve anlatım sorunları, sınav sistemlerinin tarih öğretimine olumsuz etkileri, okulun fiziksel imkanlarının yetersizliği ve öğretim materyallerine erişimdeki kısıtlar bulunmaktadır. Müfredatın sürekli değişmesi ve tarih konularının yüzeysel ele alınması, öğretmenlerin müfredata yönelik başlıca eleştirileri arasındadır. Ders saatlerinin, yapılandırmacı yaklaşımla öğretilmesi gereken müfredat kazanımları için yetersiz olduğu, öğretmenler tarafından sıkça dile getirilmiştir.

Ders kitaplarının basit içeriği ve öğrencilere hitap etmede yetersiz olması, kitapların bilgi odaklı olması ve uygulamalı öğretim için yeterli alan sunmaması, tarihsel kavramlar ve isimlerde tutarsızlık ve kavram kargaşası yaratması, öğretmenlerin ders kitaplarına yönelik başlıca eleştirileridir. Okulun fiziksel koşulları ve öğretim materyallerinin yetersizliği, öğretmenlerin yapılandırmacı öğretim yöntemlerini ve alternatif değerlendirme tekniklerini etkin bir şekilde kullanmalarını engellemektedir. Ayrıca, sınıfların kalabalık olması ve disiplin sorunları, öğretmenlerin öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini uygulamalarını zorlaştırmaktadır. Bu durumlar, tarih öğretiminin etkinliğini düşürmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih Konuları İşlenirken Türkçe Dersi ile Nasıl İlişkilendirilmelidir?

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu, Türkçe dersinde işlenen konuların Sosyal Bilgiler dersindeki tarih konularıyla uyumlu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, örneğin, Katılımcı 3, tarih dersinde ele alınan bir konuyla ilgili anı veya hikâye gibi metinlerin Türkçe dersinde de işlenmesinin öğrenmeyi somutlaştırabileceğini vurgulamıştır.

Buna karşın bazı öğretmenler Türkçe dersi ile Tarih dersi arasında doğrudan bir ilişki kuramamışlar, Katılımcı 5 gibi, Türkçe dersinde dil bilgisi kurallarının tarih konuları ile doğrudan bir bağlantısı olmadığını ve aynı konuların iki farklı derste işlenmesinin öğrencileri sıkabileceğini ifade etmişlerdir. Bu verilere dayanarak, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu disiplinler arası bir yaklaşımla ders içeriklerinin koordineli şekilde hazırlanmasını desteklerken, bazılarının bu tür bir entegrasyona hazır olmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 1. İlköğretim 7. sınıf yeni programda Sosyal Bilgiler konuları ile Türkçe ders kitabı metinleri.

AYLAR	SOSYAL BİLGİLER KONULARI	TÜRKÇE METİN ADLARI VE TÜRLERİ
EYLÜL	İletişim "Benimle" Başlar	Tatlı Dil (Söyleşi)
	Meraklı Gözler TRT'de	Yolcu Konmaz Oteli (Tiyatro)
EKİM	Özgürlükler Üzerine Panel Yapıyoruz	Bülbül ile Bağcı (Masal)
	Atatürk ve İletişim	Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür (Deneme)
	Nerede Yaşıyoruz	Atatürk (Şiir)
KASIM	Niçin Sayılıyoruz?	Atatürk (Şiir)
	Merhaba, Doyduğum Toprak	Atatürk ve Sanat (Deneme)
	Devlet Vatandaş El Ele	Bilmece (Tiyatro)
	Anadolu Anayurt	Bakardım Güneş Avuçlarımda (Şiir)
	Kuruluş	Hayata Açılan Kapılar (Deneme)
ARALIK	Osmanlı'da Bir Merkez	Hayata Açılan Kapılar
	Osmanlı Devleti Yeni Başkentinde	İyimserlik Kötümserlik (Söyleşi)
	Osmanlı Deniz İmparatorluğu	İyimserlik Kötümserlik
	Farklı Kültürler Bir Arada Yaşadı	Anadolu'nun Cirit Oyunları (Söyleşi)
	Seyyahların Gözünden Osmanlı Kültürü	Anadolu'nun Cirit Oyunları
OCAK	Yolumuz Sivas'a Düştü Etkiledik, Etkilendik Ama Nasıl?	Miras Keçe (Hikâye)
	Etkiledik, Etkilendik Ama Nasıl? Yenilikler ve Osmanlı Devleti	Miras Keçe (Hikâye)
	Toprak Ana	Karada Yüzen Donanma (Hikâye)
ŞUBAT	Devletler Nasıl Gelişir?	Bozkırın Tezenesi (Biyografi)
	Kas Gücünden Makine Gücüne Geçiş	Bozkırın Tezenesi
	Hiç Bitmeyen Destek	Milli Kültür (Makale)
MART	Nasıl Eğitim Gördüler	Milli Kültür
	Mesleğimi Nasıl Seçmeliyim?	Susayan Konya (Gezi Yazısı)
	Buluşların Serüveni	Susayan Konya
	Söz Uçar Yazı Kalır	Deniz Hasreti (Şiir)
	Bilim Mirası	Deniz Hasreti
NİSAN	Değişim ve Gelişim	Yeşil Gözlü Kardan Adam (Hikâye)
	Kurultaydan Meclise	Atatürk ve Türk Tiyatrosu (Anı)
	Cumhuriyetin Bekçilerine	Atatürk ve Türk Tiyatrosu
	Yönetimin Özü Çevre Yasası Hükümetlerin Tasası	Son Kuşlar (Hikâye)
MAYIS	İzci Daima Hazırdır	Komşusuzluk (Söyleşi)
	İki Kurşun İki Milyon Ölü	Türk Dili (Makale)
	Osmanlı Devleti Kimin Yanında?	Türk Dili
	Barış Nasıl Korunacak	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli (Hikâye)
HAZİRAN	Dünya Hepimizin Başka Dünya Yok	Mustafa Kemal'in Kağnısı (Şiir)
	Neden Yaşatmalıyız?	Anadolu'da Konukseverlik (Deneme)

İncelenen Sosyal Bilgiler müfredatında "İletişim ve İnsan İlişkileri" haricinde toplam 36 tarih başlığı değerlendirilmiştir. "Anadolu, Anayurt" başlığından "Yenilikler ve Osmanlı" başlığına kadar olan bölüm, 1040 ile 1856 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır; bu dönem, Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinden Osmanlı İmparatorluğu'nun çözüme sürecine kadar olan zamanı ifade eder. Daha sonra bilimsel çalışmaların tarihi süreçleri tekrar gözden geçirilmiş, Ortaçağ Avrupa'sının önemli olaylarına yer verilmiş ve "Tarihte Toprak Yönetimi" konusu ile yeniden Osmanlı tarihine ve Ortaçağ Avrupa'sına dönmüştür. "Kol Gücünden Makine Gücüne" başlığı altında 1800 yılındaki Sanayi Devrimi ele alınırken, "Nasıl Eğitim Gördüler" başlığı altında geçmişte Osmanlı'daki eğitim kurumları tanıtılmıştır.

Bu analiz sonucunda, 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki 25 metin üzerinden yapılan değerlendirmelerde, toplamda 9 adet tarih temalı içeriğin olduğu belirlenmiştir. Bu metinlerin ders kitabında %36 gibi bir oranla yer alması, özellikle "Atatürkçülük Teması" 'nın işlenmesinden kaynaklanmaktadır. Tarih içerikleri; deneme, makale, hikâye, anı, söyleşi ve şiir gibi çeşitli türlerde karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde ise "Seyyahların Gözünden Osmanlı Kültürü" başlıklı bölümde, Osmanlı'nın kültür ve sosyal yaşantısına dair örnekler verilmekte, bu da Türkçe dersinde ele alınan "Anadolu'da Cirit Oyunları" ile paralellik göstermektedir. Türkçe dersinde kültürel değerlerimizin dil ve diğer unsurlarla nasıl iç içe geçtiği işlenirken, Sosyal Bilgiler dersinde Vakıflar, Ahilik ve Enderun gibi kurumların kültürümüzün nesilden nesile aktarılmasındaki önemi vurgulanmaktadır.

Ayrıca, "İki Kurşun İki Milyon Ölü", "Osmanlı Devleti Kimin Yanında?" ve "Barış Nasıl Korunacak?" gibi Sosyal Bilgiler konuları, Türk halkının zorlu savaş şartlarında verdiği mücadeleyi ortaya koyarken, Türkçe dersinde işlenen "Mustafa Kemal'in Kağnısı" metni ile öğrencilerin I. Dünya Savaşı ve Çanakkale Savaşlarına duygusal bir bakış açısı kazanmaları amaçlanmıştır. Türkçe ders kitaplarındaki tarih içerikli metinlerin çoğunlukla belirli gün ve haftalarla ilişkili olduğu gözlemlenmiştir; örneğin, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ve 10 Kasım Atatürk'ü Anma Günü gibi.

Sosyal Bilgiler dersi içeriği, kutlanan Belirli Gün ve Haftaları destekleyecek şekilde düzenlenmemiş gibi görünse de 23 Nisan gibi önemli tarihlerde TBMM'nin açılışının ve Türk halkının demokrasiye kavuşmasının anlamı üzerinde durulmuştur. Genel olarak bu kutlamalar, okullarda daha çok Sosyal Bilgiler dersi ve öğretmenleri tarafından yürütülmekte olduğu belirlenmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler ile Sosyal Bilgiler dersindeki tarih konularının ilişkilendirilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada Sosyal bilgiler öğretmenleri, tarih konularının yoğun olduğunu ve ders süresinin bu konuları kapsamlı bir şekilde işlemek için yetersiz olduğu, ders saatlerinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Tarih öğretimi konusunda müfredat ve ders saatleri arasındaki dengesizlik, eğitimde hedeflenen başarıların elde edilmesini zorlaştırmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık eğitimi yönündeki işlevini vurgulamaktadır ve tarih öğretiminin, öğrencilere milli kimlik ve toplumsal değerlerin anlatılması yoluyla bu amaçlara hizmet ettiği görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Buna ek olarak öğretmenlerin daha çok geleneksel öğretim yöntemlerini tercih ettikleri, etkileşimli yöntemleri çok az kullandıkları; çoğu öğretmenin sınavlara hazırlık sürecine ağırlık verdiği, sözlü tarih ve sanal müze ziyaretleri gibi tarihe özgü yöntem ve teknikleri kullanmadıkları dikkati çekmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin başlıca eleştirileri ise ders kitaplarının basit içeriği ve öğrencilere hitap etmede yetersiz olması, kitapların bilgi odaklı olması ve uygulamalı öğretim için yeterli alan sunmaması, tarihsel kavramlar ve isimlerde tutarsızlık ve kavram kargaşası yaratmasıdır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu, Türkçe dersinde işlenen konuların Sosyal Bilgiler dersindeki tarih konularıyla uyumlu olması gerektiğini belirtirken bazı öğretmenler Türkçe dersi ile Tarih dersi arasında doğrudan bir ilişki kuramamışlardır. Bu verilere dayanarak, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu disiplinler arası bir yaklaşımla ders içeriklerinin koordineli şekilde hazırlanmasını desteklerken, bazılarının bu tür bir entegrasyona hazır olmadığı sonucuna varılabilir.

Safran'ın (2006, s. 19) yılında gerçekleştirdiği tarih programları üzerine yaptığı araştırma, tarih eğitiminin bazı kritik sorunlarını ortaya koymuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmenler ve öğrenciler farklı açılardan sorunları dile getirmiştir: Öğretmenlerin %82,5'i, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde aynı konuların tekrar edildiğini, bu durumun eğitimin tekrarlayan bir yapıya sahip olduğunu belirtmişler. Ayrıca, %75'i ders kitaplarının sık sık değiştirilmesinden şikayetçi olup, bu durumun öğretim sürekliliğini olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Öğrenciler ise, %47 ile öğretmenlerin bilgi düzeyinin yetersiz olduğunu ifade etmişler. Kitapların basım kalitesinin %40 oranında yetersiz bulunduğu ve yine %39 oranında kitapların sık sık değiştiği belirtilmiştir. Bu değişimler, öğrencilerin ders materyallerine adaptasyonunu zorlaştırarak, öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Safran'ın araştırması, ülkemizde 2002 yılından itibaren uygulanan eğitim politikalarıyla ders kitaplarının içerik, fiziksel özellik ve tasarım açısından önemli değişikliklere uğradığını da göstermektedir. Bu değişiklikler hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin ders materyallerine yönelik beklentileri ve ihtiyaçları arasında bir uyumsuzluk yaratmış gibi görünmektedir. Eğitim politikalarındaki bu değişikliklerin, öğrenme ve öğretme sürecine etkileri, araştırma bulgularında açıkça ele alınmıştır.

Tarih eğitimi ve Sosyal Bilgiler programları, çocukların tarih bilgisini günlük yaşamlarıyla ve kişisel deneyimleriyle ilişkilendirerek daha iyi kavramalarına olanak sağlaması gerektiği üzerine önemli görüşler bulunmaktadır. Özbaran'ın (1998) vurguladığı gibi, tarih bilgisinin çocukların kendileriyle ilişkilendirilmesi, öğrenilen bilginin daha anlamlı ve kalıcı olmasını sağlar. İlhan Tekeli'nin eleştirileri, Türkiye'deki tarih derslerinin mevcut durumunu özetlerken, derslerin kitaba ve tek bir öğretmenin anlatısına bağımlı olmasını, kullanılan kitapların dilinin ve içeriğinin yetersiz olduğu, bu durum, öğrencilerde ilgi ve araştırma heyecanını körelttiği ve eğitim sürecini monoton bir hale getirdiği yönündedir. Shoop ve Stout'un (2008) "Teaching Social Studies Today" adlı çalışmasında ise, tarih ve Sosyal Bilgiler derslerinin sadece tarihler ve olaylar ötesinde bir anlam taşıdığı, çocukların dokunarak, görerek ve yaparak deneyimledikleri aktiviteler, onlara bilgileri anlamlandırma ve analiz etme konusunda daha zengin deneyimler sunduğu belirtilmektedir. Bu tür interaktif ve katılımcı metodlar, öğrencilere daha dinamik ve ilgi çekici bir öğrenme ortamı sağlayarak, durağan ve sıkıcı derslerden kaçınmalarını mümkün kılmaktadır. Ayrıca, Shoop ve Stout'a (2008, s. 127) göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kültürel ilişkiler, derslere aktif katılım ve zorlu içerikleri farklı bakış açılarıyla işleyebilme yeteneği, öğrencilere çeşitli perspektiflerden düşünme fırsatı tanımaktadır. Bu yaklaşımlar, öğrencilerin daha kapsamlı ve eleştirel düşünme becerileri geliştirmelerine yardımcı olur ve eğitimin genel kalitesini artırmaktadır.

"7. sınıf yeni Sosyal Bilgiler" kitabındaki "Meraklı Gözler TRT'de" başlıklı bölüm, öğrencilere TRT binasını ziyaret ederek, görsel ve somut bir öğrenme deneyimi sunma fırsatı gibi görünse de, dersin içeriği daha geniş bir bilgi setini kapsamaktadır. Bu bölümde, kitle iletişim araçlarının sıralanması, TRT'nin tarihçesi, Türkiye'de radyo ve televizyonculuğun evrimi, TRT'nin internet sitesinin analizi ve televizyon sektöründe çalışan profesyonellerin dil kullanımının tartışılması gibi konular işlenir. Ayrıca, öğrenci çalışma kitabında bulunan "Doğru Bilgi Alma/Verme" etkinliği de öğrencilerin bu konuları daha derinlemesine

kavramalarını amaçlar. Bununla birlikte, bu geniş kapsamlı konu yelpazesi ve öğretim için gereken zaman, öğretmenleri bu konuyu sınıf içinde teorik olarak işlemeye yönlendirebilir. Gezi ve gözlem faaliyetleri, öğrencilere uygulamalı öğrenme deneyimleri sunsa da sınırlı ders saatleri ve müfredatın yoğunluğu öğretmenleri daha çok sınıf içi öğretime itebilir. Bu durum, öğrencilerin konuyu somut örneklerle ilişkilendirme şansını azaltabilir, ancak öğretmenlerin dersleri daha verimli kullanma çabalarını yansıtır. Bu tür durumlar, eğitim yöneticileri ve müfredat planlayıcıları için, teorik bilgilerle pratik uygulamaları dengeli bir şekilde birleştiren öğretim stratejileri geliştirmenin önemini vurgular. Ayrıca, teknolojinin entegrasyonu sayesinde, TRT gibi kurumların sanal turlarının ve interaktif öğrenme araçlarının kullanılması, öğrencilere hem teorik bilgiyi kavratırken hem de somut deneyimler sunabilir, böylece öğrenme sürecini daha etkili ve ilgi çekici hale getirebilir.

Ortaokul 7. sınıf Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri arasındaki entegrasyon, öğrencilerin ders içeriklerini daha iyi kavramalarına ve çeşitli bilgi alanları arasında bağlantılar kurmalarına olanak tanımaktadır. Bu entegrasyonun ders programlarındaki yansımalarını şu şekilde özetlenebilir;

- İletişim Ünitesi: Hem Türkçe hem de Sosyal Bilgiler derslerinin ilk ünite adları "İletişim" olarak belirlenmiştir. Bu ortaklık, dersler arasında kavramsal bir köprü oluşturarak öğrencilere iletişimin temel unsurlarını farklı yönleriyle ele alma fırsatı sunar.
- İletişim Araçlarının Rolü: Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan "İletişim ve İnsan İlişkileri" ünitesindeki "İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolü" kazanımı, Türkçe dersindeki "Dinleme-İzleme" becerisi ile ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirme, öğrencilere medyanın günlük iletişimdeki etkilerini anlamalarında yardımcı olur.
- Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesi: Bu ünite, Osmanlı toplumunun hoşgörü ve birlikte yaşama fikri, kültürel ve sanatsal etkileşimler gibi konular ele alınırken, Türkçe dersindeki "Okuma" becerisi ile entegre edilmiştir. Bu bağlantı, öğrencilerin okudukları metinler üzerinden tarihî ve kültürel konuları daha derinlemesine analiz etmelerini sağlar.
- Türk Dil Kurumu İçerikli Metin: Türkçe ders kitabındaki Türk Dil Kurumu'na dair içerik, öğrencilere Atatürk'ün sosyal bilimlere katkılarını ve Türk Dil Kurumu'nun kuruluş amaçlarını öğrenme konusunda öncül bilgi sunar. Bu, Sosyal Bilgiler dersinde daha önce ele alınan konularla öğrencilerin önceki bilgilerini pekiştirmelerine yardımcı olur.

Ortaokul 7. sınıf Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğretim programları ve tarih konuları açısından yapılan karşılaştırmalı analiz, bu iki ders arasındaki entegrasyonun yeterli olmadığını göstermiştir. Bu durum, ders içeriklerinin öğrenci öğrenimine etkili bir şekilde entegre edilmesi açısından bazı zorluklara yol açabilir. İşte bu analizden elde edilen temel bulgular:

- Sosyal Bilgiler Ders Programının İçeriği: Sosyal Bilgiler programı, tarih, coğrafya, vatandaşlık ve iletişim gibi çeşitli alanları kapsayacak şekilde geniş bir içerik sunmaktadır.
- Tarih Konularının İşlenişi: Tarih konuları, öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde hikayeleştirilmiş ve zihinsel hazırbulunuşluklarına uygun bir biçimde sunulmuştur.
- Kültür ve Uygarlık Katkıları: Sosyal Bilgiler dersinde, savaşlar ve anlaşmalar yerine, toplumların Türk ve Dünya kültürüne yaptıkları katkılar vurgulanmaktadır.
- Görsel Materyaller: Ders kitapları, haritalar, tarihi kalıntılar, minyatürler ve çeşitli grafik materyallerle zenginleştirilerek görsel bir öğrenme deneyimi sunmaktadır.
- Belirli Gün ve Haftaların Eksikliği: Sosyal Bilgiler dersinde belirli gün ve haftalara ilişkin içerikler eksik kalmış, bu boşluk Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle doldurulmuştur.
- Türkçe Ders Kitaplarının Tarih İçeriği: Türkçe programında milli kültür, Atatürkçülük ve milli bayramlar gibi konular üzerinde durulmuştur.
- Türkçe Kitaplarındaki Tarih Konularının Sunumu: Tarih konuları, öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde gerçek hayattan örneklerle ve hikayeleştirilerek sunulmuştur.
- Görsel Materyal Yetersizliği: Türkçe ders kitapları, tarih konularını yansıtacak görsel materyaller açısından yetersiz kalmıştır.
- Dersler Arası İlişki: Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerindeki tarih konuları arasında yeterli düzeyde bir ilişki kurulamamıştır.
- Metinlerin Seçimi: Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin içeriğinin, Sosyal Bilgiler dersi konularından seçilmesi beklenirken, bu bağlantının neredeyse hiç sağlanmadığı görülmüştür.
- Yıllık Planların Uyuşmazlığı: İki dersin yıllık planları arasında, belirli gün ve haftalar dahil olmak üzere neredeyse hiçbir örtüşme olmadığı tespit edilmiştir.

Bu bulgular, Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinin daha etkili bir şekilde entegre edilmesi için müfredat planlamasında önemli değişiklikler yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ders içeriklerinin birbirini destekler şekilde düzenlenmesi, öğrencilerin konuları daha iyi kavramalarına ve ilgi alanlarını genişletmelerine yardımcı olabilir.

Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim ve içerik kalitesini artırmak, öğrencilerin daha etkin ve bütüncül bir eğitim deneyimi yaşamalarını sağlamak amacıyla aşağıdaki öneriler dikkate alınabilir. Önerilerin uygulanmasıyla öğrencilerin bilgiyi daha derinlemesine anlamaları ve çeşitli ders konuları arasında bağlantılar kurmaları hedeflenmektedir. Bu önerilerin somutlaştırılması için atılacak adımlar şunlar olabilir;

1. Teknoloji Entegrasyonu: Öğretmenlerin teknolojiyi etkin kullanmaları için eğitimler düzenlenmeli ve derslerde teknolojik araçların kullanımı teşvik edilmelidir. Öğretmenlerin teknolojiye erişimi ve bu teknolojileri ders içeriklerine entegre etme becerileri geliştirilmelidir.
2. Belirli Gün ve Haftalar: Sosyal Bilgiler derslerinde belirli gün ve haftaların anlam ve önemini vurgulayan metinlerin müfredata dahil edilmesi, bu içeriklerin Türkçe dersleriyle de desteklenmesi sağlanmalıdır.
3. Tarih Konularının Pekiştirilmesi: Türkçe derslerinde, Sosyal Bilgiler dersinde işlenen tarih konularının tekrar ele alınması, bu konuların öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılması ve hatırlanması için önemlidir.
4. İşbirliği İçinde Planlama: Sosyal Bilgiler ve Türkçe öğretmenleri, ders içeriklerini birlikte planlamalı ve uyumlu hale getirmelidir. Bu işbirliği, derslerin birbirini tamamlayıcı şekilde işlenmesini sağlar.
5. Ders İçeriğinin Yapılandırılması: Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri soyut düşünmeye zorlayan tarih konularının öğretmenlerin görüşleri alınarak daha etkin bir şekilde işlenmesi önemlidir.
6. Soru Odaklı Öğrenme: Ders kitaplarında ve sınıf içi etkinliklerde, öğrencilerin sorgulayan ve problem çözen bireyler olarak yetiştirilmesini teşvik eden soru tipleri kullanılmalıdır.
7. Etkinlik Tabanlı Öğrenme: Öğrenci çalışma kitapları, öğrencinin okuduğunu anlama ve analiz etme becerilerini geliştirecek etkinliklerle desteklenmelidir.
8. Müfredatın Güncellenmesi: Teknoloji ve toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda müfredatın sürekli olarak güncellenmesi, ders kitaplarının çağın gereksinimlerine uygun hale getirilmesi gerekmektedir.
9. Öğretmen Eğitimi: Öğretmenlerin tarih algıları ve tarih öğretimi konusundaki yetkinlikleri artırılmalı, tarih felsefesi ve metodolojisi üzerine daha kapsamlı eğitimler verilmelidir.
10. Historiografi Eğitimi: Öğretmen adaylarına tarih yazıcılığı ve tarih felsefesi üzerine dersler verilerek, tarih bilgisinin nasıl üretildiğini ve tarih yazımının temel prensiplerini kavramaları sağlanmalıdır.

Bu önerilerin uygulanması, öğrencilerin hem Türkçe hem de Sosyal Bilgiler derslerinden aldıkları bilgileri daha bağlantılı ve anlamlı bir şekilde özümsemelerine yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Arslan, M. (2012). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ders Notları, Harran Üniversitesi, Birecik Meslek Yüksekokulu.
- Epçaçan, C. (2018). Türkçe Ders Kitabı Etkinliklerinin Çoklu Zekâ Yaklaşımı Temelli Öğretim Açısından Değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (76), 57-78.
- Erden, M. (t.y.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Alkım Yayınları
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Gülbahar, G. (2004). Birey Toplum Eğitim ve Öğretmen. *HAYEF Journal of Education*, 1(1), 223-236.
- Nas, R. (2000). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Özbaran, S. (1998). Comments on the Survey From a Turkish Point of View. *The State of History Education in Europe*, 66-76.
- Safran, M. (2006), *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler* (1.Baskı), Ankara: Gazi Yayınları
- Shoop, S. and Stout C. (2008), *Professional Development For Successful Classrooms – Teaching Social Studies Today*, Huntington Beach, CA: Shell Education
- Şiringel, N. (2006), *Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmenlerinin İlköğretim 6. ve 7. sınıfta Belirli Gün ve Haftalara İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tazebay A. ve Çelenk S. (2008), *Türkçe Öğretimi*, Ankara: Maya Akademi Yayınları
- Türkoğlu, A. (2002), *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (2.Baskı), Ankara: Mikro yayınları
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, G. (2002). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Vatan ve Millet Ünitesinde Çoklu Zekâ Kuramına Göre Geliştirilen Eğitim Durumunun Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi ve Öğrenci Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Doğal Afet Riski Taşıyan Bölgelerde İşletme Yer Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Faktörlere Dair Literatür İncelemesi

Literature Review on Factors to Consider in Business Location Selection in Natural Disaster Risk Regions

Neslihan KAYA* , Yasemin TATLI**

*Coğrafya Öğretmeni, Dr., MEB Çarşamba Yeşilirmak Anadolu İHL, hleslihan@hotmai.com, ORCID: 0000-0002-3282-6750

**Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, yasemintatli@gumushane.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-0143-6127

Öz

İşletmelerin faaliyetlerini sürdürdüğü coğrafi yeri ifade eden kuruluş yeri bir işletmenin ayakta kalması ve sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir. Sanayi tesisleri sadece kurucuların değil aynı zamanda ekonominin ve ülke refahının ana unsurlarındandır. Bu açıdan bakıldığında sanayi tesisleri sadece işletme disiplininin değil ekonomik coğrafyanın da önde gelen inceleme alanları arasındadır. Ekonomi ve coğrafya açısından bakıldığında kuruluş yeri seçerken doğal afetler üzerinde durulması da önem arz etmektedir. Doğal afetlerin insanlar ve onların kurduğu yapılarla etkisi insanın yeryüzündeki yaşam yolculuğu ile başlar. Tabii ki oluşum ve etkileri oluştuğu coğrafya ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de afet riski taşıyan bölgelerde sanayi tesislerinin kurulacağı yerin neresi olacağı önemli bir karardır. Çünkü oluşabilecek afet tıpkı insanların yaşadığı konutları etkilediği gibi sanayi kuruluşlarının iş operasyonlarını ve varlıklarını ciddi şekilde etkileme potansiyeline sahiptir. Afet riski yüksek olan bölgelerde kuruluş yeri seçerken; bölgedeki jeolojik ve sismik riskler, iklimsel tehditler, mevcut su kaynakları ve sel riskleri, yangın riski, toprak kaymaları ve heyelanlar, tsunami riski, fırtına ve hortumlar, bölgenin altyapısı ve ulaşım imkânları, sigorta ve acil durum planları, yerel yönetmelikler ve izinler ve topluluk ilişkileri dikkate alınması gereken faktörler arasındadır. Araştırma yöntemi olarak literatür taraması ve örnek olay incelemesi kullanılmıştır. Literatür taraması, doğal afet riski taşıyan bölgelerde sanayi tesislerinin yer seçimine dair mevcut akademik ve sektörel yayınların sistematik bir şekilde incelenmesini kapsamaktadır. Örnek olay incelemesi ise doğal afet riski yüksek bölgelerde başarılı sanayi tesisi yer seçimlerine dair somut örneklerin incelenmesini içermektedir.

Anahtar kelimeler: Kuruluş yeri seçimi, Doğal afetler, Üretim yönetimi.

Jel Kod: R30, Q54, M11

Abstract:

Establishment location referring a geographical site where an organization manage its business has a vital role in terms of lasting and sustainability. Industrial facilities are of the key elements not only for their founders but also for the economy and country wealth. In this point of view, industrial facilities are within the high priority search issues for both business and economic geography disciplines. In the perspectives of economy and geography, it is vital to consider the natural disasters while selecting an establishment location. The influence of natural disasters on humans and the structures that they built begins with their life journeys on earth. Certainly, the formation and effects vary according to the emerged geographic zone and time. It is an important decision to determine the site where the industrial facilities will be established in the regions with natural disaster risks for Türkiye as it for the world. Because the disaster that may emerge has the potential to impact the work operations of industrial facilities deeply just like the residential buildings. The geological and seismic risks, climatic threats, water resources and flood risks, fire hazards, landslide and earthfalls, tsunami risk, storm and cyclones, infrastructure and means of transport, insurance and contingency plans, local regulations and permissions, and social relations are among the fact to be considered when deciding on an establishment location in high disaster risky zones. The research method involves a literature review and case study analysis. The literature review systematically examines existing academic and sectoral publications on the location selection of industrial facilities in regions with natural disaster risks. The case study analysis involves the examination of successful industrial facility location decisions in high-risk areas. In this paper, we will address what factors to consider in high disaster risky regions when choosing an establishment location and samples of good practices.

Key words: Establishment location decision, Natural disasters, Production management.

Jel Code: R30, Q54, M11

Giriş

Kuruluş yeri ile ilgili kararlar işletmelerin başarısını ve sürdürülebilirliğini önemli ölçüde etkileyen, stratejik iş planlamasının kritik bir yönünü oluşturur. Geleneksel olarak işletmeler yer seçimlerinde ulaşım maliyetleri ve iş gücü mevcudiyeti gibi nicel faktörlere odaklanmışlardır. Ancak güncel araştırmalara göre karar alma süreçlerinde hem nitel hem de nicel unsurları içeren daha kapsamlı bir değerlendirmeye doğru bir kayma olduğu gözlemlenir (Noy, 2009).

Doğal afetlerin kuruluş yeri seçimlerine etkisi özellikle artan gelirlerin bölgelerin bu tür olaylara karşı kırılganlığını nasıl etkileyebileceğini anlamak açısından önemli bir araştırma alanıdır. Doğal afetlerin sosyal ve ekonomik maliyetlerinin genellikle dezavantajlı nüfusları orantısız bir şekilde etkilediği gözlemlenmiştir, bu da yer seçimlerinde kırılganlık faktörlerinin dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır (Kellenberg ve Mobarak, 2008). Bu durum, işletmelerin ekonomik faktörlerin yanı sıra sosyal ve çevresel riskleri de değerlendirerek kuruluş yeri seçimlerinde daha kapsamlı bir yaklaşım benimsemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

Afet yönetimi alanında tesis konumu, tedarik ve yardım dağıtımı ile ilgili kararlar, etkin yanıt ve iyileşme operasyonlarının sağlanması için kritik öneme sahiptir. Stratejik olarak tesislerin ve kaynakların konumlandırılması afet bölgelerine zamanında ve verimli yardım ulaştırılmasında önemli bir rol oynar, bu da afetlere cevap verme çabalarında hazırlık ve lojistiğin önemini vurgular (Rodríguez-Espíndola, 2023). Organizasyonlar, matematiksel modellemeler ve karar alma çerçevelerini kullanarak olası kriz sırasında zamanında yardım sağlama kapasitelerini artırabilirler.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) bağlamında, iş yerlerinin belirlenme süreci girişimcilerin özel ihtiyaçlarına uygun tavsiye sistemleriyle desteklenebilir. Bu sistemler rekabet ve ekonomik geçerlilik gibi faktörleri göz önünde bulundurarak uygun yerler hakkında rehberlik sağlamak için veri analizi ve pazar bilgilerini kullanmaktadırlar. KOBİ'ler teknoloji ve veri odaklı öngörülerini kullanarak karar alma süreçlerini geliştirebilir ve rekabetçi piyasalarda başarı şanslarını artırabilirler. Kuruluş yeri kararları, ekonomik değerlendirmelerden sosyal ve çevresel risklere kadar çeşitli faktörlerin kapsamlı bir değerlendirmesini gerektiren çok yönlü süreçlerdir. İleri analiz teknikleri, stratejik planlama çerçeveleri ve disiplinler arası içgörülerini birleştirerek, işletmeler yer seçim süreçlerini en iyi hale getirebilir ve yeni çehreler kazanan zorluklar ve fırsatlar karşısında sürdürülebilir büyüme ve dayanıklılık için kendilerini konumlandırabilirler.

Doğal Afet Riski ve Doğal Afetlerin Etkileri

Dünya'nın doğal devinim süreçlerinden kaynaklanan, geniş çapta yıkım ve can kaybına yol açan felaketlere doğal afet denir. Depremler, seller, fırtınalar, yangınlar ve dolu fırtınaları gibi olaylar antik çağlardan bu yana meydana gelmekte ve akla ilk gelen doğal afetler arasındadır. İklim değişikliği ve doğal çevrenin bozulması gibi faktörler son yıllarda bu olayların etkisini daha da artırmıştır (Yalaz, 2023). Doğal afetlerin sonuçları geniş kapsamlı olup ekonomiden zihin sağlığına ve sosyal yapılara kadar çeşitli toplum kesimlerini etkilemektedir (Noy, 2009; Zhang et vd., 2022; Kuntjorowati et vd., 2022).

Akademik literatürde, doğal afetlerle ilgili terminoloji üzerine kapsamlı bir tartışma mevcuttur. Bu tartışmalar 'doğal afet', 'felaket', 'risk' ve 'tehlike' gibi terimlerin tanımları ve kullanımına odaklanmaktadır. Özellikle, doğal afetlerin insan kaynaklı faktörler ve toplumsal hassasiyetlerle nasıl etkileşime girdiği üzerinde durulmaktadır. Örneğin, Wisner ve arkadaşları (2004) 'tehlike' ve 'risk' kavramlarının doğal olayların yanı sıra toplumsal, ekonomik ve çevresel faktörleri de içermesi gerektiğini savunurken, Kelman (2018) afetlerin doğallığını sorgulayarak bu olayların toplumsal yapıların ve süreçlerin bir sonucu olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu tartışmalar afetlerin anlaşılması ve yönetilmesi açısından terminolojinin netleştirilmesinin önemine işaret etmektedir. Birtakım çalışmalarda da doğal tehlikelerin kendileri ile bu tehlikelerden kaynaklanan insan kaynaklı afetler arasında ayırım yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Chmutina ve Meding, 2019). Bu ayırım doğal olayların etkisini artırmada insan eylemlerinin ve kırılganlıklarının rolünü anlamak için kritik önemdedir. Araştırmalar afetten sağ kalanların yalnızca afetlerin nedenlerini doğa veya insan eylemlerinden kaynaklandığını düşünmek yerine doğal ve insan faktörlerinin bir kombinasyonuna bağladığını göstermiştir (Massazza vd., 2019). Afetlerin makroekonomik etkileri incelendiğinde ise doğal afetlerin diğer dışsal şoklar arasında çıktı dalgalanmalarına önemli ölçüde katkıda bulunduğu ve ekonomik büyümeyi, kamu maliyesini ve ticaret dengelerini olumsuz etkilediği açıkça görülmektedir (Noy, 2009).

Bu tartışmalar doğal olayların ve insan eylemlerinin etkileşimini anlamının önemini vurgulamaktadır. Doğal afetlerin yalnızca doğa olaylarından kaynaklanmadığı, aynı zamanda insan faaliyetlerinin de bu olayların etkilerini artırdığı görülmektedir. Özellikle, doğal tehlikeler ile insan kaynaklı afetler arasındaki ayırım, bu kompleks ilişkinin anlaşılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Buradan anlaşıldığı gibi doğal afetler ve insan faaliyetleri arasındaki ilişki karmaşık ve çok boyutludur. Doğal afetler doğal olaylarla tetiklenirken ormanların tahribatı, kentleşme ve yanlış arazi kullanımı planlaması gibi insan eylemleri bu olaylara karşı kırılganlığı artırmaktadır (Iyer-Raniga ve Marshall, 2020).

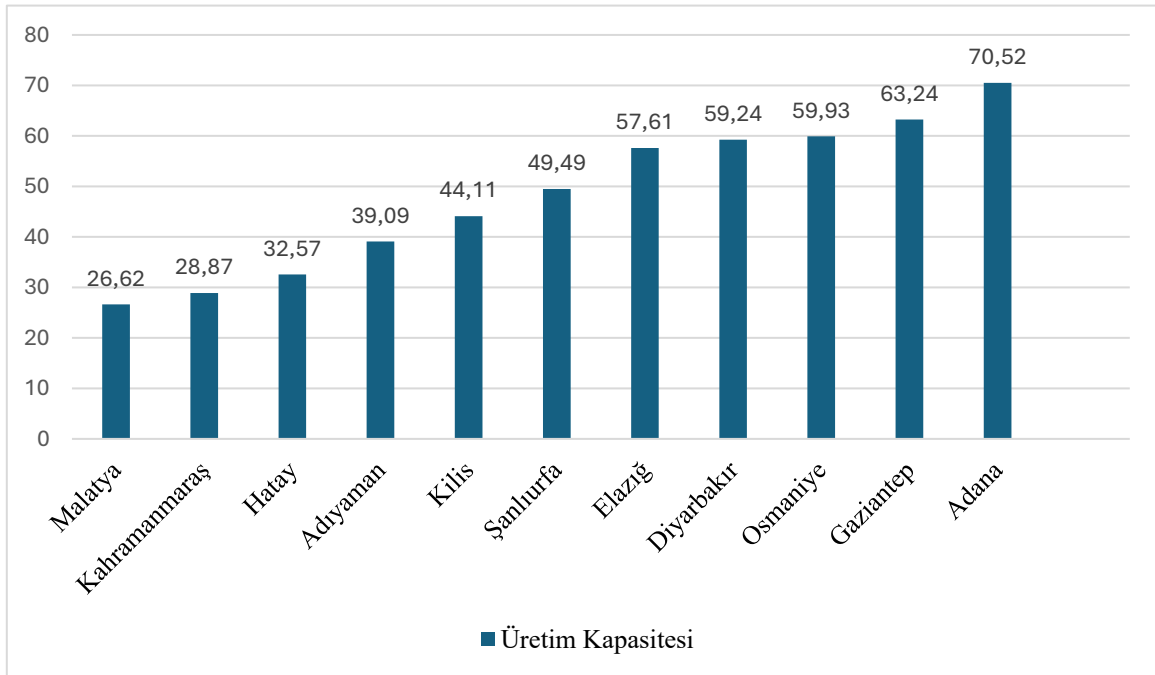
Doğal afetler doğal olaylarla tetiklenirken, ormanların tahribatı, kentleşme ve yanlış arazi kullanımı planlaması gibi insan eylemleri bu olaylara karşı kırılganlığı artırmaktadır (Iyer-Raniga ve Marshall, 2020). Bazı örneklerde görüldüğü üzere, yer altından gaz çıkarma işlemlerinin depremlere yol açması gibi afetler insan faaliyetleri nedeniyle tetiklenmekte veya şiddetlenmektedir (Bakema vd., 2018). Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Oklahoma eyaletinde, yoğun yer altı suyu ve petrol çıkarma işlemlerinin yerel sismik aktiviteleri artırdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Hollanda'da, Groningen gaz sahasındaki

doğal gaz çıkarma işlemlerinin bölgede sık sık küçük ölçekli depremlere neden olduğu rapor edilmiştir. Bu durum, afet sonuçlarını şekillendirmede doğal ve beşerî nedenlerin birbiriyle ilişkisine dikkat çekmektedir.

Doğal afetlerin etkisini mümkün olan en az seviyeye indirmek toplumun çeşitli kesimlerini kapsayan çok yönlü bir yaklaşım gerektirir. Hükümetler ve diğer kuruluşlar, afet mağdurlarını psikolojik destek sağlama, geçici barınaklar inşa etme, gıda ve su temini, sağlık hizmetleri sunma ve yeniden yapılanma projeleri gibi çeşitli yollarla desteklemek ve bu olayların olumsuz sonuçlarını azaltmak için sosyal yardım politikaları uygulamıştır (Kuntjorowati vd., 2022). Bununla beraber afet direnci, kalkınma politikasında önemli bir kavram olarak ortaya çıkmış ve daha dayanıklı topluluklar inşa etmede hazırlık, cevap verme ve iyileşmenin önemini vurgulamaktadır (Keating vd., 2016).

Doğal afetlerin ekonomik etkileri de önemli olup, bu olayların makroekonomik etkilerinin belirgin olduğunu ve mali ve dış dengeleri etkilediğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Rasmussen, 2004). Özellikle, Cavallo ve Noy (2010) tarafından yapılan çalışmalar büyük ölçekli doğal afetlerin GSYİH üzerinde negatif etkileri olduğunu, ekonomik büyümeyi yavaşlattığını ve kamu borcunu artırdığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda Skidmore ve Toya (2002) da doğal afetlerin fiziksel sermaye kayıplarına neden olduğunu ve kısa vadede ekonomik performansını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Diğer taraftan, Loayza ve arkadaşları (2012) ise afetlerin sektörel bazda farklı etkiler yarattığını, örneğin tarım ve hizmetler sektörlerinin daha fazla etkilendiğini, sanayi sektörünün ise bazı durumlarda daha dayanıklı olabildiğini göstermiştir. Doğal afetlerle ilişkili ortaya çıkan maliyetler altyapı ve mülkiyet üzerindeki doğrudan hasarların ötesine geçerek ekonomiler ve geçim kaynakları üzerinde uzun vadeli etkileri de kapsar. Bunun yanı sıra yatırımcıların risk tutumları, kişisel felaket deneyimlerinden etkilenebilir ve doğal afetlerin ardından yatırım davranışlarında daha çok olumsuz yönde değişikliklere yol açabilir (Bernile vd., 2020).

Doğal afetler toplum, ekonomi ve çevre üzerinde geniş kapsamlı sonuçları olan karmaşık olgulardır. İnsan hayatı, gerçekliği kendisi kadar kesin olan ancak yaşanabilecekler en az indirebileceğimiz dünya gerçekleri arasında yer alır. Bu olayların etkisini azaltmak ve afetlere karşı daha dayanıklı topluluklar inşa etmek için doğal süreçler ve insan faaliyetleri arasındaki etkileşimi anlamak esastır. Afet riskini azaltma, sosyal yardım ve sürdürülebilir kalkınma uygulamalarını entegre eden bütüncül bir yaklaşımı benimseyerek, toplumlar doğal afetlerin getirdiği zorluklara daha iyi hazırlıklı olabilir ve bu zorluklara daha iyi yanıt verebilir Wisner vd., 2004).

Şekil 1. 6 Şubat Depremleri Sonrasında Sanayi İşletmelerinin Üretim Kapasiteleri (Sabırsız ve Şöhret, 2024).

Üretim tesisinin kurulduğu alanda yaşanacak bir afet tıpkı bölgede yer alan konutlar gibi tesislerde de yıkıcı etkilere sahip olmaktadır. Diğer taraftan yaşanan afetlerden bölgedeki iş gücü de doğrudan etkilenmektedir. Şekil 1'de 6 Şubat depreminin ardından afetten etkilenen 11 ildeki tesislerin üretim kapasiteleri görülmektedir. 6 Şubat depremi Türkiye'nin yaşamış olduğu en güncel ve büyük çaplı afet olup güneydoğu bölgesinde geniş çapta yıkıma yol açarak büyük sanayi merkezlerini etkilemiştir. Deprem Adana, Gaziantep, Şanlıurfa gibi sanayi yoğunluğunun yüksek olduğu şehirlerde ciddi üretim kayıplarına neden olmuştur. Bu iller Marmara bölgesinden sonra Türkiye'nin en önemli sanayi bölgeleri arasında yer almakta ve deprem sonrası yaşanan üretim düşüşleri ekonomik etkilerin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Grafikte, her ilin deprem sonrası üretim kapasiteleri sunulmuştur. Deprem sonrası lojistik ve tedarik zincirinde yaşanan aksaklıklar, fabrikaların ihtiyaç duyduğu hammadde ve yarı mamullere ulaşımını zorlaştırmıştır. Bununla birlikte depremden etkilenen bölgelerde çalışan işçilerin sağlık

sorunları ve psikolojik etkiler nedeniyle iş gücünde önemli bir azalma yaşanmıştır. Deprem limanlar, havaalanları ve yollar gibi kritik ulaşım altyapısında ciddi hasara yol açarak ürünlerin müşterilere ulaşmasını engellemiştir. Özellikle üretim tesislerinin binaları, makineleri ve ekipmanları depremde zarar görmüş bu da üretim kapasitesinde düşüş gözlenmesine yol açmıştır (Sabırsız ve Şöhret, 2024).

İmalat Sektöründe Stratejik Yer Seçimi ve Sürdürülebilirlik

İmalat sektörü hammaddelerden veya bileşenlerden ürün elde etme faaliyetlerini içeren küresel ekonomilerin kilit bir oyuncusudur. Stratejik planlama imalat firmalarının teknolojik değişimlere uyum sağlaması ve rekabetçiliğini koruması gibi pek çok konu imalat sanayi için önemli konular arasındadır. Özellikle Çin gibi hızla büyüyen ekonomilerde imalat sanayi için büyümeyi çevresel sürdürülebilirlikle dengelemek büyük bir zorluktur. Sektördeki genişleme genellikle kapasite fazlası ve çevre kirliliği gibi sorunlara yol açmakta ve bu da yüksek kaliteli kalkınmayı teşvik eden ve çevresel etkileri azaltan düzenlemelerin gerekliliğini vurgulamaktadır (Wang ve Li, 2021). Bu zorlukların ele alınması, sektörün uzun vadeli yaşanabilirliği ve sürdürülebilir ekonomik büyümesi için önemli görülmektedir.

Bu bağlamda imalat sanayinde sürdürülebilirliği artırmaya yönelik yenilikçi yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Akıllı üretim ürün kalitesini, verimliliği ve inovasyonu artırmayı amaçlarken çevre dostu uygulamaları teşvik eden bir diğer önemli trenddir. Akıllı üretim blockchain gibi teknolojiler kullanarak akıllı üretim süreçlerini en iyi hale getirmeyi, izlenebilirliği artırmayı ve imalat işletmelerinde rekabet gücünü yükseltmeyi hedefler (Guo vd., 2022). Günümüzde akıllı üretim uygulamalarını benimsemek şirketlerin temel yetkinliklerini artırmaları ve pazar taleplerini karşılamaları için giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Sürdürülebilirlik imalat sanayi için kritik bir odak noktasıdır ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmayı ve çevresel etkiyi azaltmayı vurgular. Şirketler sürdürülebilirlik ilkelerini üretime entegre ederek verimliliği, ürün kalitesini, enerji verimliliğini, iş güvenliğini ve sosyal sorumluluğu artırmaya çalışırlar (Tripathi vd., 2022). Bu değişim ekonomik, çevresel ve sosyal performansı vurgulayan üçlü alt çizgi yaklaşımı ile uyumludur (Braccini ve Margherita, 2018).

Yalın üretim ilkeleri operasyonel verimliliği artırmak, israfı azaltmak ve müşteri memnuniyetini artırmak için gerekli ve önemli değerler arasında kabul edilir. Yalın düşünce verimsizlikleri ortadan kaldırmayı, çalışma alanını en iyi hale getirmeyi ve iş gücünü organize etmeyi vurgulamaktadır. Bu şekilde üretim süreçlerini ve verimliliği artırır (Farokhi ve Rao, 2016). Yalın uygulamaların hayata geçirilmesi imalat operasyonlarını ve genel iş performansını önemli ölçüde iyileştirebilir.

Endüstri 4.0 teknolojileri, Endüstriyel Nesnelerin İnterneti (IIoT) ve bulut imalatı gibi gerçek zamanlı veri toplama, analiz ve makineden makineye iletişimi mümkün kılarak imalat sistemlerinde bir tür devrim yaratmaktadır. Bu teknolojiler endüstriyel süreçlerde esnekliği, ölçeklenebilirliği ve verimliliği artırır, daha çevik ve birbirine bağlı imalat ekosistemlerini teşvik eder (Liu vd., 2022). Dijitalleşme ve otomasyonu benimsemek, değişen piyasalarda rekabetçi kalmak isteyen imalat şirketleri için kritik öneme sahiptir.

Kaynak yoğunluğuyla işletilen endüstrilerde, özellikle tekstil sektöründe, sürdürülebilir imalat uygulamaları oldukça önemlidir ve uzun vadeli yaşanabilirlik için sürdürülebilir uygulamaları benimsemesi için kamuoyundan çeşitli baskılar yöneltilmektedir (Stulga vd., 2022). Tekstil endüstrisinde sürdürülebilirliği teşvik eden çerçeveler geliştirmek, çevresel zorlukların ele alınması ve imalat süreçlerinde olumlu değişimlerin teşvik edilmesi için esastır.

Sonuç olarak imalat sektörü, teknolojik ilerlemeler, sürdürülebilirlik gereksinimleri ve operasyonel verimlilik ihtiyacı ile yönlendirilen önemli bir dönüşüm geçirmektedir. Endüstri 4.0 teknolojilerini, sürdürülebilir uygulamaları ve yalın üretim ilkelerini benimsemek, rekabetçi ve çevreye duyarlı piyasalarda başarılı olmayı hedefleyen şirketler için temel stratejilerdir. Zorlukların üstesinden gelerek, dijital inovasyonlardan yararlanarak ve sürdürülebilirliği ön planda tutarak, imalat firmaları uzun vadeli başarı için kendilerini konumlandırabilir ve daha verimli, sorumlu ve dayanıklı bir endüstri ortamına katkıda bulunabilir.

Kuruluş Yeri Seçimi

En basit ifade ile kuruluş yeri seçimi işletmenin faaliyetlerini sürdüreceği en iyi yerin seçilmesi işlemidir. En uygun yerin seçilmesi işletmenin ilerleyen süreçte başarılı olması bir tarafa hayatta kalması için de kritik öneme sahiptir. Yatırımcılar açısından bakıldığında yer seçimi ilk etapta görünen ve sonrasında ortaya çıkabilecek olanlar da dâhil görünmeyen maliyet unsurlarını minimum seviyede tutacak bir çözümün bulunmasını ifade eder.

Yer seçimleri genel olarak üç aşamalı bir problemdir. Bu problemin ilk aşaması tesisin kurulacağı bölgenin seçimidir. İkinci aşaması seçilen bölge içerisinde belirli bir yerin seçilmesidir. Son aşamada ise belirlenen yer içerisinde tesisin kurulacağı arazi parçasının seçimidir (Demirdögen, 2019).

İşletmelerin kurulacağı yerlerin seçimi, işletmelerin operasyonel verimlilik, maliyet etkinliği ve pazar rekabetçiliğini sağlamak için yapmaları gereken kritik stratejik seçimlerdir. İnsanlığın kendisiyle birlikte çağlar da gelişip yenilendikçe teknik bilgiler gelişmiş yer seçiminde etkili olan faktörler önemli ölçüde değişim göstermiştir. Tarihsel olarak firmalar yer seçerken öncelikle ulaşım ve iş gücü maliyetleri gibi nicel faktörleri göz önünde bulundurmışlardır. Ancak güncel araştırmalar bu kararları etkileyen daha geniş bir nitel ve nicel faktör yelpazesine doğru bir kayma olduğunu göstermektedir (MacCarthy ve Atthirawong, 2003).

Tablo 1’de kuruluş yeri seçiminde kullanılan bazı temel faktörler ve bu faktörlerin ağırlıklarını belirlemede kullanılan bazı yöntemlerden örnekler yer almaktadır.

Tablo. 1: Bir Sanayi Tesisi İçin Yer Seçerken Dikkate Alınması Gereken Faktörler

Faktör	Açıklama
Yakınlık	Hammadde kaynaklarına Müşterilere İşgücü havuzuna
Ulaşım	Ulaşım altyapısının kalitesi Nakliye maliyetleri
İşgücü	Yeterli ve nitelikli işgücü mevcudiyeti İşgücü maliyetleri
Altyapı	Su, elektrik, iletişim ve atık işleme gibi hizmetlerin mevcudiyeti
Arazinin Maliyeti	Arazi satın alma veya kiralama maliyeti
Çevresel Düzenlemeler	Çevresel düzenlemelere uygunluk Kirlilik kontrol maliyetleri
Hükümet Teşvikleri	Vergi indirimleri, sübvansiyonlar veya diğer teşviklerin mevcudiyeti
Kümelene Etkileri	Benzer işletmelerin yakın bölgelerde yoğunlaşması Bilgi paylaşımı ve iş birliği fırsatları

Kaynak: Tümertekin ve Özgüç (2018). Ekonomik Coğrafya /Küreselleşme ve Kalkınma.

Optimal bir yer seçimi işletmeler için son derece kritik görülür çünkü bu seçimler işletmelerin başarısını ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Tedarik kaynaklarına yakınlık, pazarlara erişim, vasıflı iş gücünün bulunabilirliği, altyapı ve düzenleyici ortam gibi faktörler, bir yerin iş operasyonları için uygunluğunu belirlemede önemli rol sahibidir (Arar vd., 2019). Bu nedenle işletmelerin kapsamlı analizler ve değerlendirmeler yaparak yer seçimleri konusunda bilinçli kararlar almaları beklemektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ’ler) bağlamında iş yeri belirleme süreci girişimcilerin özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmış öneri sistemleri ile desteklenmektedir (Setiawan vd., 2020). Bu sistemler rekabet, pazar dinamikleri ve ekonomik sürdürülebilirlik gibi faktörleri dikkate alarak, KOBİ’lerin kurulabileceği uygun yerler konusunda rehberlik sağlamak için veri analizi ve pazar iç dinamiklerinden yararlanır (Setiawan vd., 2020). Bu gibi araçlar karar verme sürecini kolaylaştırabilir ve işletmenin başarısını artırabilir.

Turizm ve konaklama gibi sektörlerde yer seçimi otel gibi konaklama amaçlı kuruluşların başarısını ve sürdürülebilirliğini etkileyen kritik bir faktördür. İtibar, bina tarzı, finansal yapı, pazarlama stratejileri, personel kalitesi ve kuruluş aşamasında yapılan yer seçimleri gibi unsurlar turist konaklama yerlerinin genel performansına ve rekabet gücüne katkıda bulunmaktadır (Chou vd., 2008). Bu nedenle, konaklama sektöründeki işletmeler için yer seçim sürecinde bu faktörlerin dikkatlice değerlendirilmesi pek çok sektöre göre daha farklı işler ve önemli görülmektedir.

Çok kriterli karar analizi (ÇKKA) çeşitli kriterleri ve hedefleri dikkate alarak iş yeri seçiminde değerli bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. ÇKKA metodolojilerini kullanarak işletmeler maliyet, erişilebilirlik, pazar potansiyeli ve düzenleyici uyumluluk gibi çeşitli faktörlere dayanarak farklı yer seçeneklerini sistematik olarak değerlendirebilirler (Perez-Benitez vd., 2021). Bu yapılandırılmış karar verme süreci işletmelerin stratejik hedefleri ile uyumlu bilinçli seçimler yapmalarına yardımcı olmaktadır.

Sanayi yeri seçim kararları bağlamında doğal kaynaklar, tedarikçi ağları, müşteri yakınlığı ve operasyonel verimlilik gibi faktörler kritik öneme sahiptir. Sanayi yeri seçimi kaynak kullanımını optimize etmek, maliyetleri en aza indirmek ve operasyonel etkinliği artırmak için karmaşık hesaplamalar ve analizler barındıran karmaşık ama önceli bir süreçtir (Boutkhom vd., 2015). İşletmeler rekabet avantajı sunan stratejik yerleri belirlemek için genellikle matematiksel modeller ve çok boyutlu analizlere güvenmektedirler.

Yer seçim süreci, fiziksel kuruluşlarla sınırlı kalmayıp dağıtım merkezleri ve lojistik tesisleri de kapsamaktadır. Dağıtım merkezleri için etkili yer seçimi ulaşım ağları, pazar talebi, maliyet etkinliği ve hizmet kalitesi gibi faktörleri değerlendirmek için çok kriterli karar verme yaklaşımlarını kullanmayı içerir (Nedeljković, 2023). Karar destek modelleri ve analitik araçlardan yararlanarak, işletmeler dağıtım operasyonlarının verimliliğini ve etkinliğini artırabilirler.

İşletme yeri seçimi iş başarısı ve sürdürülebilirliği sağlamak için çeşitli faktörlerin dikkatlice değerlendirilmesini gerektiren çok yönlü bir süreçtir. Geleneksel nicel değerlendirmelerden modern çok kriterli analizlere kadar, işletmeler yer seçimlerinde bilinçli kararlar almak için birçok araç ve metodolojiye sahiptir. İşletmeler veri odaklı görüşlerden stratejik planlamadan ve karar destek sistemlerinden yararlanarak yer seçim süreçlerini en iyi hale getirip kendilerini uzun vadeli büyüme ve rekabetçilik için konumlandırabilirler.

Yöntem

Araştırma yöntemi olarak literatür taraması ve örnek olay incelemesi kullanılmıştır. Tarama yapılırken “Kuruluş Yeri Seçimi”, “Doğal Afetler”, “Üretim Yönetimi”, “Establishment Location Decision”, “Natural Disasters” ve “Production Management” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama gerçekleştirilmiştir. Sobiad, Scopus, Web of Science, Book Citation Index, PubMed, Asos Index ve SIS gibi veri tabanlarında çok sayıda makale incelenmiştir. Yapılan taramada mevcut akademik ve sektörel yayınların sistematik bir şekilde incelenerek doğal afet riski taşıyan bölgelerde sanayi tesislerinin yer seçimine ve bu seçimlerin hangi kriterlere göre yapıldığına dair inceleme yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmada doğal afet riski yüksek bölgelerde başarılı sanayi tesisi yer seçimlerine dair somut örneklerin incelenmesi de yapılmıştır.

Literatür Değerlendirmesi

Yüksek afet riski olan bölgelerde kuruluş yeri seçerken, işletmenin veya kuruluşun güvenliğini ve dayanıklılığını sağlamak için bazı önemli faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekir. Dewanti ve arkadaşlarının (2019) vurguladığı gibi, bölgenin afet yönetimi kapasitesi önemli bir faktördür. Bölgedeki dayanıklılık kapasitesi ve mevcut kaynakların anlaşılması afet risklerini etkili bir şekilde hafifletmek için gereklidir. Bununla birlikte, Geng ve arkadaşları (2020) acil durum barınakları için yer seçerken birçok niteliksel faktörün göz önünde bulundurulması ve potansiyel risklerin olduğu alanlardan kaçınılması gerektiğini vurgulamaktadır. Buradan yola çıkarak bölgedeki belirli risklerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğinin önerildiğini ifade edebiliriz.

Ayrıca Amin ve arkadaşlarının (2018) yapmış olduğu çalışmada belirttiği gibi, afet riski yüksek bölgelerde yaşayanların tipolojisi, yer seçimi üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Yüksek riskli bölgelerdeki nüfusun özelliklerini ve ihtiyaçlarını bilmek politika yapımcıların yeniden yerleşim veya yeni tesisler kurma kararları alırken göz önünde bulundurması gereken etmenlerin başında gelir. Bir başka çalışmada Chen ve arkadaşları (2021) kentsel yağmur fırtınası afet riskinin etkileyen faktörlerini daha ayrıntılı olarak ele almış ve bölgedeki doğal afetlerle ilgili belirli risklerin anlaşılması gerekliliğinin altını çizmiştir. Bu gibi değerlendirmeler risk değerlendirmesi için bir indeks sistemi geliştirmeye ve yer seçimi kararlarını yönlendirmeye katkı sağlamaktadır.

Afet riski yüksek bölgelerdeki yerleşim dağılımının deseniyle ilgili yaptıkları çalışmada N ve Pigawati (2021) arazi kullanımı, kırılma seviyeleri ve yerleşim desenleri gibi yönler için bilgilere yer vermiştir. Bu özelliklerin bilinmesi doğal tehlikelere daha az duyarlı olan uygun yerleri belirlemede yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Raharjo ve arkadaşları (2022) tarafından tartışılan ulaşım altyapısı planlaması, yüksek riskli bölgelerde afet azaltma çabalarını desteklemek için gerekli görülmektedir. Afet risklerini azaltmak ve afet bölgelerinde yaşayanlara anında uyarılar sağlayacak sistemleri oluşturmak kuruluş veya işletme yeri seçerken dikkat edilmesi gereken noktalar arasında yer alır.

Afet riskinin azaltılması bağlamında Li ve arkadaşları (2019) düşük hasar riski ve yüksek tahliye kapasitesine sahip yedek veri merkezi yerlerinin seçilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu ilke afet riski yüksek bölgelerdeki herhangi bir kuruluş için daha geniş bir şekilde uygulanabilir ve sağlam tahliye planları ve risk azaltma stratejilerinin gerekliliğini ortaya koyar. Dağlık bölgelerdeki enkaz akış tehlikelerinin değerlendirilmesi Zhou ve arkadaşları (2022) tarafından vurgulanmakta ve yüksek afet riskine sahip bölgelerde uygun kuruluş yerlerini belirlerken bu özel riskleri de değerlendirir.

Afet riski yüksek bölgelerde belirli faaliyetlerin fizibilitesi ve risklerinin değerlendirilmesi gerekir. Rahmawati (2023), Merapi Dağı'nda biber yetiştiriciliğinin fizibilitesi ve risklerini tartıştığı çalışmasında yüksek afet riski bölgelerinde ekonomik faaliyetlerin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere afet riski yüksek bölgelerde her birçok ekonomik faaliyetin yürütülmesi diğer yörelere göre daha detaylı bir planlama süreci gerektirmektedir. Potansiyel ekonomik faaliyetler dikkatlice değerlendirilip araziye uyumlu olmalı ve afet anında ortaya çıkacak tehlikeleri asgari düzeyde tutmaya yardımcı olmalıdır. Öte yandan, Wibowo (2024) tarafından incelenen eğitim kurumlarında afet riskinin azaltılması sel riski yüksek bölgelerde hazırlık planlaması ve kaynak hareketliliğinin önemi vurgulanmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere, yüksek riskli bölgelerde kuruluş yeri seçerken hazırlık önlemleri dikkate alınmalıdır.

Krisanti (2024) tarafından araştırılan sürdürülebilir geçim kaynakları için topluluk temelli arazi kullanımı modellerini belirlemek afet riski yüksek bölgelerde çalışan politika yapımcılar ve kurumlar için değerli bilgiler sağlayabilir. Arazi kullanım uygulamalarının sürdürülebilir geçim kaynaklarına ve afet riskinin azaltılmasına nasıl katkıda bulunabileceğini anlamak kuruluş yeri seçiminde bilgilendirici kararlar alınması için önemlidir. Yusuf ve arkadaşlarının (2022) vurguladığı gibi okullarda afet eğitimi de afet riski yüksek bölgelerde dayanıklılık oluşturma adına büyük öneme sahiptir. Eğitim kurumları toplulukları afetlere hazırlamada temel ve kritik bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra işletmelerin fonksiyonuna göre kuruluş yerlerinin eğitim kurumları gibi kamu binalarına konumu dikkate alınmalıdır.

Amelia ve Guswandi (2023) tarafından tartışılan afet riski yüksek bölgelerin haritalanması yerel hükümetlerin çevresel bozulmayı azaltma ve afet risklerini en aza indirme politikaları ve stratejileri geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bu gibi bilgilerin değerlendirilmesi doğal afetlere karşı duyarlı bölgelerde kurulması planlanan işletmeler ve diğer kuruluşlar için belirleyici role sahiptir. Arifin ve arkadaşları (2021) tarafından incelenen afetlere dayanıklı köy tabanlı yaklaşımın uygulanması da topluluk düzeyinde kırılma azaltmaya ve dayanıklılığı arttırmaya odaklanarak yer seçim kararlarının daha doğru alınmasına katkı

sağlar. Bu yaklaşım afet riski yüksek bölgelerdeki kuruluşların operasyonlarına afet riskini azaltma politikalarını entegre etmelerine rehberlik edebilir.

Suradi ve arkadaşlarının (2022) yapmış olduğu çalışmada yerel kurumlarla afet hazırlık programlarını birleştirmenin, yüksek riskli bölgelerde topluluk afet hazırlığını artırır denilmiştir. Çeşitli paydaşların katılımı ve bütünleşik bir afet yönetimi yaklaşımının benimsenmesi afet riski yüksek bölgelerdeki kuruluşların güvenliği ve dayanıklılığı için hayatidir. Buna ek olarak, Sari ve Ridhani (2022) tarafından vurgulanan mekânsal planlamada afet riskini azaltma önlemlerinin göz önünde bulundurulması dayanıklı yerleşim yerleri oluşturmak ve afet risklerini etkin biçimde azaltmak için gereklidir. Kuruluş yeri seçerken afet riskini azaltmayı önceleyen kentsel planlama stratejilerinin dikkate alınmalıdır.

Afet riski yüksek bölgelerde afet güvenli eğitimi ve davranışsal uyum yeteneği, sırasıyla Ronggowulan (2024) ve Mayangsari (2024) tarafından araştırılmış ve okullarda afet hazırlığını artırmanın kritik önemde olduğu vurgulanmıştır. Öğrencilerin afet ve risk konularında bilgi, tutum ve davranışsal uyum yeteneklerinin geliştirilmesi yüksek riskli bölgelerdeki eğitim kurumlarının afetlerin etkisini azaltması konusunda doğrudan katkı sağlar. Öğrenciler arasında afet okuryazarlığı, Kesumaningtyas ve arkadaşları (2022) tarafından tartışılmış, okul ortamlarında afetler karşısında etkin eylemlere geçilebilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Afet riski yüksek bölgelerdeki kuruluşlar, öğrenciler arasında afet okuryazarlığını artırma girişimlerini dikkate almalı ve genel hazırlıkların iyileştirilmesinde kurumlarla iş birliğine gitmelidir.

Lukman ve arkadaşlarının (2021) yürüttüğü çalışmada da lise öğrencilerinde bilgi, tutum ve afet hazırlığı arasındaki ilişki, bu faktörleri geliştirmenin afetlerin etkisini azaltmadaki önemine dikkat çekmiştir. Öğrencilerin afetlere yönelik bilgi ve tutumlarının artırılması yüksek riskli bölgelerdeki okullarda daha iyi hazırlık ve yanıt önlemlerine katkıda bulunabilir. Bunun yanında, deprem riski yüksek bölgelerin mekânsal dinamik modellenmesi, Rakuasa ve arkadaşları (2022) tarafından çalışılmış ve afet azaltma çabalarına dayalı olarak alan düzenlenmesi için değerli bilgiler sağlamaktadır. Afet riski yüksek bölgelerin mekânsal dinamiklerini anlamak, afetler sırasında maddi kayıpları ve can kayıplarını en aza indirmek için önemli görülür ve kuruluş yeri seçim kararlarını yönlendirebilir.

Wijayanti ve Hafida (2023) tarafından yürütülen çalışmada afet riski yüksek bölgelerde lise öğrencilerinin psikolojik uyum yeteneğinin analizi, kuruluş yeri seçiminde psikolojik faktörlerin dikkate alınmasının önemini vurgulanmıştır. Yüksek riskli bölgelerdeki öğrencilerin refahı ve güvenliği için gerekli psikolojik desteğe ve uyum yeteneğine sahip olmalarını sağlanmalıdır. Muryani ve arkadaşları (2022) tarafından tartışılan heyelanlara karşı güvenli okul hazırlığını değerlendirmek afete karşı güvenli nitelikte okulların varlığına katkıda bulunan yapısal göstergeleri vurgular. Heyelan riski yüksek bölgelerdeki kuruluşlar afetler sırasında öğrencileri ve personeli korumak için yapısal güvenlik önlemlerini önceleyen okullardır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, yüksek afet riski taşıyan bölgelerde sanayi tesislerinin yer seçiminde dikkate alınması gereken faktörleri kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, kuruluş yeri seçiminin hem işletmenin sürdürülebilirliği hem de afetlere karşı dayanıklılığı açısından kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Doğal afetlerin ekonomik etkileri diğer dışsal şoklar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Doğal afetler, özellikle makroekonomik düzeyde ciddi dalgalanmalara yol açabilir. Noy'un (2009) çalışmasına göre doğal afetlerin ekonomik büyüme, kamu maliyesi ve ticaret dengeleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda doğal afetlerin sanayi tesisleri üzerindeki etkilerini anlamak ve değerlendirmek, ekonomik sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Afetlerin işletmeler üzerindeki etkileri incelendiğinde, üretim kapasitelerinde belirgin düşüşler gözlemlenmiştir. Örneğin 6 Şubat depremi sonrası Türkiye'deki sanayi tesislerinin üretim kapasitelerinde ciddi azalmalar yaşanmıştır. Bu azalmaların nedenleri arasında hammadde ve yarı mamul temininde yaşanan zorluklar, işgücü sorunları, lojistik problemler ve fiziksel hasarlar yer almaktadır.

Sanayi tesislerinin afet sonrası toparlanma sürecinde karşılaştıkları zorluklar, afetlerin ekonomik etkilerini daha da belirgin hale getirmektedir. Afet sonrası lojistik sorunlar, özellikle limanlar, havaalanları ve yollardaki hasarlar nedeniyle artmaktadır. Bu durum, üretilen ürünlerin müşterilere ulaştırılmasında ciddi aksamalar yaratmaktadır. Ayrıca afetten etkilenen bölgelerde yaşayan ve bu tesislerde çalışan kişilerin sağlık ve psikolojik sorunlar nedeniyle işlerine dönememesi üretim kapasitelerinde ciddi azalmalar yaratmaktadır. Bu faktörler sanayi tesislerinin afet sonrası toparlanma sürecinde karşılaştıkları zorlukları ve ekonomik faaliyetlerin aksamasına neden olan unsurları göstermektedir.

Kuruluş yeri seçimi sanayi tesislerinin afetlere karşı dayanıklılığını belirleyen kritik bir faktördür. Yüksek sismik aktivite bölgelerinde sanayi tesislerinin konumlandırılması olası depremler sonrası büyük hasar riskini beraberinde getirir. Bu nedenle jeolojik ve sismik risklerin değerlendirilmesi kuruluş yeri seçiminde önemli bir kriterdir. Ayrıca altyapı ve ulaşım imkanlarının güçlü olduğu bölgeler afet sonrası lojistik sorunların önüne geçmek için tercih edilmelidir. Yüksek riskli bölgelerde faaliyet gösteren tesislerin yeterli sigorta kapsamına sahip olması ve etkin acil durum planlarının bulunması, olası zararları minimize etmek için kritik öneme sahiptir.

Çalışmada kuruluş yeri seçimi sürecinde dikkate alınması gereken faktörler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu faktörler arasında jeolojik ve sismik riskler, iklimsel tehditler, su kaynakları ve sel riskleri, yangın riskleri, toprak kaymaları ve heyelanlar, deniz

taşkını riski, fırtına ve hortumlar, bölgenin altyapısı ve ulaşım imkânları, sigorta ve acil durum planları, yerel yönetmelikler ve topluluk ilişkileri bulunmaktadır.

Sanayi tesislerinin kuruluş yeri seçiminde doğal afet risklerinin dikkate alınması işletmelerin ayakta kalabilmesi ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Afetlerin sanayi tesisleri ve genel ekonomi üzerindeki geniş kapsamlı etkilerini anlamak, bu tür risklerin minimize edilmesi ve stratejik kararların alınması için gereklidir. Bu bağlamda doğal afetlerin etkilerini minimuma indiren en iyi uygulamaların belirlenmesi ve işletmelere yönelik stratejik öneriler geliştirilmesi sanayi tesislerinin uzun vadeli başarısı için kritik bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak afet riski yüksek bölgelerde kuruluş yeri seçerken afet yönetim kapasitesi, bölge sakinlerinin tipolojisi, belirli afet etkenleri, yerleşim desenleri, ekonomik fizibilite, ulaşım altyapısı, afet eğitimi, topluluk temelli arazi kullanımı modelleri, yedek veri merkezi yerleşimi, afetlere dayanıklı yaklaşımlar, afet hazırlık programları, afet okuryazarlığı, bilgi ve tutumlar, mekânsal dinamik modelleme, psikolojik uyum yeteneği ve güvenli okulların hazırlanması gibi birçok faktörün dikkate alınması gerekmektedir. Bu faktörlerin karar verme sürecine entegre edilmesi, işletmelerin ve kuruluşların dayanıklılıklarını artırmasına ve afetlerin etkisini en aza indirmesine yardımcı olabilir. Bununla birlikte çoklu katılımın sağlandığı, konuyla ilgili tüm paydaşların fikirlerine baş vurulması şeklinde karar verme süreçlerinin tamamlandığı bütüncül yerleşim planları, afet riski yüksek bölgelerde kuruluş yeri seçerken en doğru kararı verilmesine katkı sağlamalıdır. Bu faktörlerin karar verme sürecine entegre edilmesi, işletmelerin ve kuruluşların dayanıklılıklarını artırmasına ve yüksek riskli bölgelerde afetlerin etkisini en aza indirmesine yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Amelia, S. and Guswandi., (2023). Spatiotemporal distribution pattern and spatial clustering of landslide-and flood-prone areas in metropolitan palapa, indonesia. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 18(3), 909-918. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180326>
- Amin, C., Sukamdi, S., & Rijanta, R. (2018). Exploring typology of residents staying in disaster-prone areas: a case study in Tambak Lorok, Semarang, Indonesia. *Forum Geografi*, 32(1), 24-37. <https://doi.org/10.23917/forgeo.v32i1.5817>
- Arar, T., Karaoğlan, S., & Dirik, C. (2019). Office location selection by fuzzy ahp and vikor. *International Journal of Information and Decision Sciences*, 11(1), 36. <https://doi.org/10.1504/ijids.2019.10017112>
- Arifin, S., Wicaksono, S. S., Sumarto, S., Martitah, M., & Sulistianingsih, D. (2021). Disaster resilient village-based approach to disaster risk reduction policy in indonesia: a regulatory analysis. *Jambá Journal of Disaster Risk Studies*, 13(1). <https://doi.org/10.4102/jamba.v13i1.1021>
- Bakema, M., Parra, C., & McCann, P. (2018). Analyzing the social lead-up to a human-induced disaster: the gas extraction-earthquake nexus in groningen, the netherlands. *Sustainability*, 10(10), 3621. <https://doi.org/10.3390/su10103621>
- Bernile, G., Bhagwat, V., Kecskés, A., & Nguyen, P. A. (2020). Are the risk attitudes of professional investors affected by personal catastrophic experiences?. *Financial Management*, 50(2), 455-486. <https://doi.org/10.1111/fima.12328>
- Boutkhoum, O., Hanine, M., Agouti, T., & Tikniouine, A. (2015). An improved hybrid multi-criteria/multidimensional model for strategic industrial location selection: casablanca industrial zones as a case study. *Springerplus*, 4(1). <https://doi.org/10.1186/s40064-015-1404-x>
- Braccini, A. and Margherita, E. (2018). Exploring organizational sustainability of industry 4.0 under the triple bottom line: the case of a manufacturing company. *Sustainability*, 11(1), 36. <https://doi.org/10.3390/su11010036>
- Cavallo, E., & Noy, I. (2010). The economics of natural disasters: A survey. *International Review of Environmental and Resource Economics*, 5(1), 63-102.
- Chen, J., Liu, L., Pei, J., & Deng, M. (2021). An ensemble risk assessment model for urban rainstorm disasters based on random forest and deep belief nets: a case study of nanjing, china. *Natural Hazards*, 107(3), 2671-2692. <https://doi.org/10.1007/s11069-021-04630-y>
- Chmutina, K. and Meding, J. v. (2019). A dilemma of language: “natural disasters” in academic literature. *International Journal of Disaster Risk Science*, 10(3), 283-292. <https://doi.org/10.1007/s13753-019-00232-2>
- Chou, T., Hsu, C., & Chen, M. (2008). A fuzzy multi-criteria decision model for international tourist hotels location selection. *International Journal of Hospitality Management*, 27(2), 293-301. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2007.07.029>
- Dewanti, D. S., Ayuwat, D., & Yongvanit, S. (2019). Household disaster management capacities in disaster prone ii area of mt. slamet. *Jambá Journal of Disaster Risk Studies*, 11(1). <https://doi.org/10.4102/jamba.v11i1.649>
- Demirdöğen, O. (2019). “Kuruluş Yeri Seçimi ve Değerleme Yöntemleri”, Üretim Yönetimi (Ed. Dilşad Güzel). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Erzurum. ISBN: 978-605-7894-18-2.

- Farokhi, M. and Rao, D. (2016). A study on lean manufacturing in india. *International Journal of Mechanical Engineering and Information Technology*, 04(11). <https://doi.org/10.18535/ijmeit/v4i11.01>
- Frijters, P., Johnston, D. W., Knott, R. J., & Torgler, B. (2023). Importance of religion after adversity. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 63(1), 62-75. <https://doi.org/10.1111/jssr.12879>
- Geng, S., Hou, H., & Zhang, S. (2020). Multi-criteria location model of emergency shelters in humanitarian logistics. *Sustainability*, 12(5), 1759. <https://doi.org/10.3390/su12051759>
- Ghobakhloo, M. (2018). The future of manufacturing industry: a strategic roadmap toward industry 4.0. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 29(6), 910-936. <https://doi.org/10.1108/jmtm-02-2018-0057>
- Guo, X., Zhang, G., & Zhang, Y. (2022). A comprehensive review of blockchain technology-enabled smart manufacturing: a framework, challenges and future research directions. *Sensors*, 23(1), 155. <https://doi.org/10.3390/s23010155>
- Iyer-Raniga, U. and Marshall, L. (2020). Local disaster risk reduction strategies focusing on small island developing states. *Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals*, 1-14. https://doi.org/10.1007/978-3-319-69625-6_17-1
- Keating, A., Campbell, K., Mechler, R., Magnuszewski, P., Mochizuki, J., Liu, W., ... & McQuistan, C. (2016). Disaster resilience: what it is and how it can engender a meaningful change in development policy. *Development Policy Review*, 35(1), 65-91. <https://doi.org/10.1111/dpr.12201>
- Kellenberg, D. and Mobarak, A. (2008). Does rising income increase or decrease damage risk from natural disasters?. *Journal of Urban Economics*, 63(3), 788-802. <https://doi.org/10.1016/j.jue.2007.05.003>
- Kelman, I. (2018). *Disaster by Choice: How our actions turn natural hazards into catastrophes*. Oxford University Press.
- Kesumaningtyas, M. A., Hafida, S. H. N., & Musiyam, M. (2022). Analysis of disaster literacy on student behavioral responses in efforts to reduce earthquake disaster risk at sma negeri 1 klaten. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 986(1), 012013. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/986/1/012013>
- Krisanti, M. W. W., Paripurno, E. T., Nugroho, A. R. B., Maharani, Y. N., & Prasetya, J. D. (2024). Community-based land use models for sustainable livelihoods in merapi volcano disaster prone areas iii in sleman regency. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1314(1), 012048. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1314/1/012048>
- Kuntjorowati, E., Hermawati, I., Ikawati, Rusmiyati, C., Cahyono, S. A. T., & Purnama, A.. (2022). Analysis of the benefits of social assistance policy for victims of natural disasters. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1109(1), 012032. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1109/1/012032>
- Li, X., Wang, H., Shen, Y., Liu, S., Zhai, L., & Jiang, C. (2019). Disaster-and-evacuation-aware backup datacenter placement based on multi-objective optimization. *IEEE Access*, 7, 48196-48208. <https://doi.org/10.1109/access.2019.2909084>
- Liu, C., Su, Z., & Xu, X. (2022). Service-oriented industrial internet of things gateway for cloud manufacturing. *Robotics and Computer-Integrated Manufacturing*, 73, 102217. <https://doi.org/10.1016/j.rcim.2021.102217>
- Loayza, N. V., Olaberria, E., Rigolini, J., & Christiaensen, L. (2012). Natural disasters and growth: Going beyond the averages. *World Development*, 40(7), 1317-1336.
- Lukman, S., Sumarmi, P., Bachri, S., Utomo, D. H., & Triwahyuni, E. (2021). Relationship of knowledge and attitudes with disaster preparedness in high school students. *Perspectives of Science and Education*, 51(3), 261-272. <https://doi.org/10.32744/pse.2021.3.18>
- Massazza, A., Brewin, C. R., & Joffe, H. (2019). The nature of “natural disasters”: survivors’ explanations of earthquake damage. *International Journal of Disaster Risk Science*, 10(3), 293-305. <https://doi.org/10.1007/s13753-019-0223-z>
- Mayangsari, D., Hafida, S. H. N., Isa, N. K. M., Ibrahim, M. H. b., Musiyam, M., & Permana, M. F. C. (2024). Analysis of behavioral adaptability to student resilience in coping with landslide natural disaster. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1314(1), 012112. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1314/1/012112>
- MacCarthy, B. and Atthirawong, W. (2003). Factors affecting location decisions in international operations – a delphi study. *International Journal of Operations & Production Management*, 23(7), 794-818. <https://doi.org/10.1108/01443570310481568>
- Muryani, C., Sarwono, Tjahjono, G. A., & Nugraha, S. (2022). Evaluation of safe school readiness for landslide in Tawangmangu and Matesih District, Karanganyar Regency, Indonesia, the Year 2021. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 986(1), 012009. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/986/1/012009>
- N, C. D. T. and Pigawati, B. (2021). The pattern of settlement distribution in disaster prone areas of semarang city. *Jurnal Teknik Sipil Dan Perencanaan*, 23(2), 94-103. <https://doi.org/10.15294/jtsp.v23i2.30292>

- Nedeljković, M. (2023). Selection of the location of the distribution center for agricultural products. *Ekonomika Poljoprivrede*, 70(4), 1075-1087. <https://doi.org/10.59267/ekopolj23041075n>
- Noy, I. (2009). The macroeconomic consequences of disasters. *Journal of Development Economics*, 88(2), 221-231. <https://doi.org/10.1016/j.jdevco.2008.02.005>
- Perez-Benitez, V., Gemar, G., & Hernández, M. (2021). Multi-criteria analysis for business location decisions. *Mathematics*, 9(20), 2615. <https://doi.org/10.3390/math9202615>
- Raharjo, E. P., Sarjana, S., & Safitri, M. (2022). Transportation infrastructure planning in supporting disaster mitigation: case study in mount gamalama. *Jambá Journal of Disaster Risk Studies*, 14(1). <https://doi.org/10.4102/jamba.v14i1.1123>
- Rahmawati, N., Rozaki, Z., Al Riyadh, R. Z., & Susanawati, S. (2023). Feasibility and risks of chili farming in disaster-prone areas of mount merapi, indonesia. *Agro Ekonomi*, 34(2), 69. <https://doi.org/10.22146/ae.82362>
- Rakuasa, H., Supriatna, S., Karsidi, A., Rifai, A., Tambunan, M., & K, A. P. (2022). Spatial dynamics model of earthquake prone area in ambon city. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1039(1), 012057. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1039/1/012057>
- Rasmussen, T. (2004). Macroeconomic implications of natural disasters in the caribbean. *IMF Working Papers*, 2004(224), 1. <https://doi.org/10.5089/9781451875355.001>
- Rodríguez-Espíndola, O. (2023). Two-stage stochastic formulation for relief operations with multiple agencies in simultaneous disasters. *Or Spectrum*, 45(2), 477-523. <https://doi.org/10.1007/s00291-023-00705-3>
- Ronggowulan, L., Nugraha, S., Wibowo, Y. A., Saputro, H. D., & Hapsari, K. S. (2024). Knowledge of disaster safe education at landslide-prone schools in tawangmangu, indonesia. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1314(1), 012021. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1314/1/012021>.
- Sabırsız, E. ve Şöhret, M. (2024). 6 Şubat Depremlerinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Makroekonomik, Sosyal Ve Çevresel Etkileri. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1), 571 - 597. Doi: 10.54688/ayd.1390984.
- Sari, D. A. P. and Ridhani, C. (2022). Exploring people's reasons of living in disaster-prone area and promoting disaster risk reduction in urban planning. *Proceedings of the First Mandalika International Multi-Conference on Science and Engineering 2022, MIMSE 2022 (Civil and Archit, 126-138*. https://doi.org/10.2991/978-94-6463-088-6_14
- Setiawan, E., Setiyadi, A., & Prakoso, W. (2020). Recommendation system for determining micro, small and medium enterprise business locations. *Ijnmnt (International Journal of New Media Technology)*, 7(2), 82-89. <https://doi.org/10.31937/ijnmt.v7i2.1499>
- Skidmore, M., & Toya, H. (2002). Do natural disasters promote long-run growth? *Economic Inquiry*, 40(4), 664-687.
- Suradi, Sumarno, S., Sugiyanto, Nainggolan, T., Murni, R., Erwinsyah, R., & Andriyani, L.. (2022). Synergy between Disaster Preparedness Area program with local institutions for community disaster preparedness. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1027(1), 012018. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1027/1/012018>
- Stulga, P., Whitfield, R., Love, J., & Evans, D. (2022). Towards sustainable manufacturing with industry 4.0: a framework for the textile industry. *Proceedings of the Design Society*, 2, 283-292. <https://doi.org/10.1017/pds.2022.30>
- Tripathi, V., Chattopadhyaya, S., Mukhopadhyay, A., Saraswat, S., Sharma, S., Li, C., ... & Georgise, F. (2022). A novel smart production management system for the enhancement of industrial sustainability in industry 4.0. *Mathematical Problems in Engineering*, 2022, 1-24. <https://doi.org/10.1155/2022/6424869>
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2018). *Ekonomik coğrafya: Küreselleşme ve kalkınma*. Çantay Yayınları.
- Wang, H. and Li, B. (2021). Environmental regulations, capacity utilization, and high-quality development of manufacturing: an analysis based on chinese provincial panel data. *Scientific Reports*, 11(1). <https://doi.org/10.1038/s41598-021-98787-y>
- Wibowo, Y. A., Septiningrum, U. A. D., Dewi, R. P., & Ronggowulan, L. (2024). Disaster risk reduction in elementary schools in flood-prone areas (case: disaster risk reduction in grogol flood-prone areas, indonesia). *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1314(1), 012056. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1314/1/012056>
- Wijayanti, A. and Hafida, S. H. N. (2023). Analysis of the psychological adaptability of high school students in disaster-prone areas of mount merapi. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1190(1), 012033. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1190/1/012033>
- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I. (2004). *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters*. Routledge.

- Yalaz, H. Ö. (2023). Compulsory earthquake insurance and insurance subsidy in turkey.. <https://doi.org/10.20944/preprints202305.1233.v1>
- Yusuf, R., Razali, Sanusi, Maimun, Fajri, I., & Gani, S. A.. (2022). Disaster education in disaster-prone schools: a systematic review. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1041(1), 012034. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1041/1/012034>
- Zhang, R., Zhang, Y., & Dai, Z. (2022). Impact of natural disasters on mental health: a cross-sectional study based on the 2014 china family panel survey. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2511. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052511>
- Zhou, Y., Yue, D., Liang, G., Li, S., Zhao, Y., Chao, Z., ... & Meng, X. (2022). Risk assessment of debris flow in a mountain-basin area, western china. *Remote Sensing*, 14(12), 2942. <https://doi.org/10.3390/rs14122942>